

VÝVOJ OBYVATELSTVA ČESKÉ REPUBLIKY

2018

Obyvatelstvo

Praha, 3. 10. 2019

Kód publikace: 130069-19

Č. j.: CSU-03437/2019-61

Zpracoval: Odbor statistiky obyvatelstva

Ředitel odboru: Mgr. Robert Šanda

Kontaktní osoba: Mgr. Michaela Němečková, e-mail: michaela.nemeckova@czso.cz

Zajímají Vás nejnovější údaje o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další? Najdete je na stránkách ČSÚ na internetu: www.czso.cz

KONTAKTY V ÚSTŘEDÍ

Český statistický úřad | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 051 111 | www.czso.cz

Oddělení informačních služeb | tel.: 274 052 304, 274 052 451 | e-mail: infoservis@czso.cz

Prodejna publikací ČSÚ | tel.: 274 052 361 | e-mail: prodejna@czso.cz

Evropská data (ESDS), mezinárodní srovnání | tel.: 274 052 347, 274 052 757 | e-mail: esds@czso.cz

Ústřední statistická knihovna | tel.: 274 052 361 | e-mail: knihovna@czso.cz

INFORMAČNÍ SLUŽBY V REGIONECH

Hl. m. Praha | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 052 673, 274 054 223
e-mail: infoservispraha@czso.cz | www.praha.czso.cz

Středočeský kraj | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 054 175
e-mail: infoservisstc@czso.cz | www.stredocesky.czso.cz

České Budějovice | Žižkova 1, 370 77 České Budějovice, tel.: 386 718 440
e-mail: infoserviscb@czso.cz | www.cbudejovice.czso.cz

Plzeň | Slovanská alej 36, 326 64 Plzeň, tel.: 377 612 108, 377 612 145
e-mail: infoservisplzen@czso.cz | www.plzen.czso.cz

Karlovy Vary | Závodní 360/94, 360 06 Karlovy Vary, tel.: 353 114 529, 353 114 525
e-mail: infoserviskv@czso.cz | www.kvary.czso.cz

Ústí nad Labem | Špálova 2684, 400 11 Ústí nad Labem, tel.: 472 706 176, 472 706 121
e-mail: infoservisul@czso.cz | www.ustinadlabem.czso.cz

Liberec | Nám. Dr. Edvarda Beneše 585/26, 460 01 Liberec 1, tel.: 485 238 811
e-mail: infoservislbc@czso.cz | www.liberec.czso.cz

Hradec Králové | Myslivečkova 914, 500 03 Hradec Králové 3, tel.: 495 762 322, 495 762 317
e-mail: infoservishk@czso.cz | www.hradeckralove.czso.cz

Pardubice | V Ráji 872, 531 53 Pardubice, tel.: 466 743 480, 466 743 418
e-mail: infoservispa@czso.cz | www.pardubice.czso.cz

Jihlava | Ke Skalce 30, 586 01 Jihlava, tel.: 567 109 062, 567 109 073
e-mail: infoservisvys@czso.cz | www.jihlava.czso.cz

Brno | Jezuitská 2, 601 59 Brno, tel.: 542 528 115, 542 528 200
e-mail: infoservisbrno@czso.cz | www.brno.czso.cz

Olomouc | Jeremenkova 1142/42, 772 11 Olomouc, tel.: 585 731 516, 585 731 511
e-mail: infoservisolom@czso.cz | www.olomouc.czso.cz

Zlín | tř. Tomáše Bati 1565, 761 76 Zlín, tel.: 577 004 932, 577 004 935
e-mail: infoservis-zl@czso.cz | www.zlin.czso.cz

Ostrava | Repinova 17, 702 03 Ostrava, tel.: 595 131 230, 595 131 232
e-mail: infoservis_ov@czso.cz | www.ostrava.czso.cz

Obsah

Úvod: Vývoj obyvatelstva v roce 2018.....	5
1 Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu.....	8
2 Sňatečnost.....	17
3 Rozvodovost.....	25
4 Porodnost.....	31
5 Potratovost.....	41
6 Úmrtnost.....	50
7 Migrace.....	63
Zdroje dat.....	71

Úvod: Vývoj obyvatelstva v roce 2018

Populační vývoj České republiky v roce 2018 byl ve znamení růstu počtu obyvatel. Na celkovém ročním přírůstku 39,7 tisíce osob se výrazně větší měrou podílela zahraniční migrace se saldem 38,6 tisíce než přirozená měna s přírůstkem 1,1 tisíce osob. Počet živě narozených dětí poprvé od roku 2013 poklesl, avšak růst úhrnné plodnosti pokračoval. Zemřelo nejvíce osob od roku 1996, a to 112,9 tisíce, střední délka života se ale dále mírně prodloužila. Meziročně více bylo sňatků a rostla i intenzita sňatečnosti svobodných a rozvedených osob. Rozvodů a potratů bylo naopak ve srovnání s rokem 2017 méně. Dlouhodobě probíhající proces stárnutí populace se v roce 2018 projevil dalším navýšením počtu i podílu seniorů v populaci a růstem průměrného věku obyvatel.

Počet obyvatel České republiky v průběhu roku 2018 vzrostl o 39 745, ze stavu 10 610 055 osob k počátku roku na 10 649 800 ke konci roku. Vyšší početní velikost měla Česká republika naposledy na konci druhé světové války (10,69 milionu v roce 1945). Na růstu populace se větší měrou podílela zahraniční migrace, když v roce 2018 mechanická měna zajistila 38,6 tisíce nových obyvatel z celkového ročního přírůstku 39,7 tisíce osob. Do České republiky se ze zahraničí přistěhovalo 58 148 osob, naopak 19 519 se jich vystěhovalo. Přirozená měna přispěla k růstu populace v roce 2018 pouze z 3 %, když živě narozených dětí bylo o 1 116 více než zemřelých osob. Přírůstky obyvatel zahraniční migrací byly pro růst populace ČR klíčové i z perspektivy celého sledovaného období let 2008–2018. Za posledních deset let činil úhrnný migrační zisk 194,5 tisíce, zatímco bilance přirozené měny byla 33,8 tisíce¹, tj. méně než pětina. V letech 2013 a 2015 se saldo přirozené měny pohybovalo dokonce v záporných číslech (počet zemřelých převýšil počet živě narozených dětí o 2,4 tisíce, resp. o 0,4 tisíce).

Počet obyvatel ve třech hlavních věkových skupinách se v roce 2018 vyvíjel obdobným směrem jako v předchozích letech. Dětská složka populace (0–14 let), která roste nepřerušeně od roku 2008 průměrným tempem 1,3 %, se v roce 2018 zvýšila o 22,4 tisíce na 1,69 milionu. Populace seniorů ve věku 65 a více let se během roku 2018 rozrostla o 46,4 tisíce na 2,09 milionu. V rámci sledovaného období 2008–2018 seniorská složka obyvatelstva meziročně nejvíce narostla v roce 2011 (o 4 %), následně se její tempo růstu mírně snižovalo (2% růst v roce 2018). Skupina osob v produktivním věku oproti tomu od roku 2009 početně klesá. Meziroční úbytky se nicméně od roku 2012 zmírňují (v roce 2012 poklesla složka o 2 %, v roce 2018 již jen o necelých 0,5 procenta). Na konci roku 2018 bylo v produktivní složce 6,87 milionu osob, meziročně došlo ke snížení o 29,1 tisíce.

V souladu s růstem seniorské složky, její početní převahy nad dětskou složkou a početní redukcí produktivní části populace pokračoval v roce 2018 proces stárnutí populace. Průměrný věk obyvatel České republiky meziročně narostl o jednu desetinu a dosáhl 42,3 let, věkový medián narostl o tři desetiny roku na 42,6 let. Mezi roky 2008 a 2018 došlo k celkovému zvýšení průměrného věku o 1,9 roku, věkového mediánu dokonce o 3,4 roku. K 31. prosinci 2018 na sto osob ve věku 20–64 let připadlo 66 osob ve věku 0–19 či 65 a více let (tzv. index ekonomické závislosti); hodnota tohoto ukazatele v průběhu posledních deseti let pozvolna rostla. Index stáří, který vzájemně porovnává početnost závislých složek obyvatelstva (seniorské a dětské), vzrostl v roce 2018 na 123 seniorů ve věku 65 a více let na 100 dětí do 15 let věku. I v jeho případě šlo v období 2008–2018 o nepřetržitý trend. Podle bilance obyvatel podle rodinného stavu nadále rostl počet i podíl osob svobodných a rozvedených, zatímco osob ženatých/vdaných a ovdovělých absolutně i relativně ubylo. Ve srovnání s rokem 2008 je nyní v populaci ČR mezi osobami nad 15 let věku podíl svobodných o 2,3 p. b. a podíl rozvedených o 2,2 p. b. vyšší, naopak procentuální zastoupení ženatých/vdaných o 4,3 p. b. a ovdovělých o 0,2 p. b. nižší.

¹ Součet přírůstků migrací a přirozenou měnou za roky 2009 až 2018 je vyšší než rozdíl mezi stavem obyvatelstva k 31. 12. 2008 a 2018 (182,3 tisíce) z důvodu nasazení nových stavů obyvatel k počátku roku 2011 podle výsledků sčítání lidu.

Tab. A Pohyb obyvatelstva, 2008–2018

Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Absolutní počty						
Živě narození	119 570	106 751	109 860	110 764	112 663	114 405	114 036
Zemřelí	104 948	109 160	105 665	111 173	107 750	111 443	112 920
z toho do 1 roku věku	338	265	263	272	317	304	292
Sňatky	52 457	43 499	45 575	48 191	50 768	52 567	54 470
Rozvody	31 300	27 895	26 764	26 083	24 996	25 755	24 313
Potraty	41 446	37 687	36 956	35 761	35 921	35 012	32 952
z toho umělá přerušeni těhotenství	25 760	22 714	21 893	20 403	20 406	19 415	18 298
Přistěhovalí	77 817	29 579	41 625	34 922	37 503	45 957	58 148
Vystěhovalí	6 027	30 876	19 964	18 945	17 439	17 684	19 519
Přirozený přírůstek	14 622	-2 409	4 195	-409	4 913	2 962	1 116
Přírůstek stěhováním	71 790	-1 297	21 661	15 977	20 064	28 273	38 629
Celkový přírůstek	86 412	-3 706	25 856	15 568	24 977	31 235	39 745
Koncový stav obyvatel (tis.)	10 467,5	10 512,4	10 538,3	10 553,8	10 578,8	10 610,1	10 649,8
Střední stav obyvatel (tis.)	10 429,7	10 510,7	10 524,8	10 542,9	10 565,3	10 589,5	10 626,4
	Na 1 000 obyvatel						
Živě narození	11,5	10,2	10,4	10,5	10,7	10,8	10,7
Zemřelí	10,1	10,4	10,0	10,5	10,2	10,5	10,6
Sňatky	5,0	4,1	4,3	4,6	4,8	5,0	5,1
Rozvody	3,0	2,7	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3
Potraty	4,0	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,1
z toho umělá přerušeni těhotenství	2,5	2,2	2,1	1,9	1,9	1,8	1,7
Přistěhovalí	7,5	2,8	4,0	3,3	3,5	4,3	5,5
Vystěhovalí	0,6	2,9	1,9	1,8	1,7	1,7	1,8
Přirozený přírůstek	1,4	-0,2	0,4	0,0	0,5	0,3	0,1
Přírůstek stěhováním	6,9	-0,1	2,1	1,5	1,9	2,7	3,6
Celkový přírůstek	8,3	-0,4	2,5	1,5	2,4	2,9	3,7

V průběhu roku 2018 bylo uzavřeno 54 470 manželství, nejvíce za poslední dekádu. Většina svatebních obřadů se konala od června do září, nejvíce jich bylo v červnu (10 717 sňatků) a v srpnu (10 638 sňatků). Již pátým rokem v řadě přibýlo meziročně sňatků svobodných, rozvedených i ovdovělých osob. Jak u svobodných, tak u rozvedených vzrostla úroveň sňatečnosti². Při zachování intenzity sňatečnosti svobodných na úrovni roku 2018 by do prvního manželství před 50. rokem věku vstoupilo 58,8 % mužů a 66,9 % žen, přičemž tyto podíly jsou za poslední desetiletí (od roku 2009) nejvyšší. V roce 2018 uzavírali muži první sňatek v průměru ve věku 32,2 let, ženy ve věku 29,8 let. V posledních šesti letech se průměrný věk svobodných snoubenců prakticky neměnil. Další sňatek by při stávajících mírách sňatečnosti rozvedených uzavřelo 45,0 % mužů a 43,4 % žen z řad rozvedených.

Počet rozvodů měl v posledním desetiletí klesající trend. Dle údajů Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 2018 ukončeno rozvodem 24 313 manželství, což bylo nejméně od roku 2000. Podíl rozvodů druhého či vyššího pořadí se dlouhodobě pohybuje na úrovni jedné pětiny. Převažují rozvody zahájené na základě společného návrhu obou manželů na rozvod (48,0 % v roce 2018) a rozvody rodin s nezletilými dětmi (58,4 %). Úroveň rozvodovosti meziročně poklesla. Při zachování specifických měř rozvodovosti podle délky trvání manželství z roku 2018 by rozvodem skončilo 44,8 % manželství, o 2,3 p. b. méně než v předchozím roce. V rámci poslední dekády se jednalo o druhou nejnižší hodnotu, nižší byla zaznamenána pouze v roce 2012 (44,5 %). Průměrná délka trvání manželství při rozvodu má více než dvě desetiletí rostoucí tendenci, manželství rozvedené v roce 2018 bylo ukončeno v průměru po 13,4 letech trvání.

² Úroveň sňatečnosti ovdovělých se z důvodů nízkých počtů událostí zpravidla samostatně nehodnotí.

V roce 2018 se živě narodilo 114 036 dětí, poprvé od roku 2013 tak jejich počet meziročně poklesl (o 369). Na mírném úbytku se podílel zejména nižší počet živě narozených dětí prvního pořadí, kterých bylo o 1,0 tisíce méně (54,8 tisíce) než v roce 2017. Velmi mírně (o 28) se meziročně snížil i úhrn živě narozených třetího a vyššího pořadí (na 16,8 tisíce), naopak počet živě narozených dětí druhého pořadí vzrostl ze 41,8 tisíce v roce 2017 na 42,5 tisíce v roce 2018. Podíl živě narozených dětí mimo manželství historicky poprvé od roku 1988 meziročně poklesl a to o 0,5 p. b. na 48,5 % v roce 2018. Úhrnná plodnost v roce 2018 dosáhla 1,71 dítěte na jednu ženu. Stejná úroveň plodnosti byla naposledy zaznamenána v roce 1992 a vyšší o rok dříve. Průměrný věk matky při narození dítěte se po dvou letech stagnace na hodnotě 30,0 let mírně zvýšil na 30,1 let v roce 2018, v případě prvorodiček narostl meziročně z 28,2 na 28,4 let.

Tab. B Základní intenzitní ukazatele demografického vývoje, 2008–2018

Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tabulková prvosňatečnost - muži (%)	59,6	51,4	53,1	55,1	56,2	57,6	58,8
- ženy (%)	66,1	59,0	60,8	62,4	64,3	65,4	66,9
Průměrný věk při 1. sňatku - muži	31,4	32,3	32,3	32,4	32,2	32,2	32,2
- ženy	28,8	29,8	29,8	29,8	29,9	29,8	29,8
Úhrnná rozvodovost (%)	49,6	47,8	46,7	46,5	45,2	47,2	44,8
Průměrná délka manželství při rozvodu (roky)	12,3	13,0	13,1	13,0	13,1	13,2	13,4
Úhrnná plodnost	1,50	1,46	1,53	1,57	1,63	1,69	1,71
Průměrný věk matek při narození dítěte	29,3	29,9	29,9	30,0	30,0	30,0	30,1
Průměrný věk matek při narození 1. dítěte	27,3	28,1	28,1	28,2	28,2	28,2	28,4
Čistá míra reprodukce	0,72	0,71	0,74	0,76	0,79	0,82	0,83
Úhrnná potratovost	0,54	0,52	0,51	0,51	0,51	0,51	0,49
Úhrnná samovolná potratovost	0,18	0,18	0,19	0,20	0,20	0,20	0,19
Úhrnná indukovaná potratovost	0,34	0,32	0,31	0,29	0,30	0,29	0,28
Naděje dožití při narození ¹⁾ - muži	74,0	75,2	75,7	75,6	76,0	76,0	76,1
- ženy	80,3	81,2	81,7	81,5	81,8	81,8	81,9
Míra kojenecké úmrtnosti (‰)	2,8	2,5	2,4	2,5	2,8	2,7	2,6

¹⁾ Vypočteno v celé časové řadě novou metodikou užívanou ČSÚ od roku 2018.

Podle údajů Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR bylo v roce 2018 hlášeno 32 952 potratů, nejméně za 60 let historie evidence všech jejich druhů. Meziročně poklesl počet u všech kategorií potratu (vyjma ostatních), když bylo v roce 2018 registrováno 13 328 samovolných potratů, 18 298 indukovaných a 1 321 ukončení mimoděložního těhotenství (a 5 ostatních). Za posledních deset let se počty registrovaných potratů snížily, nejvýrazněji pokleslo množství umělých přerušování těhotenství (relativně o 30 %). Zastoupení UPT na celkovém počtu potratů v posledních dvou letech stagnovalo na 55,5 % (zatímco v roce 2008 dosahovalo 62,2 %), podíl samovolných potratů v roce 2018 činil 40,4 % (40,5 % o rok dříve a 34,4 % v roce 2008). Úhrnná potratovost se po čtyřech letech stagnace snížila o 0,02 na 0,49 potratu na jednu ženu v roce 2018 (v roce 2008 byly hodnoty vyšší – 0,54 potratu). Úhrnná indukovaná potratovost poklesla z 0,34 v roce 2008 na 0,28 v roce 2018. V případě úhrnné samovolné potratovosti byl vývoj v poslední dekádě nejednoznačný, když se hodnoty pohybovaly v rozmezí 0,18 až 0,20 (0,19 v roce 2018). Průměrný věk ženy při potratu zůstává od roku 2016 neměnný – 30,5 let (v roce 2008 byl o 0,6 let nižší). Průměrný věk ženy při samovolném potratu vzrostl z 30,6 let v roce 2008 na 31,6 v letech 2017 a 2018, zatímco průměrný věk ženy při indukovaném potratu ve sledovaném období kolísal v rozmezí 29,5 až 29,8 let (29,7 let v roce 2018).

V roce 2018 zemřelo 112 920 obyvatel ČR, což bylo nejvíce za poslední téměř čtvrtstoletí. Vyšší číslo bylo naposled zaznamenáno v roce 1995 (117,9 tisíce úmrtí). Výrazně nadprůměrný (ve srovnání s průměrem období 2008–2018) byl počet zemřelých zejména v únoru a březnu. Úroveň úmrtnosti dále poklesla, byť jen mírně, když naděje dožití při narození v roce 2018 vzrostla u obou pohlaví o desetinu roku. U mužů dosáhla na 76,1 let a u žen na 81,9 let. Od roku 2008 se tak prodloužila celkem o 2,1 let u mužů a o 1,6 let u žen. Do jednoho roku věku v roce 2018 zemřelo 292 dětí (o 12 méně než o rok dříve), kojenecká úmrtnost nepatrně klesla z 2,7 ‰ na 2,6 ‰. Obdobně nízká byla i v předchozích letech sledovaného období 2008–2018.

1 Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu

V průběhu roku 2018 se obyvatelstvo České republiky rozrostlo o 39,7 tisíce osob. Rozšířily se řady seniorů ve věku 65 a více let a dětí mladších 15 let, naopak osob v produktivním věku meziročně ubylo. Třetím rokem po sobě byla z pětiletých věkových skupin početně nejsilnější skupina 40–44letých. Pokračovalo stárnutí populace, kdy se meziročně opět zvýšily hodnoty příslušných ukazatelů věkového složení. Průměrný věk obyvatel v roce 2018 dosáhl 42,3 roku. Bilance obyvatel podle rodinného stavu ke konci roku 2018 vykázala stejně jako v předchozích letech absolutní i relativní nárůst svobodných a rozvedených v populaci.

Ke konci roku 2018 dosáhl počet obyvatel ČR 10 649 800 osob, což bylo nejvíce od konce druhé světové války. Meziročně se rozrostlo obyvatelstvo o 39 745 osob, ve srovnání se stavem populace z roku 2008 o 182,3 tisíce osob. V průběhu sledovaného období 2008–2018 se meziročně nejvýrazněji zvýšil počet obyvatel v roce 2008 (o 86,4 tisíce), k poklesu došlo pouze v roce 2013 (o 3,7 tisíce).

Tab. 1.1 Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, 2008–2018 (k 31. 12.)

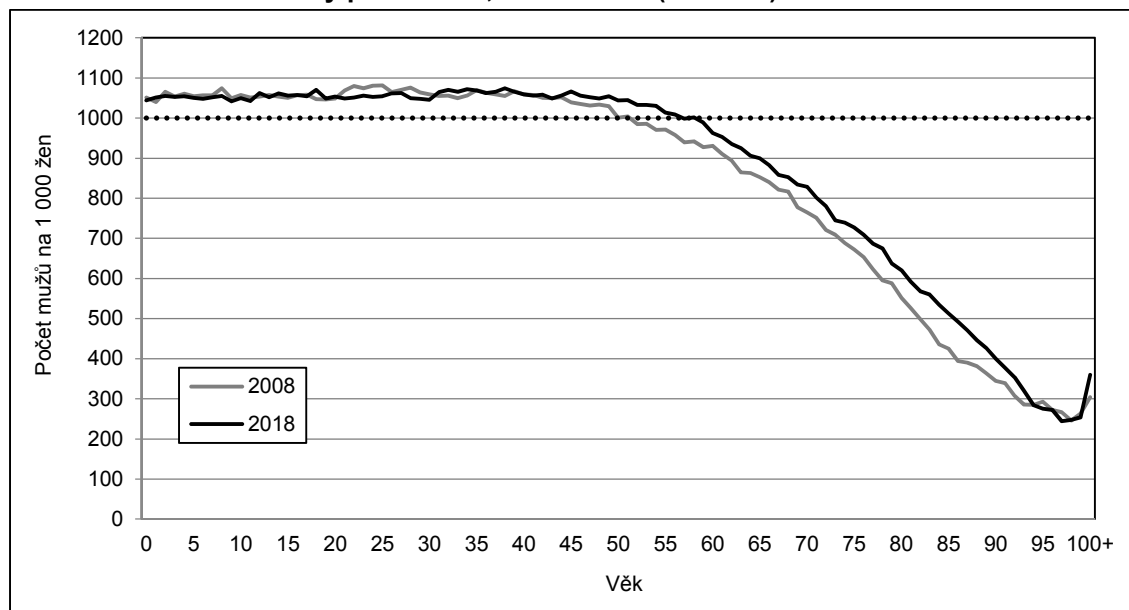
Věková skupina, pohlaví	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem (tis.)	10 467,5	10 512,4	10 538,3	10 553,8	10 578,8	10 610,1	10 649,8
v tom: - muži	5 136,4	5 162,4	5 176,9	5 186,3	5 200,7	5 219,8	5 244,2
- ženy	5 331,2	5 350,0	5 361,3	5 367,5	5 378,1	5 390,3	5 405,6
Muži (tis.) ve věku: 0–14	760,0	809,2	821,5	832,6	844,6	856,5	867,7
15–64	3 756,7	3 601,2	3 577,4	3 550,3	3 526,3	3 508,8	3 499,6
65+	619,7	751,9	778,0	803,4	829,7	854,4	876,9
z toho: 75+	238,0	254,6	260,2	268,9	278,4	288,4	302,5
85+	37,5	49,8	52,6	55,1	57,7	60,0	61,6
95+	1,5	1,0	1,2	1,3	1,7	1,9	2,2
Počet mužů na 1 000 žen: celkem	963	965	966	966	967	968	970
ve věku: 0–14	1 055	1 053	1 054	1 052	1 052	1 052	1 051
15–64	1 022	1 027	1 028	1 030	1 032	1 035	1 038
65+	662	700	706	712	716	721	725
85+	379	398	406	413	419	426	433

V obyvatelstvu ČR tradičně mírně převažují ženy. Na konci roku 2018 představovala ženská část populace 50,8 % (5,41 milionu obyvatel) a mužská 49,2 % (5,24 milionu osob). V absolutním vyjádření bylo žen o 161,4 tisíce více než mužů. Na tisíc žen v populaci tak připadalo v roce 2018 celkem 970 mužů, přičemž v průběhu posledního desetiletí se tento tzv. index maskulinity mírně zvýšil (v roce 2008 činil 963). V třídění podle věku však v mladších věkových skupinách převažují muži. Při narození se poměr pohlaví (tzv. sekundární index maskulinity) obecně pohybuje mezi 1 050 a 1 060 chlapci na tisíc děvčat, u nás v období 2008–2018 dosahoval index hodnot od 1 041 do 1 058 (1 044 v roce 2018).

V důsledku vyšší úrovně úmrtnosti mužů se rozdíl mezi pohlavími s narůstajícím věkem stírá a ve starších věcích již početně převládají ženy. Na konci roku 2008, před deseti lety, bylo žen více než mužů od věku 52 let (obr. 1.1), v rámci pětiletých skupin počínaje věkovou skupinou 50–54 let. V průběhu sledovaného období se tento bod obratu posouval do staršího věku. V roce 2018 v rámci jednotek věku převýšily ženy početně muže od věku 59 let výše (mírně více žen bylo i ve věku 57 let), v případě pětiletých věkových skupin bylo více žen od věku 60–64 let. Posun početní převahy žen do vyššího věku v čase je výsledkem zejména mírně rychlejšího snižování úmrtnosti u mužů oproti ženám, tj. sblížení střední délky života mužů a žen. Zároveň dochází v čase ke zvyšování indexu maskulinity ve starších věcích. Ve věkové skupině 65–74 let index mezi roky 2008 a 2018 vzrostl ze 783 na 826 (mužů na tisíc žen), ve věku 75–84 let z 564 na 647, u 85–94letých z 382 na 443. V nejstarší věkové skupině 95+ však poměr mužů a žen spíše stagnuje.

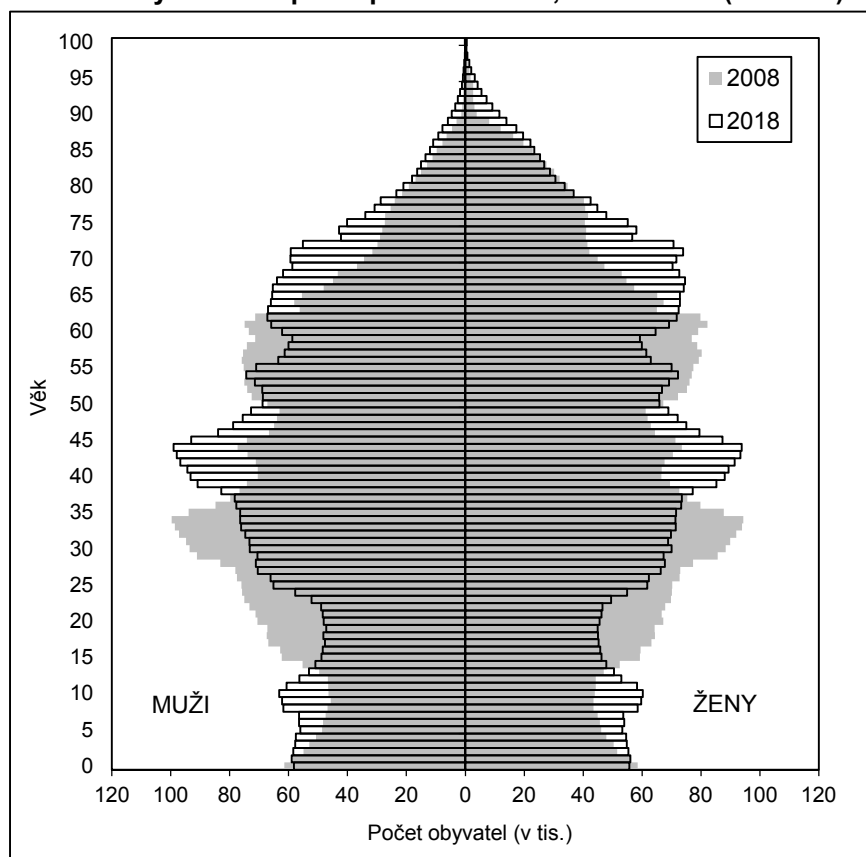

Obr. 1.1 Index maskulinity podle věku, 2008 a 2018 (k 31. 12.)

Věková struktura obyvatelstva České republiky je tvořena nesterjně početnými generacemi osob (kromě vlivu úmrtnosti ve vyšším věku jde zejména o vliv výkyvů porodnosti), což ovlivňuje následně i její vývoj. Současné početně nejsilnější generace v ČR představují osoby narozené v 70. letech 20. století, konkrétně v letech 1973 až 1979 (vůbec nejpočetnější je od svého počátku až dodnes ročník 1974). Na začátku sledovaného období v roce 2008 se tyto generace nacházely ve věku mezi 29 a 35 roky, absolutně nejvíce osob bylo ve věku 34 let, v roce 2018 se posunuly do věku 39 až 45 let (početně nejsilnější byly osoby 44leté). V rámci desetiletých věkových skupin (tab. 1.2) tak na začátku sledovaného období byla nejpočetnější skupina 30–39letých a od roku 2016 skupina 40–49letých.

Obr. 1.2 Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, 2008 a 2018 (k 31. 12.)

Další silně početnou skupinu populace představují osoby, které na konci roku 2018 spadaly do věku 63–71 let, tedy generace narozených po druhé světové válce (1947–1955). Naopak početně nejslabší generace (pomineme-li nejstarší seniory) zahrnují osoby narozené v 2. polovině 90. let 20. století a na počátku století 21., které v roce 2018 dosahovaly věku 15 až 22 let, přičemž ročník 1999, kdy se v ČR narodilo historicky nejméně dětí, představovaly osoby 19leté. Ve srovnání se sousedními ročníky byly v roce 2018 početně slabší i osoby 56–60leté (v roce 2008 byly ve věku 46–50 let), v pozadí tohoto zářezu ve věkové pyramidě je snížení plodnosti v ČR po přijetí zákona o umělém přerušování těhotenství.

Populace je zpravidla dělena do tří hlavních věkových skupin – do dětské (0–14 let), produktivní (15–64 let) a seniorské (65 a více let). Početnost všech tří složek obyvatelstva ovlivňuje zejména přesouvání různě silných, resp. slabých generací do vyššího věku. U dětské složky hraje roli i počet žen v reprodukčním věku, tj. potenciálních rodiček, který společně s úrovní plodnosti formuje nové generace narozených. V případě produktivní složky má na její velikost větší vliv i saldo migrace, částečně i úmrtnost. Ta pak hraje klíčovou roli ve složce seniorské, kdy zlepšování úmrtnostních poměrů přispívá k růstu početnosti i poměru této skupiny obyvatel v celkové populaci.

Tab. 1.2 Věkové složení obyvatelstva, 2008–2018 (k 31. 12.)

Věková skupina	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet obyvatel (tis.) celkem	10 467,5	10 512,4	10 538,3	10 553,8	10 578,8	10 610,1	10 649,8
v tom ve věku: 0–9	1 003,7	1 117,6	1 132,0	1 142,2	1 148,0	1 145,9	1 139,1
10–19	1 113,6	939,7	932,2	939,6	957,9	987,0	1 021,3
20–29	1 492,1	1 349,8	1 320,9	1 280,6	1 239,3	1 202,8	1 167,0
30–39	1 736,7	1 711,2	1 666,2	1 621,5	1 579,1	1 541,8	1 512,2
40–49	1 362,5	1 487,8	1 531,0	1 577,8	1 627,3	1 676,0	1 724,4
50–59	1 495,4	1 351,8	1 348,2	1 338,5	1 326,3	1 317,9	1 320,2
60–69	1 213,4	1 386,3	1 398,4	1 414,4	1 403,3	1 383,1	1 358,9
70–79	688,3	756,2	790,7	818,9	872,7	928,2	973,8
80–89	335,5	365,4	367,9	367,0	367,9	368,4	371,4
90+	26,4	46,7	50,8	53,5	56,9	59,0	61,5
Počet obyvatel (tis.) ve věku: 0–14	1 480,0	1 577,5	1 601,0	1 623,7	1 647,3	1 670,7	1 693,1
15–64	7 431,4	7 109,4	7 056,8	6 997,7	6 942,6	6 899,2	6 870,1
65+	1 556,2	1 825,5	1 880,4	1 932,4	1 988,9	2 040,2	2 086,6
Podíl věkové skupiny (%) ¹⁾ : 0–14	14,1	15,0	15,2	15,4	15,6	15,7	15,9
15–64	71,0	67,6	67,0	66,3	65,6	65,0	64,5
65+	14,9	17,4	17,8	18,3	18,8	19,2	19,6

¹⁾ Z důvodu číselného zaokrouhlení jednotlivých podílů věkových skupin na jedno desetinné číslo nemusí součet dávat 100,0 %.

Pozn.: Podrobná věková struktura obyvatel ČR je dostupná v tabulce Složení obyvatelstva podle pohlaví a jednotek věku k 31. 12. na: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>.

Dětská složka populace (0–14 let) roste nepřerušeno od roku 2008, od roku 2012 se shodnou intenzitou meziročních změn o 1 %. Přesto zůstává od roku 2006 v rámci tří hlavních věkových skupin v populaci tou nejméně početnou. Na konci roku 2018 náleželo k dětské složce celkem 1 693 060 osob, které představovaly 15,9 % všech obyvatel (o 1,8 p. b. více než v roce 2008). V průběhu roku 2018 v ČR přibylo 22,4 tisíce dětí do 15 let věku, od roku 2008 celkem o 213,1 tisíce.

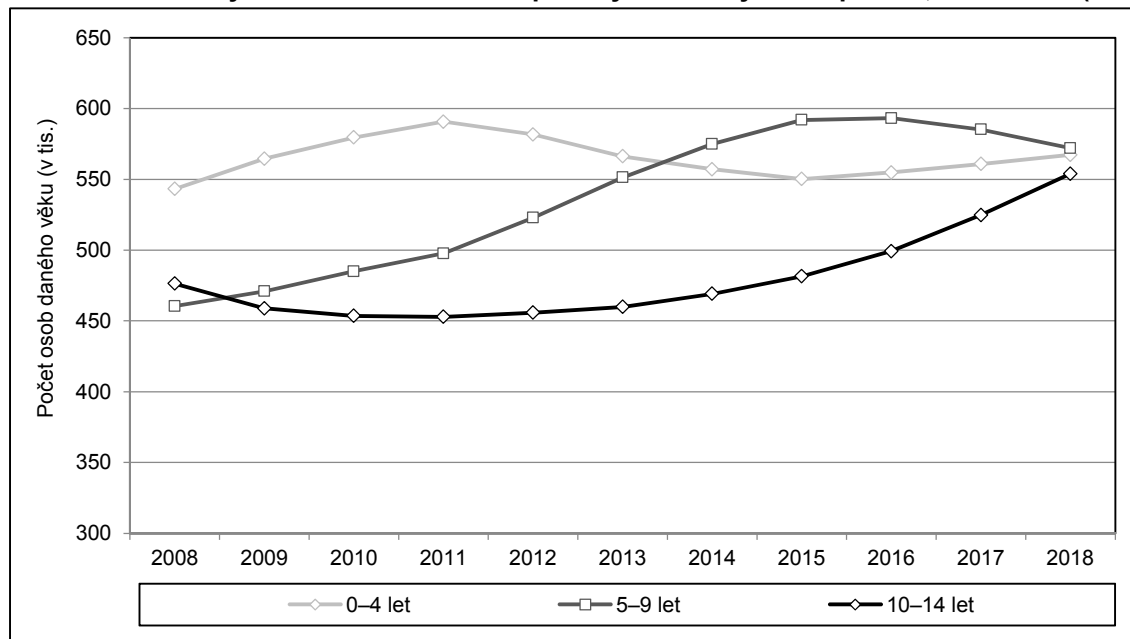
Pod vlivem vývoje porodnosti³ se v čase postupně měnilo rozložení dětské složky do pětiletých věkových skupin. Zatímco v roce 2008 byla početně výrazně nejsilnější nejmladší skupina 0–4letých dětí (543,2 tisíce, o 83, resp. 67 tisíc dětí více než ve skupinách 5–9, resp. 10–14 let), dnes jsou si tři pětileté věkové skupiny dětské složky početně velmi blízké (553,9–572,0 tisíce dětí v každé skupině na konci roku 2018). Nejsilnější

³ Od počátku století rostoucí počet živě narozených dětí vrcholil v období let 2007–2010 (maximum 119 570 v roce 2008), poté se skokově snížil (mezi lety 2010 a 2011 poklesl ze 117 tis. na 109 tis.) a znovu narůstal v letech 2014–2017 (na úroveň 114 tis.).

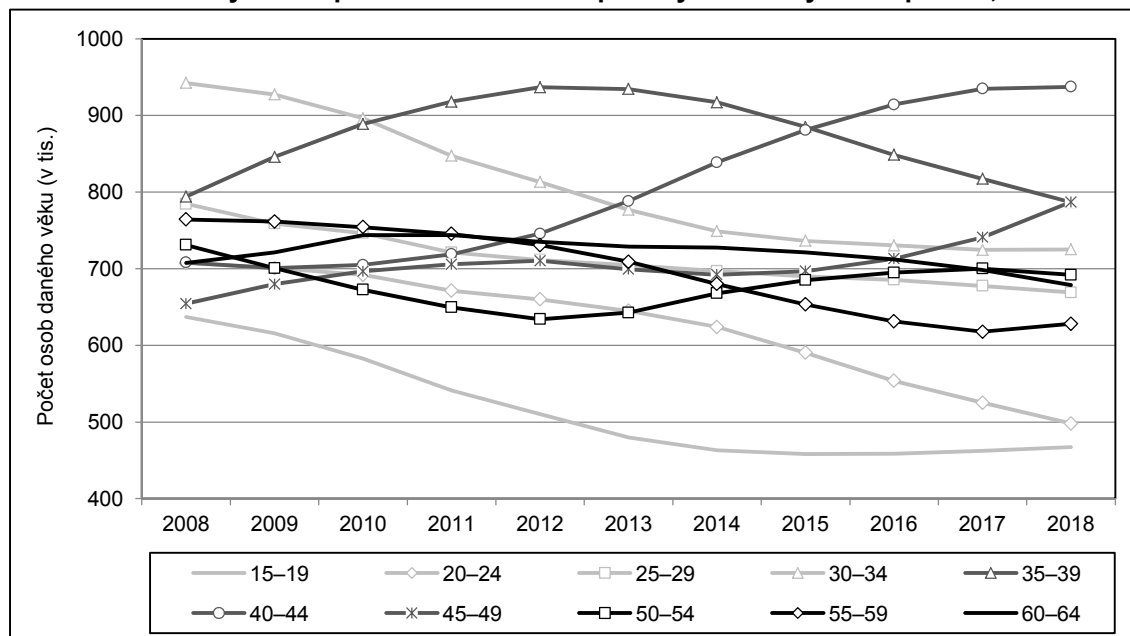

věkovou skupinu od roku 2014 představují děti ve věku 5–9 let, jejich početnost však poslední dva roky klesá s tím, jak se nejsilnější ročníky narozených již přesouvají do starší věkové skupiny 10–14 let. V roce 2018 počet dětí ve věku 5–9 let meziročně poklesl o 2 % (absolutně o 13,2 tisíce na 572,0 tisíce), naopak největší meziroční nárůst, o 6 % (absolutně o 29,2 tisíce na 553,9 tisíce), zaznamenala kategorie dětí 10–14 let. Deseti let věku se v průběhu roku 2018 dožívaly děti z nejsilnějšího ročníku narození od počátku století, ročníku 2008. V posledních třech letech opět roste také věková skupina 0–4letých, zatímco v letech 2012–2015 (vlivem slabších ročníků 2011 a 2012 a odchodem silnějších 2008–2010) mírně klesala. V roce 2018 se počet dětí ve věku 0–4 roky zvýšil o 1 % (absolutně o 6,4 tisíce) na 567,2 tisíce.

Obr. 1.3 Počet obyvatel mladších 15 let v pětiletých věkových skupinách, 2008–2018 (k 31. 12.)

Obr. 1.4 Počet obyvatel v produktivní složce v pětiletých věkových skupinách, 2008–2018 (k 31. 12.)

V produktivní složce obyvatelstva, vymezené věky 15 až 64 let, se k 31. 12. 2018 nacházelo 6 870 123 osob. Meziročně došlo ke snížení o 29,1 tisíce. Šlo o desátý meziroční úbytek v řadě, během kterého se produktivní složka zredukovala celkově o 561,3 tisíce (na vrcholu v roce 2008 čítala 7 431,4 tisíce osob). Meziroční úbytky se nicméně od roku 2012 mírně snižují, v roce 2012 poklesla složka o 2 %, v roce

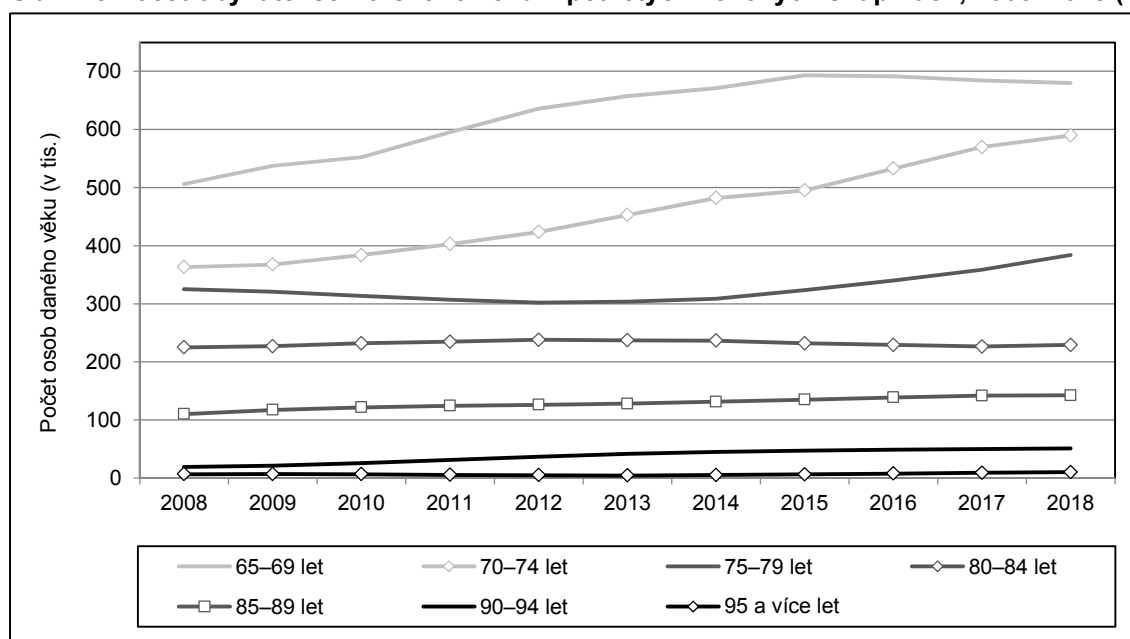
2018 již jen o necelé půl procento. Zastoupení osob ve věku 15–64 let v populaci ČR během roku 2018 kleslo na 64,5 %, přičemž největší podíl od konce druhé světové války měli 15–64letí v roce 2006 a 2007 (71,2 %). Snížení podílu a počtu osob v produktivním věku mezi lety 2008 a 2018 souviselo s přesouváním jednotlivých generací do vyššího věku, kdy tuto hlavní věkovou skupinu opouštěly početně silné generace narozených v době druhé světové války a krátce po jejím skončení a naopak ji během sledovaných let doplňovaly slabé generace narozených v 90. letech 20. století.

Z pohledu pětiletých věkových skupin (obr. 1.4) dominují v početnosti (a to nejen v rámci věkové skupiny 15–64 let, ale i z pohledu celkového věkového složení obyvatel) od roku 2016 osoby ve věku 40–44 let. V roce 2018 jich bylo 937,4 tisíce. Mezi rokem 2008 a 2018 zaznamenala právě populace 40–44letých nejvyšší relativní nárůst (o 32 %), naopak nejvíce se snížil počet osob ve věku 20–24 let (o 30 %) a 15–19 let (o 27 %). Do těchto pětiletých věkových skupin se přesunuly generace narozených v 90. letech minulého století a na počátku 21. století.

Věková skupina seniorů (osob ve věku 65 a víc let) se ve sledované dekádě měnila ze všech tří hlavních věkových skupin nejdynamičtěji. Největší navýšení (o 4 %) zaznamenala složka za posledních deset let v roce 2011 a 2012, kdy do seniorského věku vstoupily početně generace narozených v roce 1946 a 1947, následně se jejich meziroční tempo růstu mírně snižovalo (2% v roce 2018). Počty osob ve věku 65 a více let nicméně narůstají již od 80. let 20. století. Na konci roku 2018 bylo v tomto věku podle bilance ČSÚ celkem 2 086 617 obyvatel ČR, o 46,4 tisíce více než v roce 2017 a o 530,5 tisíce více než na konci roku 2008. Na celkovém počtu obyvatel se v roce 2018 podílela nejstarší složka populace z 19,6 % (o 4,7 p. b. více než v roce 2008).

V rámci pětiletých věkových skupin zůstává tou nejpočetnější nejmladší seniorská skupina 65–69letých osob, přestože její početnost po výrazném růstu v letech 2005–2015 naopak od roku 2016 mírně klesá. Lidé ve věku 65–69 let dlouhodobě tvoří třetinu všech seniorů (679,9 tisíce osob v roce 2018). V každé další vyšší věkové skupině pak počet obyvatel, vlivem s věkem rostoucí úmrtnosti, klesá. Rozdíl mezi počtem osob v sousedních pětiletých věkových skupinách (obr. 1.5) je však i zde poplatný historickému vývoji porodnosti. Po roce 2010 (mírněji již od roku 2008), kdy se válečné a poválečné generace začaly přesouvat do vyšší věkové skupiny, výrazně roste skupina osob ve věku 70–74 let. Na konci roku 2018 bylo obyvatel ČR tohoto věku 589,9 tisíce, meziročně o 4 % více. Ještě výraznější, 7%, byl přírůstek ve věkové skupině 75–79 let, kde narození v roce 1943 nahradili ročník 1938 (dožívající se 80 let).

Obr. 1.5 Počet obyvatel seniorského věku v pětiletých věkových skupinách, 2008–2018 (k 31. 12.)

Z pohledu delšího časového úseku, srovnáme-li koncové stavy roku 2008 a 2018, relativně nejvýrazněji posílila skupina 90–94letých osob, a to 2,6krát (absolutně o 31,7 tisíce). Slabé ročníky narozených za 1. světové války postupně nahradily následující silnější poválečné generace, navíc se díky zlepšování úmrtnostních poměrů dožívá vyššího věku stále větší část obyvatelstva. Procentuální zastoupení skupiny 90–94 letých v seniorské populaci však zůstává nízké (2,5 % v roce 2018). Z mladších věkových skupin vzrostl mezi roky 2008 a 2018 relativně nejvíce počet osob v již zmiňovaných skupinách 70–74 (o 62 %, absolutně o 226,5 tisíce) a 65–69 let (o 34 %, absolutně o 174,0 tisíce).

Pokračující růst seniorské složky, její početní převahy nad dětskou složkou a početní redukce produktivní části populace přispívají k postupnému stárnutí populace. To se i v roce 2018 projevilo v příslušných ukazatelích věkového složení. Průměrný věk obyvatel ČR, plynule rostoucí od počátku 80. let 20. století, se meziročně zvýšil o jednu desetinu na 42,3 let. Během poslední dekády narostl zhruba o dva roky, u mužů o 2,0 a u žen o 1,8 roku. Rozdíl mezi průměrným věkem mužů a žen se tak mírně snížil z 3,0 na 2,8 roku, když v roce 2018 činil průměrný věk mužů 40,9 let a žen 43,7 let. Věkový medián, který rozděluje populaci na dvě stejně početné části, se v letech 2008–2018 zvýšil více než průměrný věk obyvatel, a to z 39,2 na 42,6 let. V posledních dvou letech věkový medián průměrný věk obyvatel mírně převyšoval. Zároveň se u mediánu více snížil rozdíl mezi pohlavími, když v roce 2008 byl u žen vyšší o 3,5 roku, na konci roku 2018 pak rozdíl činil mezi ženami a muži 2,4 roku (polovina mužů byla mladších než 41,4 let, zatímco polovina žen byla mladších než 43,9 let).

Tab. 1.3 Ukazatele věkového složení, 2008–2018 (k 31. 12.)

Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Průměrný věk - celkem	40,5	41,5	41,7	41,9	42,0	42,2	42,3
- muži	38,9	40,0	40,2	40,4	40,6	40,8	40,9
- ženy	42,0	42,9	43,1	43,3	43,4	43,6	43,7
Věkový medián - celkem	39,2	40,8	41,1	41,5	41,9	42,3	42,6
- muži	37,6	39,5	40,0	40,4	40,8	41,1	41,4
- ženy	41,1	42,2	42,5	42,8	43,2	43,5	43,9
Index stáří ¹⁾	105,1	115,7	117,4	119,0	120,7	122,1	123,2
Index ekonomické závislosti ²⁾	54,1	58,6	59,8	61,4	63,2	64,8	66,3
z toho: 65+ let / 20–64 let	22,9	27,5	28,5	29,5	30,7	31,7	32,6
0–19 let / 20–64 let	31,2	31,0	31,3	31,8	32,5	33,1	33,7

¹⁾ Počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0–14 let.

²⁾ Počet osob ve věku 0–19 let a osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 20–64 let.

Stárnutí populace dokumentuje také vývoj indexů, které popisují vzájemný početní vztah jednotlivých věkových skupin. Index stáří, který porovnává početnost závislých složek obyvatelstva (seniorské a dětské), vzrostl mezi rokem 2008 a 2018 ze 105 na 123 seniorů ve věku 65 a více let na 100 dětí do 15 let věku. Hranici sto seniorů na sto dětí překročil ukazatel poprvé v roce 2006, jeho hodnoty se však zvyšují nepřetržitě již od poloviny 80. let 20. století, kdy byly na úrovni zhruba 50 seniorů na sto dětí. V posledním desetiletí rostou nepřerušeně také hodnoty indexu ekonomické závislosti, který porovnává početní vztah složek populace obecně označovaných jako neproduktivní (0–19 let a 65+ let) a ekonomicky produktivní (20–64 let)⁴. Mezi roky 2008 a 2018 se index zvýšil z 54 na 66 osob mimo produktivní věk na 100 osob v produktivním věku. Růst indexu závislosti byl odrazem zejména vývoje početnosti seniorské složky, jež v relaci k počtu osob v produktivním věku významně rostla, mezi roky 2008 a 2018 z 23 na 33 osob ve věku 65 a více let na sto osob 20–64letých. V posledních letech ale roste mírně i počet 0–19letých na sto 20–64letých (z 31 osob v roce 2013 na 34 osob v roce 2018).

⁴ Oproti tradičně vymezené hlavní věkové skupině 15–64 let bere toto věkové rozpětí v potaz delší dobu studia.

Dlouhodobý trend měnícího se složení obyvatelstva podle rodinného stavu⁵ pokračoval i v roce 2018. V důsledku propadu sňatečnosti v předchozích dvou desetiletích a vysoké úrovně rozvodovosti (obojí spojené se změnou rodinného chování od 90. let 20. století) i poklesu úmrtnosti a změn věkového složení se v populaci zvyšuje zastoupení svobodných a rozvedených osob a naopak klesá podíl osob žijících v manželství, mírně i podíl osob ovdovělých.

Dlouhodobě – již od 60. let 20. století, kdy začíná nepřetržitá časová řada bilance obyvatel podle rodinného stavu – se mění také podíl rozvedených, a to v rostoucím trendu. Mezi roky 2008 a 2018 se zastoupení rozvedených zvýšilo z 11,4 na 13,6 %, u mužů vzrostlo o 1,9 p. b. na 12,2 %, u žen o 2,4 p. b. na 14,9 %. Za vyšším podílem rozvedených žen (ve srovnání s muži) stojí skutečnost, že muži o něco častěji než ženy uzavírají po rozvodu další manželství. Nejméně se v populaci mění podíl ovdovělých. Mezi lety 2008 a 2018 se celkově snížil z 8,4 na 8,2 %. Zásluhu na snížení měl pokles podílu ovdovělých mezi ženami (z 13,7 na 13,3 %), a to v důsledku o něco rychlejšího zlepšování úmrtnosti mužů než žen. Mezi muži je ovdovělých podstatně méně, ve sledovaném období jejich relativní váha stagnovala na úrovni těsně pod 3 %.

Tab. 1.4 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle pohlaví a rodinného stavu, 2008–2018 (k 31. 12.)

Pohlaví, rodinný stav	Počet obyvatel (tis.)			Podíl obyvatel daného rodinného stavu (%) ¹⁾						
	2008	2013	2018	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem - svobodní/é	2 625,9	2 725,3	2 822,5	29,2	30,5	30,8	31,0	31,2	31,3	31,5
- ženatí/vdané	4 583,3	4 309,1	4 181,9	51,0	48,2	47,8	47,4	47,2	46,9	46,7
- rozvedeni/é	1 025,9	1 144,8	1 216,2	11,4	12,8	13,0	13,2	13,4	13,5	13,6
- ovdovělí/é	752,4	755,7	736,2	8,4	8,5	8,4	8,4	8,3	8,3	8,2
Muži - svobodní	1 501,8	1 557,3	1 611,9	34,3	35,8	36,0	36,3	36,5	36,6	36,8
- ženatí	2 302,3	2 161,7	2 100,4	52,6	49,7	49,2	48,8	48,5	48,2	48,0
- rozvedení	452,5	505,5	535,5	10,3	11,6	11,8	12,0	12,1	12,2	12,2
- ovdovělí	119,9	128,7	128,7	2,7	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9
Ženy - svobodné	1 124,1	1 168,0	1 210,6	24,4	25,5	25,7	25,9	26,1	26,3	26,4
- vdané	2 281,0	2 147,4	2 081,5	49,5	46,9	46,5	46,1	45,9	45,6	45,4
- rozvedené	573,4	639,3	680,6	12,4	14,0	14,2	14,4	14,6	14,7	14,9
- ovdovělé	632,5	627,0	607,5	13,7	13,7	13,6	13,5	13,5	13,4	13,3

¹⁾ Z důvodu číselného zaokrouhlení jednotlivých podílů věkových skupin na jedno desetinné číslo nemusí součet dávat 100,0 %.

Na konci roku 2018 bylo v populaci osob ve věku 15 a více let celkem 31,5 % svobodných osob (de iure). Mužů bylo svobodných 36,8 % a žen 26,4 %, přičemž rozdíl mezi pohlavími o zhruba deset procentních bodů platí dlouhodobě. V čase se zastoupení svobodných v populaci zvyšuje, oproti roku 2008 bylo v roce 2018 celkem o 2,3 p. b. vyšší, v případě mužů o 2,5 p. b. a u žen o 2,1 p. b. Podíl ženatých mužů a vdaných žen naopak dlouhodobě, od počátku 80. let 20. století (výrazněji od počátku 90. let 20. století), klesá. Pod úroveň 50 % v obyvatelstvu 15 a víceletých se poprvé dostal v roce 2010⁶. Stále ale zůstávají osoby žijící v manželství v obyvatelstvu ČR nejpočetnější skupinou. Na konci roku 2018 bylo ženatých či vdaných 46,7 % všech obyvatel 15letých a starších, mezi muži jich ženatých bylo 48,0 % a mezi ženami vdaných 45,4 %. Oproti roku 2008 se jednalo o pokles o 4,3 p. b. v úhrnném pohledu, u mužů o 4,6 p. b. a u žen o 4,0 p. b. Meziročně podíly osob žijících v manželství poklesly shodně o 0,2 p. b.

Struktura obyvatel podle rodinného stavu se v čase měnila nejen v celkovém zastoupení jednotlivých kategorií rodinného stavu, ale i z pohledu dílčích (pětiletých) věkových skupin, a to s různou mírou intenzity a různými směry. Nejvíce se za posledních deset let proměnilo složení obyvatel mezi 30 a 40 lety, neboť tímto věkem procházely generace osob narozených v 70. letech 20. století, které byly klíčovými nositeli změn demografického chování. Zastoupení svobodných mužů vzrostlo mezi rokem 2008 a 2018 ve věku 35–39 let

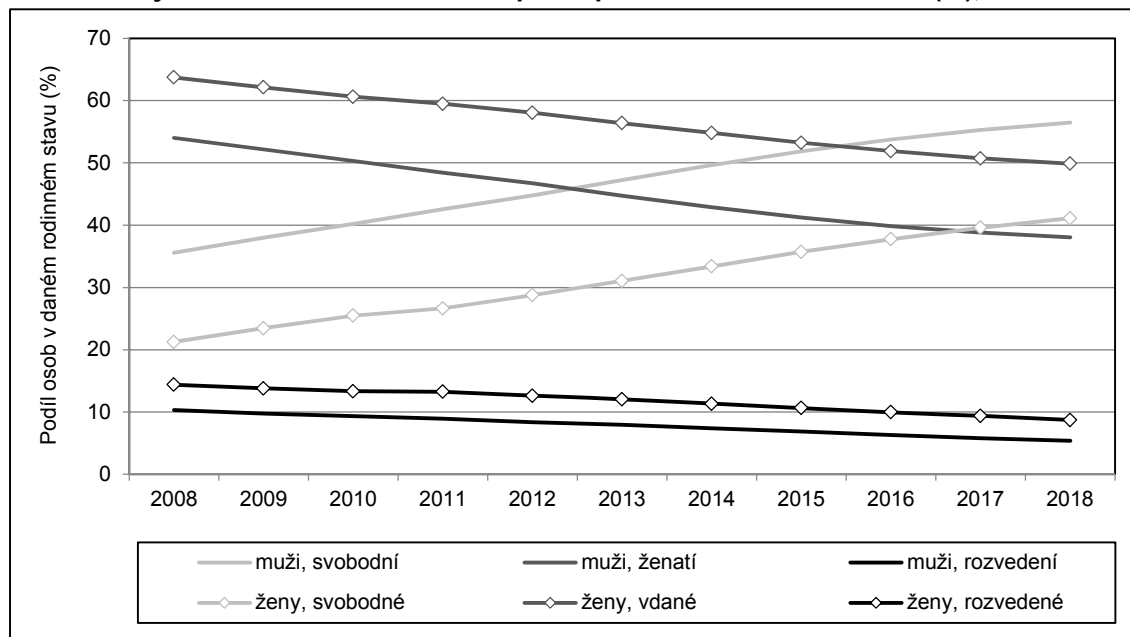
⁵ Podrobnou bilanci obyvatelstva podle rodinného stavu a pohlaví lze najít v publikacích *Věkové složení obyvatelstva* (dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/publikace-o-obyvatelstvu>).

⁶ U žen starších 15 let věku se podíl vdaných snížil na úroveň jedné poloviny dříve, v roce 2007, u mužů se podíl ženatých snížil pod jednu polovinu naopak později, poprvé roku 2013.

o 24 p. b. na 47,7 %, mezi 30–34letými o 21 p. b. na 66,1 %. U žen se zvýšil podíl svobodných ve věku 30–34 let a 35–39 let shodně o 21 p. b., a to na 49,9 % v případně mladší skupiny a na 33,0 % u žen ve věku 35–39 let.

Obr. 1.6 Obyvatelstvo ve věku 30–39 let podle pohlaví a rodinného stavu (%), 2008–2018 (k 31. 12.)

U osob žijících v manželství došlo mezi lety 2008 a 2018 k největšímu snížení jejich podílu u mužů ve věkové skupině 35–39 let, z 61,9 na 44,7 % (tj. o 17 p. b.), a ve věku 30–34 let, ze 47,3 na 30,8 % (tj. o 16 p. b.). U žen relativně nejvíce ubylo vdaných ve věku 30–34 let, a to o 16 p. b. na 44,4 % v roce 2018. Tyto změny jsou důsledkem snížení intenzity sňatečnosti a odkládání vstupu do manželství do pozdějšího věku. Osoby žijící v manželství v úhrnu za muže i ženy v roce 2018 tvořily majoritní skupinu poprvé až u 36letých, zatímco v roce 2008 již u 31letých. Od tohoto věku si ženatí muži a vdané ženy udržují převahu ve všech starších pětiletých věkových skupinách až do skupiny 85–89 let v případě mužů a 70–74 let u žen včetně (dle údajů k 31. 12. 2018). U nejstarších převažují osoby ovdovělé.

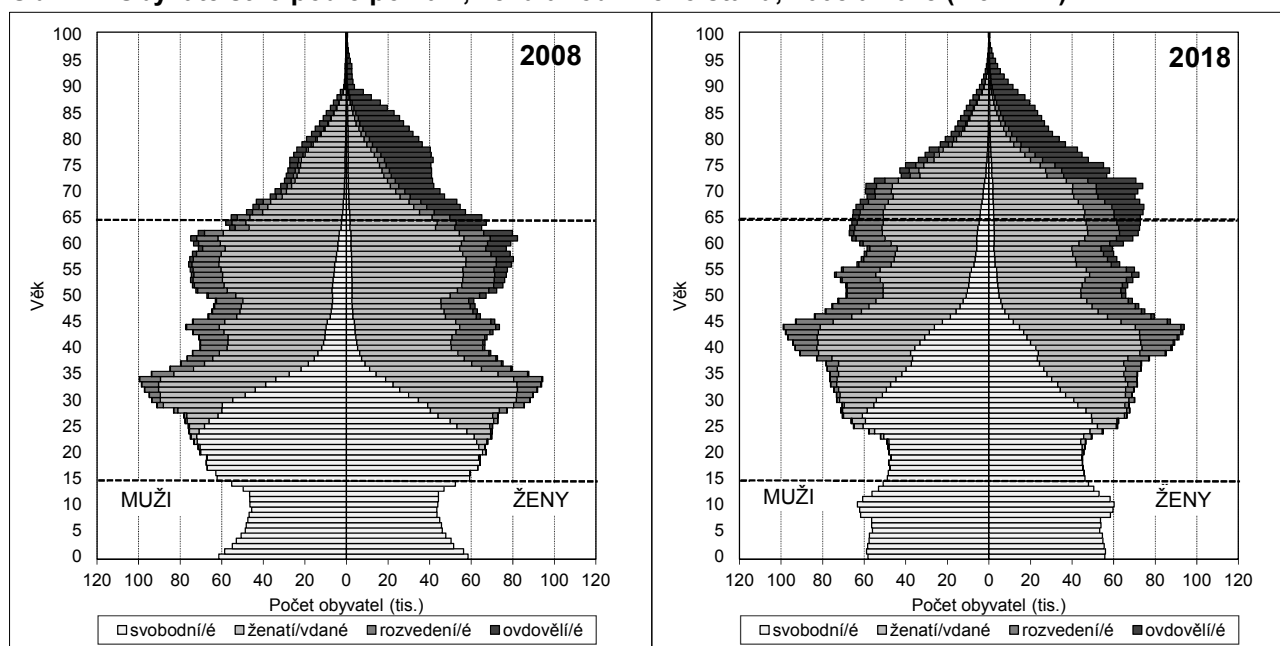
Váha rozvedených v populaci v mladších věkových skupinách roste s věkem. V roce 2018 měli rozvedení nejvyšší zastoupení v pětileté věkové skupině 50–54 let, a to jak u mužů (25,3 %), tak u žen (28,9 %). O deset let dříve, v roce 2008, byla maxima evidována dříve, u mužů ve věkové skupině 45–49 (20,2 %) a u žen 40–44 let (23,1 %). Ve starších věcích pak podíl rozvedených opět klesá, přičemž v každé věkové skupině zůstává mírně vyšší podíl rozvedených žen než mužů. Po cca 45. roce věku zastoupení rozvedených osob obecně dlouhodobě roste, a to vlivem vysoké úrovně rozvodovosti, prodlužující se průměrné délky manželství při rozvodu a vlivem posunu sňatků do vyššího věku.

Ve věkové skupině seniorů (65 a více let) se složení mužů a žen podle rodinného stavu výrazně odlišuje, a to zejména díky jejich odlišné úrovni úmrtnosti. U mužů-seniorů dominují ženatí (72,0 % v roce 2018, 76,1 % v roce 2008) a u žen-seniorek je kvůli nadúmrtnosti mužů mírně více ovdovělých (42,3 % v roce 2018, 51,5 % v roce 2008) než vdaných. Rychlejší zlepšování úmrtnosti u mužů však přispělo ve sledovaném období k růstu podílu vdaných a poklesu podílu ovdovělých žen. Z pohledu detailnějších věkových skupin se struktura obyvatel (mužů i žen) v seniorském věku podle rodinného stavu přirozeně vyvíjí ve směru vzrůstajícího podílu ovdovělých. V roce 2018 převažovaly mezi ženami ovdovělé od věkové skupiny 75–79 let, u mužů bylo více ovdovělých než ženatých až u 90–94letých a starších.

Tab. 1.5 Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu (%), 2008–2018 (k 31. 12.)

Věková skupina	Svobodní/é			Ženatí/vdané			Rozvedení/é			Ovdovělí/é		
	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018
Muži: 15–19	100,0	99,9	100,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20–24	97,1	98,2	97,8	2,7	1,6	2,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
25–29	77,9	85,9	85,9	20,2	13,0	13,3	1,8	1,1	0,8	0,0	0,0	0,0
30–34	45,5	59,7	66,1	47,3	35,7	30,8	7,1	4,6	3,0	0,1	0,0	0,1
35–39	23,8	36,8	47,7	61,9	52,2	44,7	14,2	10,8	7,5	0,2	0,1	0,1
40–44	14,8	22,2	32,2	65,6	59,3	53,2	19,3	18,2	14,4	0,4	0,3	0,2
45–49	11,4	14,9	20,6	67,7	61,4	57,3	20,2	23,0	21,7	0,7	0,6	0,5
50–54	9,1	11,6	14,1	70,4	64,6	59,6	19,2	22,8	25,3	1,3	1,1	1,0
55–59	6,9	9,1	11,0	74,2	68,4	63,5	16,5	20,5	23,8	2,4	2,1	1,7
60–64	4,9	6,6	8,4	78,0	72,8	68,0	12,9	16,9	20,4	4,1	3,8	3,2
65–69	3,7	4,5	5,9	80,3	76,2	72,2	9,4	12,9	16,2	6,5	6,3	5,7
70–74	3,1	3,4	4,0	79,9	77,4	74,8	6,4	9,4	12,1	10,7	9,9	9,1
75–79	2,7	2,7	2,9	75,6	75,0	74,5	4,6	6,4	8,6	17,1	15,8	14,1
80+	2,5	2,3	2,1	63,2	61,8	64,2	3,0	4,2	4,9	31,2	31,7	28,8
Ženy: 15–19	99,7	99,8	99,8	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20–24	91,1	94,6	94,0	8,4	5,0	5,7	0,5	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0
25–29	59,8	71,1	74,0	36,2	26,1	24,3	3,8	2,7	1,7	0,1	0,1	0,1
30–34	28,6	41,2	49,9	60,4	50,6	44,4	10,6	7,9	5,6	0,4	0,3	0,2
35–39	12,5	22,6	33,0	67,6	61,2	54,9	18,9	15,5	11,6	0,9	0,7	0,4
40–44	6,7	11,4	20,3	68,2	63,1	59,1	23,1	24,0	19,6	1,9	1,6	1,0
45–49	4,8	6,7	10,8	69,3	63,4	59,8	22,6	27,1	27,3	3,3	2,9	2,1
50–54	3,7	4,9	6,4	70,0	65,3	60,7	20,3	24,8	28,9	5,9	5,0	4,0
55–59	3,1	3,8	4,7	68,6	66,0	62,5	18,0	21,3	25,6	10,3	8,9	7,2
60–64	2,8	3,1	3,7	64,9	63,5	62,2	14,9	18,3	21,4	17,5	15,1	12,7
65–69	2,5	2,7	3,0	56,9	57,6	57,7	11,6	15,0	18,3	29,0	24,7	21,0
70–74	2,2	2,5	2,6	45,2	47,2	49,7	9,1	11,6	14,8	43,5	38,7	32,9
75–79	2,1	2,2	2,3	30,8	33,7	37,0	7,8	8,9	11,3	59,3	55,2	49,4
80+	2,7	2,4	2,0	14,2	13,9	15,8	6,2	7,1	7,6	76,9	76,6	74,5

Obr. 1.7 Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu, 2008 a 2018 (k 31. 12.)

2 Sňatečnost

V průběhu roku 2018 uzavřeli obyvatelé ČR celkem 54,5 tisíce nových manželství, o 1,9 tisíce více než v předchozím roce a nejvíce v rámci poslední dekády. Již pátým rokem v řadě přibýlo meziročně jak sňatků svobodných osob, tak rozvedených a ovdovělých. Zvýšila se také intenzita sňatečnosti, když při setrvání měr sňatečnosti z roku 2018 by před 50. rokem věku do prvního manželství vstoupilo 59 % mužů a 67 % žen a další sňatek by uzavřelo 45 % rozvedených mužů a 43 % rozvedených žen.

Počet sňatků měl od počátku 90. let 20. století klesající trend, který se zastavil v roce 2013, kdy bylo zaznamenáno historické minimum 43,5 tisíce uzavřených manželství. Posledních pět let počty nově vzniklých manželství meziročně rostly, v roce 2018 o 3,6 %. Celkem bylo za rok 2018 uzavřeno 54 470 sňatků, nejvíce od lokálního maxima (57,2 tisíce) v roce 2007. Početně přibýlo jak sňatků svobodných osob, tak rozvedených a mírně i ovdovělých.

Tři čtvrtiny ženichů a nevěst vstupují do manželství poprvé. V roce 2018 uzavřelo manželství 41 316 svobodných mužů (75,9 % z celkového počtu ženichů, o 3,3 p. b. více než v roce 2008) a 41 592 svobodných žen (76,4 % z celkového počtu nevěst, o 3,7 p. b. více než v roce 2008). Ve srovnání s rokem 2008 byl v roce 2018 počet prvních sňatků vyšší absolutně o 3,3 tisíce u mužů a o 3,5 tisíce u žen, oproti roku 2013 se jednalo o počet vyšší o 8,6 tisíce pro obě pohlaví. Podíl tzv. protogamních sňatků, kdy jde pro oba snoubence o první sňatek, byl v posledním sledovaném roce 67,2 %, přičemž v rozmezí mezi 63 % a 68 % se pohybuje již od poloviny 90. let 20. století.

Tab. 2.1 Sňatky podle pohlaví a pořadí, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sňatky celkem	52 457	43 499	45 575	48 191	50 768	52 567	54 470
Pořadí sňatku muže: 1.	38 038	32 743	34 691	36 884	38 578	40 038	41 316
2.	12 092	8 452	9 203	9 142	9 987	10 326	10 815
3.	1 995	969	840	964	1 025	1 173	1 202
4.+	332	147	103	151	150	163	157
neznámé vyšší	x	1 188	738	1 050	1 028	867	980
Pořadí sňatku ženy: 1.	38 117	33 029	35 155	37 021	39 007	40 336	41 592
2.	12 084	8 265	8 845	9 182	9 611	10 126	10 552
3.	1 951	1 052	909	1 066	1 150	1 144	1 313
4.+	305	153	131	156	155	181	157
neznámé vyšší	x	1 000	535	766	845	780	856
Podíl opakovaných sňatků (%): muži	27,5	24,7	23,9	23,5	24,0	23,8	24,1
ženy	27,3	24,1	22,9	23,2	23,2	23,3	23,6

Pozn.: V roce 2013 došlo k úpravě Dotazníku k uzavření manželství (slouží jako jeden z podkladů pro vyplnění Hlášení o uzavření manželství), kdy byla Ministerstvem vnitra ČR vypuštěna mj. otázka na pořadí manželství. Nejistěné údaje tak ČSÚ posledních šest let uvádí jako samostatnou kategorii.

Počet sňatků vyššího pořadí je ve srovnání s prvními sňatky dlouhodobě zhruba třetinový a zahrnuje tak z celkového počtu sňatků přibližně jednu čtvrtinu. Druhý či další sňatek uzavřelo v roce 2018 celkem 13 154 mužů a 12 878 žen, o 625 mužů a 647 žen více než v roce 2017. Relativní meziroční přírůstek tak byl v roce 2018 u obou pohlaví vyšší než v případě sňatků prvního pořadí (+5,0 % u mužů a +5,3 % u žen). Při porovnání s rokem 2013 bylo opakovaných sňatků u mužů i u žen o 2,4 tisíce více, naopak oproti roku 2008 šlo o počet nižší, v případě mužů o 1,3 tisíce a v případě žen o 1,5 tisíce. U většiny opakovaných sňatků bývá uváděno pořadí druhé (tab. 2.1).

Opakované sňatky se ve většině případů týkají sňatků rozvedených osob. V roce 2018 tvořili rozvedení 23 % snoubenců u ženichů i nevěst. Ovdovělí vstupují do nového manželství zřídka. V roce 2018 tak učinilo 452 vdovců a 603 ovdovělých žen. Zatímco u rozvedených osob je druhým snoubencem v páru většinou také

rozvedený (v roce 2018 u mužů z 58,0 % a u žen z 60,0 %), v případě ovdovělých snoubenců se jedná častěji o sňatek s rozvedeným (v roce 2018 u mužů 71,2 %, u žen 69,3 %).

Tab. 2.2 Sňatky podle rodinného stavu snoubenců, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rodinný stav muže: svobodný	38 038	32 743	34 691	36 884	38 578	40 038	41 316
rozvedený	13 779	10 339	10 466	10 876	11 758	12 080	12 702
ovdovělý	640	417	418	431	432	449	452
Rodinný stav ženy: svobodná	38 117	33 029	35 155	37 021	39 007	40 336	41 592
rozvedená	13 605	10 005	9 949	10 637	11 206	11 672	12 275
ovdovělá	735	465	471	533	555	559	603
Sňatky dvou svobodných (protogamní)	32 830	28 877	30 785	32 689	34 284	35 574	36 593
Opakované sňatky (pro oba snoubence)	9 132	6 604	6 514	6 975	7 467	7 767	8 155

Z hlediska demografických charakteristik si jsou snoubenci dlouhodobě poměrně podobní. V roce 2018 celkem 80,8 % sňatků (44,0 tisíce) uzavřely osoby stejného rodinného stavu, přičemž v 67,2 % případů (36,6 tisíce) se jednalo o sňatek dvou dosud svobodných a v 13,5 % (7,4 tisíce) dvou rozvedených osob. Více než polovina snoubenců (51,8 % z těch, u kterých byla zjištěna⁷ úroveň nejvyššího dokončeného vzdělání) vstupovala do manželství s partnerem shodného stupně vzdělání, nejčastěji se jednalo o osoby se středním vzděláním s maturitou (4,8 tisíce sňatků). Velké rozdíly se mezi manželi nevyskytovaly ani z hlediska věku, kdy ženichové byli v průměru o tři roky starší než nevěsty⁸. Zhruba polovina snoubenců (52,4 %) vstoupila do manželství se vzájemným věkovým rozdílem 0–3 roky, přičemž stejného věku bylo celkem 10,5 % manželů, 16,6 % tvořily páry s jednoletým věkovým rozdílem, 13,6 % s dvouletým a 11,6 % s tříletým věkovým rozdílem. Častěji bývá starší muž, v roce 2018 tvořili starší ženichové 67,7 % ze všech novomanželů.

Tab. 2.3 Sňatky podle vzdělání snoubenců (%), 2018

Vzdělání ženicha	Vzdělání nevěsty					
	celkem	základní	střední bez maturity	střední s maturitou	vyšší odborné	vysokoškolské
Celkem	100,0	5,7	18,4	38,2	4,5	33,3
základní	4,5	1,9	1,2	1,0	0,1	0,3
střední bez maturity	29,5	2,5	12,2	10,7	0,9	3,3
střední s maturitou	38,8	1,2	4,2	20,5	1,9	10,9
vyšší odborné	2,3	0,0	0,1	0,7	0,7	0,8
vysokoškolské	24,8	0,1	0,6	5,3	0,9	17,9

Pozn.: Pouze sňatky, u nichž byl znám údaj o nejvyšším dokončeném vzdělání ženicha i nevěsty.

V průběhu kalendářního roku jsou sňatky obyvatel ČR rozloženy velmi nerovnoměrně (tab. 2.4). Minimální je jejich počet v zimních měsících (prosinec až únor), naopak nejraději volí snoubenci datum sňatku v období měsíců červen až září. Celkově bylo v roce 2018 od června do září uzavřeno 69 % všech sňatků. Nejvíce svatebních obřadů se konalo v červnu (10 717 sňatků) a v srpnu (10 638 sňatků).

Měřeno hodnotou měsíčního indexu, který eliminuje vliv různého počtu dnů v měsíci a vypovídá o vztahu měsíčního počtu sňatků (při přepočtu na stejný počet dní) k jejich počtu v průměrném měsíci daného roku, bylo v červnu 2018 uzavřeno sňatků 2,40krát více a v srpnu 2,30krát více (než v průměrném měsíci). Nadprůměrné byly dále již jen měsíce září (index 2,03) a červenec (index 1,56). Naopak nejnižší index pro měsíc leden byl na úrovni 0,18, tj. pod jednou pětinou, následován měsíci prosinec (index 0,28) a únor

⁷ Údaj o vzdělání je od roku 2007 dobrovolným údajem. Následkem změny Dotazníku k uzavření manželství v roce 2013 došlo k výraznému navýšení počtu nezjištěných údajů. V roce 2018 nebyl údaj o vzdělání uveden u 30 767 ženichů a 30 899 nevěst, homogenita vzdělání nemohla být posouzena u 31,2 tisíce sňatků.

⁸ Průměrný rozdíl věku ženicha v dokončených letech a věku nevěsty v dokončených letech.

(0,30). Na tomto rozložení se ve sledovaném desetiletí nic zásadního nezměnilo. Významnější proměnou si však z dlouhodobého hlediska prošel měsíc květen. Zatímco v minulosti byl pod vlivem květnové pověry („svatba v máji – nevěsta na máry“ či obdobného znění) jedním z nejméně oblíbených měsíců a ještě v roce 2002 se nacházel pod úrovní 40 % průměrného měsíce, postupně jeho měsíční index rostl⁹. V roce 2018 činil 0,83 a květen byl čtvrtým nejsilnějším měsícem na počet uzavřených manželství. Sezónnost bývá ještě výraznější, posuzujeme-li pouze protogamní sňatky. V roce 2018 bylo v červnu uzavřeno 2,50krát více a v srpnu 2,41krát více sňatků dvou dosud svobodných osob, než byl průměr roku. U opakovaných sňatků dosahovaly měsíční indexy maximálně na 2,04 (a 2,02). Nižší variabilitu měsíčních indexů u sňatků vyššího pořadí dokládá i minimální hodnota indexu pro leden (0,28 v roce 2018). V zimních měsících tak bývá mezi novomanželi relativně více rozvedených či ovdovělých než například v létě.

Z hlediska dne v týdnu dlouhodobě dominuje u sňatků sobotní termín. V roce 2018 bylo v sobotu sezdáno více než 69 % všech párů, dalších 21 % pak v pátek. Vůbec nejsilnějším dnem na počet uzavřených manželství byla v roce 2018 sobota 18. 8. 2018 s 3 259 sňatky, následovaná sobotou 16. 6. 2018 s počtem 1 957 sňatků. Stejně tak na začátku sledovaného období, v roce 2008, bylo nejoblíbenější datum srpnové. Jednalo se netypicky o pátek 8. 8. 2008 a srpen s pěti sobotami a výjimečným pátečním datem se stal co do procentního zastoupení suverénně nejsilnějším měsícem na oddávky (měsíční index 2,49). Vliv počtu sobot v měsíci a číselně zajímavých dat připadajících (zejména) na sobotu či pátek byl ve statistice vidět i v jiných letech.

Tab. 2.4 Sezónnost sňatečnosti, 2008–2018

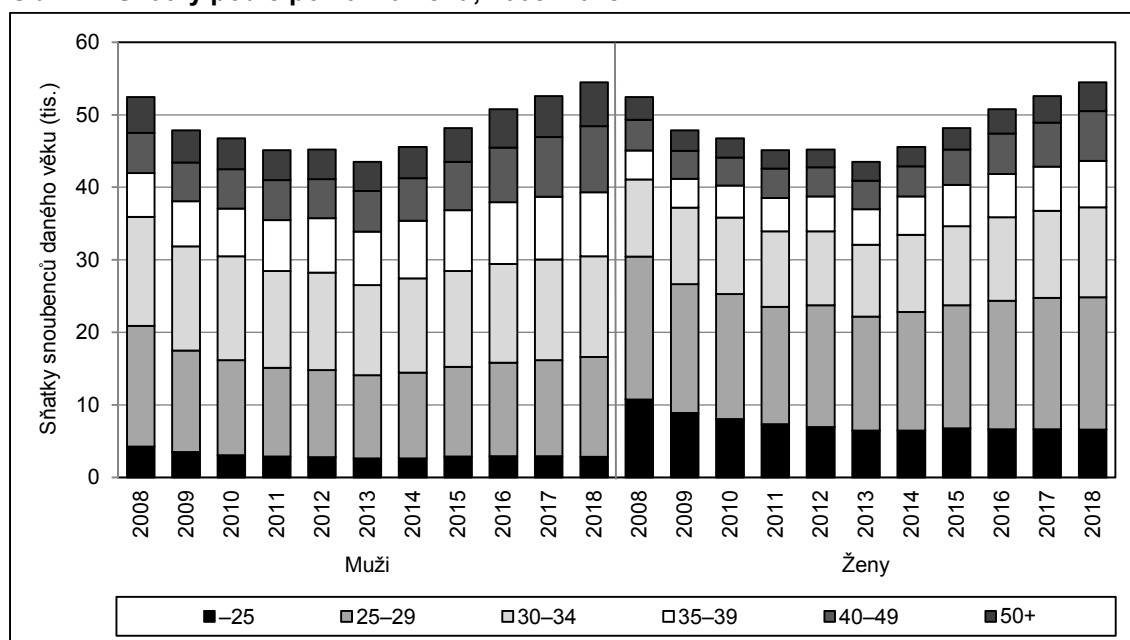
Měsíc	Absolutní počet sňatků			Měsíční index*						
	2008	2013	2018	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Leden	1 054	704	827	0,24	0,19	0,25	0,23	0,22	0,20	0,18
Únor	1 765	980	1 247	0,42	0,29	0,38	0,31	0,30	0,28	0,30
Březen	2 336	1 661	1 618	0,53	0,45	0,42	0,38	0,31	0,34	0,35
Duben	4 830	3 264	3 614	1,12	0,91	0,93	0,87	0,98	0,85	0,81
Květen	2 550	2 464	3 819	0,57	0,67	0,74	0,89	0,72	0,76	0,83
Červen	9 017	8 320	10 717	2,10	2,33	2,27	2,12	2,20	2,07	2,40
Červenec	5 823	5 990	7 224	1,31	1,62	1,52	1,65	1,89	2,23	1,56
Srpen	11 089	7 797	10 638	2,49	2,11	2,27	2,16	1,76	1,64	2,30
Září	7 018	6 786	9 068	1,63	1,90	1,79	1,79	2,03	2,23	2,03
Říjen	3 554	2 761	2 780	0,80	0,75	0,72	0,88	0,89	0,70	0,60
Listopad	2 105	1 632	1 609	0,49	0,46	0,42	0,40	0,41	0,43	0,36
Prosinec	1 316	1 140	1 309	0,30	0,31	0,29	0,32	0,28	0,28	0,28

* Jedná se o očištěný index (přepočten na stejný počet dnů).

Více než polovina snoubenců se nachází ve věku mezi 25–34 lety (obr. 2.1), v roce 2018 bylo tohoto věku 50,7 % ženichů a 56,2 % nevěst. V rámci pětiletých věkových skupin převládali u mužů na počátku sledovaného období, v roce 2008, 25–29letí, od roku 2009 pak 30–34letí. Ti v roce 2018 tvořili 25,5 % všech snoubenců, absolutně jich bylo 13 881. V případě žen byla každoročně po celé desetileté období nejpočetnější věková skupina 25–29letých, v roce 2018 tvořila 33,5 % všech nevěst (absolutně 18 225). Věková struktura snoubenců se přitom v čase měnila směrem ke zvyšujícímu se počtu snoubenců ve věku 35 a více let a naopak klesajícímu počtu snoubenců mladších 25 let, tedy v souladu s vývojem věkové struktury celé populace¹⁰ a důsledkem odkládání vstupu do manželství do vyššího věku. Podíl nevěst do 25 let se mezi roky 2008 a 2018 snížil z 20,5 % na 12,2 %, ženichů téhož věku z 8,2 % na 5,3 %. Naopak podíl 35letých a starších nevěst se změnil z 21,7 % na 31,6 % a u ženichů z 31,5 % na 44,0 %.

⁹ Prozatím nejvýše, na 0,89, dosáhl květnový index v roce 2015, což pravděpodobně souviselo s atraktivním datem 15. 5. 2015, které připadlo na pátek, a pěti sobotami v měsíci.

¹⁰ Více v kapitole Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu.

Obr. 2.1 Sňatky podle pohlaví a věku, 2008–2018

V roce 2018 se meziročně zvýšil nejen počet sňatků, ale také intenzita sňatečnosti. Úhrnná sňatečnost svobodných neboli prvosňatečnost, která vyjadřuje podíl osob, jež by při zachování řádu sňatečnosti, úmrtnosti a zahraničního stěhování svobodných uzavřely před dovršením 50. roku věku první sňatek, v roce 2018 dosahovala hodnoty 58,8 % u mužů a 66,9 % u žen. Podobná úroveň prvosňatečnosti byla naposledy zaznamenána o deset let dříve, v roce 2008 (u mužů 59,6 %, tj. o 0,8 p. b. více než v roce 2018; u žen 66,1 %, o 0,8 p. b. méně než v roce 2018). V mezidobí nejprve prvosňatečnost v letech 2008–2013 klesala, v roce 2013 dosáhla historicky nejnižší úrovně (51,4 % u mužů a 59,0 % u žen, tj. o 7,4 p. b., resp. 7,9 p. b. méně než v roce 2018). Od roku 2014 hodnoty ukazatele naopak každoročně rostly, v roce 2018 v případě mužů meziročně o 1,2 p. b. a u žen o 1,4 p. b. Průměrný věk mužů a žen při prvním sňatku dosahoval v roce 2018 hodnot 32,2 let pro muže a 29,8 let pro ženy. Ve srovnání s rokem 2008 byl u ženichů vyšší o 0,7 roku a u nevěst o 1,0 roku. Od počátku 90. let 20. století se průměrný věk svobodných novomanželů rychle měnil ve směru posunu do vyššího věku, v rámci poslední sledované dekády rostl však už jen na začátku období a od roku 2012 u obou pohlaví v podstatě stagnoval.

Tab. 2.5 Sňatečnost svobodných, 2008–2018

Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Prvosňatečnost (%): muži	59,6	51,4	53,1	55,1	56,2	57,6	58,8
ženy	66,1	59,0	60,8	62,4	64,3	65,4	66,9
Průměrný věk při 1. sňatku: muži	31,4	32,3	32,3	32,4	32,2	32,2	32,2
ženy	28,8	29,8	29,8	29,8	29,9	29,8	29,8
Podíl svobodných mužů (%) ve věku: 25	92,5	94,9	94,8	94,2	93,9	93,6	93,3
30	70,0	77,7	77,0	75,8	74,7	73,9	72,8
35	52,8	61,6	60,4	59,2	58,1	57,2	56,4
40	45,1	53,6	52,1	50,6	49,5	48,5	47,5
45	41,9	50,2	48,6	47,0	45,6	44,4	43,3
Podíl svobodných žen (%) ve věku: 25	80,9	87,5	87,3	86,5	85,9	85,3	84,4
30	53,4	63,0	62,2	60,9	59,8	58,9	57,9
35	41,2	49,4	47,9	46,8	45,4	44,3	43,3
40	36,8	44,1	42,3	41,1	39,4	38,3	37,1
45	34,8	42,0	40,2	38,7	37,0	35,8	34,4

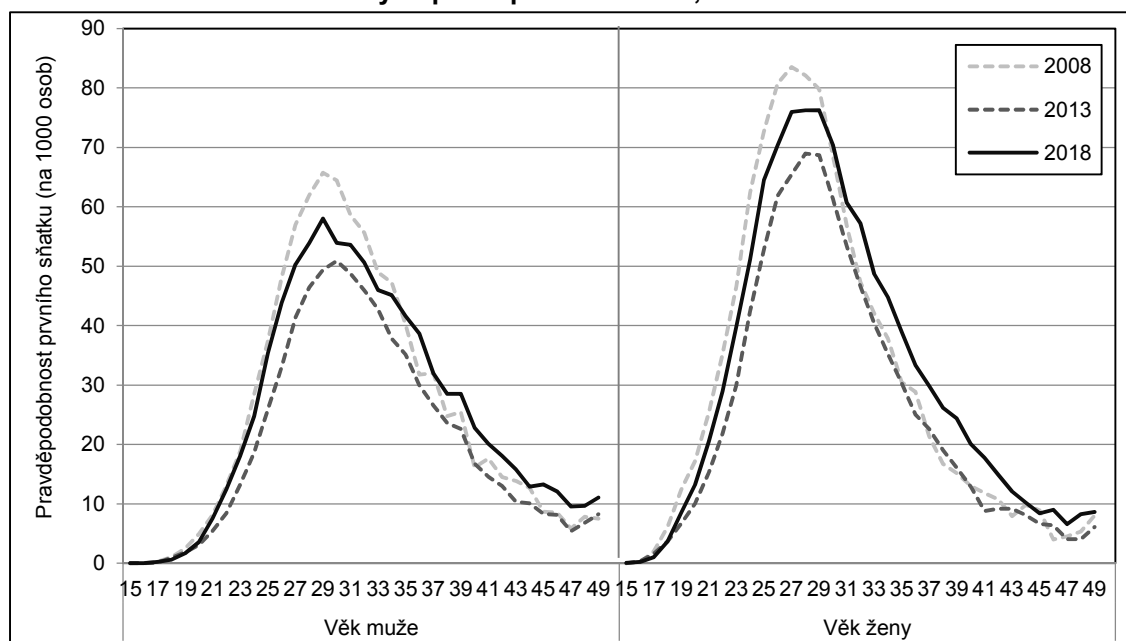
Pozn.: Údaje vychází z jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných.

Posun uzavření prvního manželství do pozdějšího věku mezi rokem 2008 a 2018 dokumentují také změny podílů svobodných v jednotlivých věcích (tab. 2.5; údaje dle tabulek sňatečnosti). Mezi danými roky se podíly svobodných zvýšily v případě mužů ve všech věcích, nejvíce ve věku 34–36 let (o 7 %), v případě žen nejvíce ve věku 29–32 let (o 8 %) a pouze u mladších 40 let. V posledním pětiletém období mají podíly svobodných obecně ve všech věcích klesající trend u mužů i u žen, odrážejíce rostoucí intenzitu sňatečnosti, u starších žen podíly svobodných do roku 2018 poklesly až mírně pod úroveň z roku 2008.

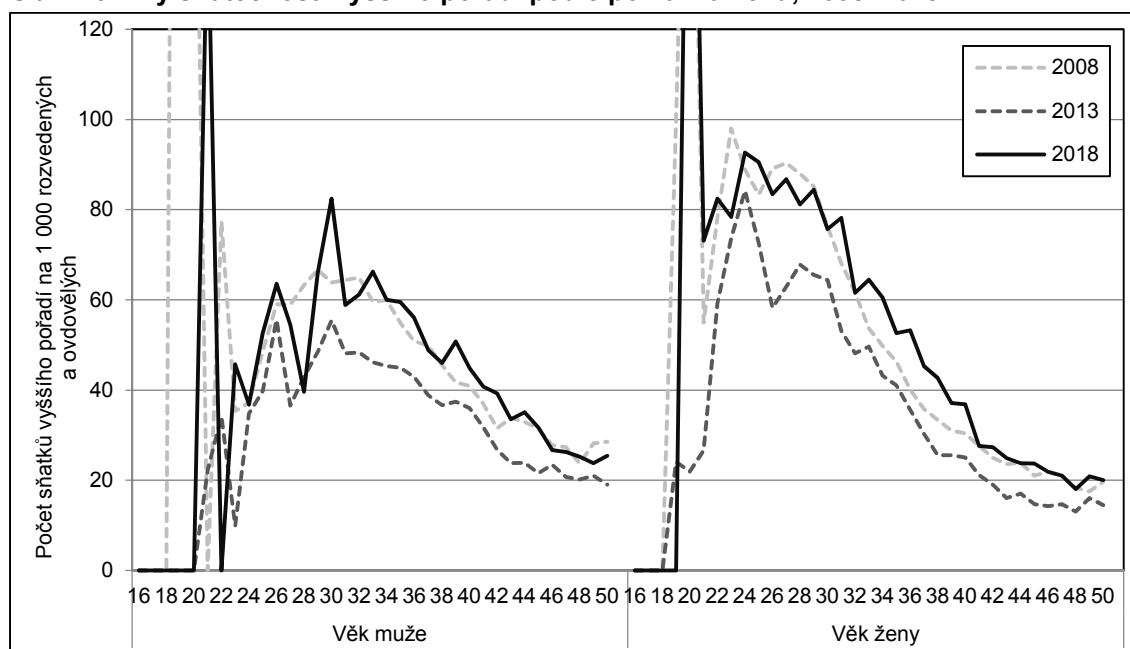
S největší intenzitou vstupovali do prvního manželství v roce 2018 muži ve věku 29 let, kdy uzavřelo sňatek více než 58 z tisíce svobodných mužů, a ženy ve věku 27–29 let se stejnou úrovní 76 ‰ v každém věku. V případě mužů šlo o intenzitu meziročně vyšší, dokonce nejvyšší od roku 2009, u žen byla maxima z let 2017 a 2018 srovnatelná (vrchol v roce 2017 byl užší, pouze ve věku 27 let). Věk, kdy sňatečnost svobodných kulminuje, se v průběhu sledovaného desetiletí významně neměnil. U mužů věk 29 let vystřídala na vrcholu třicítka pouze v letech 2013 a 2015, u žen se maximum převážně drželo na 27 letech, v roce 2007, 2013 a 2015 připadlo na věk 28 let, v roce 2014 až na 29 let. Ve srovnání s rokem 2008 (kdy sňatečnost sahala nejvýše až k 66 ‰ u mužů a 84 ‰ u žen) byl vrchol sňatečnosti v roce 2018 o něco níže, snížila se mírně sňatečnost u mladších osob a naopak se výrazněji zvýšila ve starším věku (od 30 let výše). V posledních letech růst prvosňatečnosti zaznamenaly v podstatě všechny věkové skupiny (vyjma kolísavého vývoje sňatečnosti ve věku 16–19 let, která je obecně velmi nízká). Zvyšování celkové intenzity prvosňatečnosti v letech 2014–2018 tak nebylo pouze realizací dříve odkládaných sňatků, ale spíše odrazem obecného zvýšení sňatečnosti svobodných.

Obr. 2.2 Sňatečnost svobodných podle pohlaví a věku, 2008–2018

Pozn.: Údaje vychází z jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných.

Sňatečnost vyššího pořadí (tj. rozvedených a ovdovělých osob) má jiný věkově specifický profil (obr. 2.3). Nejvyšší intenzitu opakované sňatečnosti vykazovali v průběhu sledovaných deseti let rozvedení/ovdovělí mezi 18. a 21. rokem věku, nicméně díky malé četnosti událostí míry výrazně kolísaly. S rostoucím věkem měla sňatečnost rozvedených či ovdovělých vždy klesající trend, u žen strmější než u mužů. Rok 2013 představoval stejně jako u prvních sňatků rok s nejnižšími mírami sňatečnosti, kdy v předcházející pětiletce se sňatečnost snižovala a v následující zvyšovala. Při porovnání s rokem 2008 byly v roce 2018 mírně vyšší míry opakované sňatečnosti u mužů ve věku 33–42 let, v případě žen zejména mezi 33. a 40. rokem věku.

Obr. 2.3 Míry sňatečnosti vyššího pořadí podle pohlaví a věku, 2008–2018

Pozn.: Míry opakované sňatečnosti jsou konstruovány v III. hlavních souborech událostí, kdy střední stav rozvedených/ovdovělých je vypočten jako průměr dvou koncových stavů.

Vzhledem ke skutečnosti, že opakované sňatky jsou uzavírány téměř výhradně rozvedenými osobami, hodnotí se celková intenzita opakované sňatečnosti zpravidla úrovní sňatečnosti rozvedených vycházející z měr sňatečnosti podle doby uplynulé od rozvodu. Ta v roce 2018 již pátým rokem v řadě meziročně rostla, relativně dokonce o něco výrazněji než sňatečnost svobodných. Při setrvání měr sňatečnosti rozvedených podle délky trvání manželství by v roce 2018 uzavřelo další manželství 45,0 % rozvedených mužů a 43,4 % rozvedených žen (meziroční nárůst byl 6,0 % u mužů a 6,4 % u žen). Nejnižší úroveň sňatečnosti rozvedených, zaznamenaná v roce 2013, činila 34,7 % u mužů a 33,5 % u žen. Na počátku sledovaného období, v roce 2008, byla na podobné úrovni jako v roce 2018 (resp. u mužů o 0,5 p. b. nižší a u žen o 0,6 p. b. vyšší než v roce 2018).

Tab. 2.6 Sňatečnost rozvedených, 2008–2018

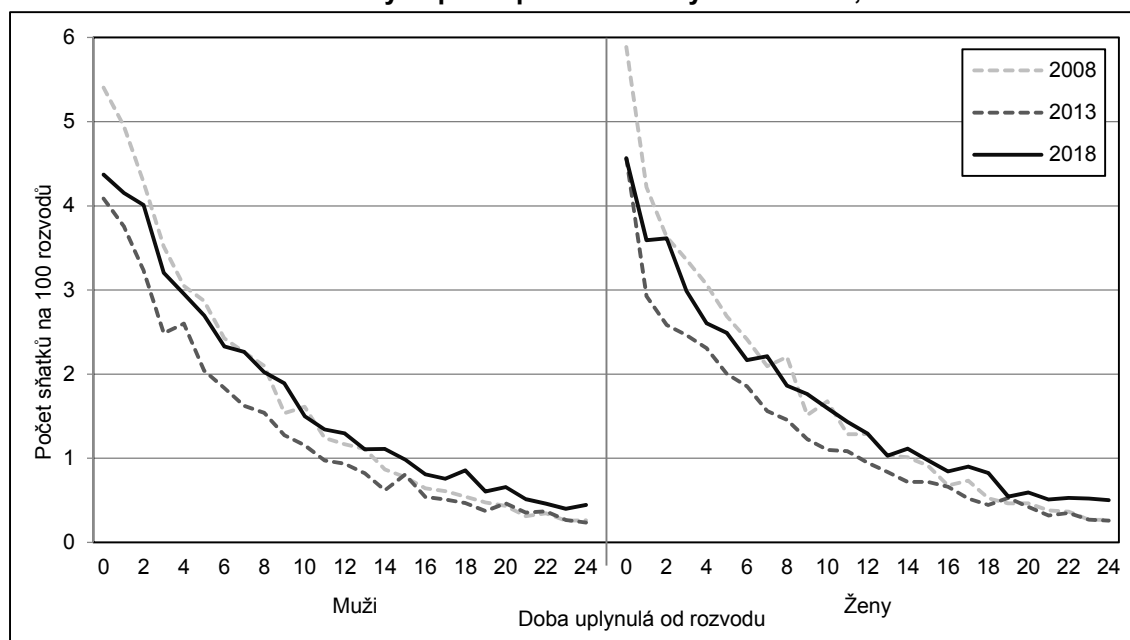
Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sňatečnost rozvedených (%): muži	44,5	34,7	35,4	37,2	40,7	42,5	45,0
ženy	44,0	33,5	33,6	36,3	38,7	40,8	43,4
Průměrná doba mezi rozvodem a sňatkem (roky): muži	7,5	8,0	8,1	8,2	8,4	8,6	8,8
ženy	7,8	8,3	8,5	8,6	8,9	9,0	9,1
Míry sňatečnosti mužů podle doby od rozvodu: 0–1	5,2	3,9	3,8	3,8	4,2	4,2	4,3
2–3	3,9	2,8	3,1	3,2	3,4	3,7	3,6
4–5	3,0	2,3	2,3	2,4	2,6	2,7	2,8
6–9	2,1	1,6	1,6	1,7	1,9	1,9	2,1
10–14	1,2	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	1,3
15–19	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8
20–24	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5
Míry sňatečnosti žen podle doby od rozvodu: 0–1	5,1	3,8	3,5	3,8	3,9	3,9	4,1
2–3	3,5	2,5	2,6	2,7	2,9	3,1	3,3
4–5	2,9	2,1	2,2	2,2	2,3	2,4	2,5
6–9	2,1	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0
10–14	1,3	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3
15–19	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8
20–24	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5

Pozn.: Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem je vypočtena z rozložení intenzit sňatečnosti rozvedených podle doby od rozvodu.

Úhrnná sňatečnost rozvedených je mírně vyšší u mužů než u žen. Rozdíl vzniká v kratších délkách od rozvodu (do 5 let včetně), kdy rozvedení muži uzavírají nový sňatek o něco častěji než ženy (obr. 2.4). Sňatečnost rozvedených je přitom nejvyšší právě v době krátce po rozvodu, s rostoucí dobou uplynulou od rozvodu sňatečnost rozvedených plynule klesá. V dalších délkách (po 6 a více letech od rozvodu) se sňatečnost rozvedených mužů a žen přitom již téměř neliší. Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem v roce 2018 se v porovnání s rokem 2017 zvýšila o tři desetiny roku na 8,8 let v případě mužů a o jednu desetinu roku na 9,1 let v případě žen. Ve srovnání s rokem 2008 byla delší o 1,3 roku u mužů i u žen. Prodloužení intervalu mezi rozvodem a novým sňatkem bylo způsobeno zejména poklesem sňatečnosti v kratších délkách po rozvodu a jejím růstem v intervalu 15 a více let od rozvodu.

Obr. 2.4 Sňatečnost rozvedených podle pohlaví a doby od rozvodu, 2008–2018

Již více než dvě desetiletí statistika ukazuje, že zhruba v jedné desetině sňatků obyvatel ČR je alespoň jeden ze snoubenců cizí státní příslušník. V roce 2018 bylo takových sňatků 5 371, tj. 9,9 % z celkového počtu, při maximu v roce 2014 dokonce 11,4 %. Ve většině případů se jedná o smíšené sňatky, kdy jeden ze snoubenců je český státní občan¹¹ a druhý má jiné než české státní občanství. Sňatků dvou cizích státních občanů¹² eviduje ČSÚ v řádu několik set ročně – nejvyšší byl jejich počet v roce 2018 a to 508. Představovaly tak pouze 0,9 % z celkového počtu sňatků. Mezi sňatky, kde byli oba snoubenci cizinci, dlouhodobě převažují sňatky dvou Ukrajinců. V roce 2018 jich bylo 103, za nimi v těsném pořadí následovaly sňatky dvou Slováků (100) a dále Rusů (43).

Tradičně je více cizinců mezi ženichy než mezi nevěstami. V posledním sledovaném roce bylo mezi ženichy 5,9 % cizinců (absolutně 3 188) a mezi nevěstami 4,9 % cizinek (2 691). Ženichem-cizincem, který si bral za manželku ženu s českým státním občanstvím, byl v roce 2018 nejčastěji občan Slovenska (940 sňatků), dále občan Německa (234 sňatků) a Velké Británie (176 sňatků). Pokud do manželského svazku vstupoval ženich s českým státním občanstvím a cizinka, šlo v roce 2018 nejčastěji o ženu se státním občanstvím Slovenska (899 sňatků), dále Ukrajiny (475) a Ruska (171). Skladba ženichů s cizím státním občanstvím bývá mnohem pestřejší než u nevěst-cizinek. Zatímco první tři nejpočetnější skupiny cizinců u ženichů zahrnovaly v roce 2018 polovinu ze všech sňatků Češky s cizincem, u nevěst-cizinek to bylo téměř 71 %.

¹¹ Statistika ale již neumožňuje sledovat, zda jde o občana ČR, který nikdy neměl jiné státní občanství, či zda jde o naturalizovaného občana.

¹² Alespoň jeden ze snoubenců měl ale v ČR registrovaný trvalý nebo přechodný pobyt, proto byl sňatek zahrnut mezi sňatky obyvatel ČR.

Tab. 2.7 Sňatky podle státního občanství snoubenců, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sňatky alespoň s 1 cizincem	4 394	4 086	5 215	5 170	5 153	5 093	5 371
- podíl na všech sňatcích (%)	8,4	9,4	11,4	10,7	10,2	9,7	9,9
Sňatky - žena ČR + cizinec	2 585	2 370	3 048	3 016	2 870	2 654	2 680
státní občanství muže: Slovensko	728	667	717	773	899	893	940
Německo	251	238	361	345	303	252	234
Velká Británie	263	182	256	260	209	180	176
Sňatky - muž ČR + cizinka	1 649	1 473	1 802	1 802	1 890	1 994	2 183
státní občanství ženy: Slovensko	787	710	830	807	847	889	899
Ukrajina	305	240	213	263	310	361	475
Rusko	93	108	155	160	138	160	171
Sňatky - oba cizinci	160	243	365	352	393	445	508
z toho: oba Ukrajinci	25	51	80	88	91	90	103
oba Slováci	18	20	31	42	38	51	100
oba Rusové	16	28	39	28	34	44	43

Pozn.: Výběr a řazení občanství podle četnosti v roce 2018.

3 Rozvodovost

Na základě dat Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 2018 rozvedeno 24,3 tisíce manželství, o 1,4 tisíce méně než v předchozím roce a nejméně od roku 2000. Meziročně nižší byla také úroveň rozvodovosti, kdy při setrvání měř rozvodovosti z roku 2018 by rozvodem skončilo 44,8 % manželství v průměru po 13,4 roku trvání. Rozvody rodin s nezletilými dětmi tvořily 58,4 % z celkového počtu rozvodů. V úhrnu si rozvodem rodičů v roce 2018 prošlo 22,3 tisíce nezletilých dětí, o 1,5 tisíce méně než v roce 2017.

Mezi rokem 2008 a 2018 se počet rozvodů snížil celkem o 7,0 tisíce, z více jak 31 tisíc až na 24 313. Jednalo se o nejnižší hodnotu od roku 2000¹³. Klesající trend, který je odrazem jak snižujícího se počtu sňatků v předcházejících dekádách (do roku 2013), tak změn v intenzitě rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství a prodlužování délky trvání manželství, byl přerušen pouze v letech 2010, 2013 a 2017. V roce 2018 činil meziroční pokles 1,4 tisíce (-6 %).

Rozvodové řízení ukončené roku 2018 bylo ze 48,0 % iniciováno oběma manželi. Společný návrh na rozvod manželství je možno podávat¹⁴ od 1. 1. 2014, statisticky jsou společné návrhy zachyceny ale až od roku 2015 (tehdy zahrnovaly 31,3 % všech návrhů na rozvod). Na návrh ženy (dříve převažující typ návrhu) bylo v roce 2018 rozvedeno 8 121 manželství (33,4 %), na návrh muže 4 517 (18,6 %).

Převážná část mužů a žen se rozvádí poprvé – podíl prvních rozvodů se již dlouhodobě pohybuje okolo čtyř pětín. V roce 2018 poprvé stanulo u rozvodového soudu 19 677 mužů a 19 774 žen, představovali tak u mužů 81,9 % a u žen 82,3 % rozvedených. Ostatních 4 636 mužů a 4 539 žen rozvedených v roce 2018 již mělo za sebou minimálně jeden rozvod z dřívější doby. Ve většině případů jde u opakovaných rozvodů o druhý rozvod muže/ženy (v roce 2018 z 88 % u mužů a z 89 % u žen). Pokles počtu rozvodů byl v roce 2018 zaznamenán ve všech pořadích, absolutně i relativně o 5–7 %.

Tab. 3.1 Rozvody podle návrhu a pořadí, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rozvody celkem	31 300	27 895	26 764	26 083	24 996	25 755	24 313
v tom na návrh: muže	10 952	9 850	9 710	6 303	5 277	5 115	4 517
ženy	20 348	18 045	17 054	11 604	9 581	9 368	8 121
společný návrh	x	x	x	8 176	10 138	11 272	11 675
Pořadí rozvodu muže: 1.	25 260	22 317	21 391	21 047	20 068	20 787	19 677
2.	5 289	4 908	4 792	4 439	4 345	4 388	4 094
3.+	751	670	581	597	583	580	542
Pořadí rozvodu ženy: 1.	25 388	22 565	21 582	21 190	20 194	20 957	19 774
2.	5 269	4 782	4 602	4 378	4 263	4 236	4 053
3.+	643	548	580	515	539	562	486
Opakované rozvody (%) - muži	19,3	20,0	20,1	19,3	19,7	19,3	19,1
- ženy	18,9	19,1	19,4	18,8	19,2	18,6	18,7

Meziročně méně početné byly v roce 2018 i obě skupiny rozvodů z hlediska přítomnosti nezletilých dětí v rodině (tab. 3.2). Absolutně i relativně přitom výrazněji poklesl počet rozvodů manželství s nezletilými dětmi. Podle údajů Ministerstva spravedlnosti bylo v roce 2018 rozvedeno 14 193 manželství s nezletilými dětmi (o 1,0 tisíce méně než v roce 2017) a 10 120 manželství bez nezletilých dětí (meziročně o 0,4 tisíce méně). Rozvodem rodičů si prošlo celkem 22 294 nezletilých dětí, o 1,5 tisíce méně než v předchozím roce (a o 4,7 tisíce méně než v roce 2008). Zastoupení rozvodů s nezletilými dětmi se v celém období 2008–2018

¹³ Pomineme-li rok 1999, kdy nízký počet rozvodů (23,7 tisíce) souvisel s novelizací zákona o rodině, tak byl počet rozvodů v roce 2018 nejnižší dokonce od roku 1973.

¹⁴ Podle nového občanského zákoníku (§755–758).

pohybovalo mezi 56–59 %. V roce 2018 tvořily rozvody s nezletilými dětmi 58,4 % z celkového počtu rozvodů a jejich podíl meziročně poklesl o 0,6 p. b. Vůbec nejnižší (a to nejen v rámci dekády, ale historicky) byl přítom v roce 2011 (56,3 %).

Tab. 3.2 Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rozvody bez nezletilých dětí	13 104	11 974	11 557	11 090	10 270	10 559	10 120
Rozvody s nezletilými dětmi	18 196	15 921	15 207	14 993	14 726	15 196	14 193
v tom s 1 dítětem	10 358	8 591	8 265	7 830	7 523	7 680	7 114
s 2 dětmi	6 989	6 436	6 133	6 310	6 415	6 635	6 211
s 3 a více dětmi	849	894	809	853	788	881	868
Počet nezletilých dětí při rozvodu	27 034	24 335	23 119	23 187	22 855	23 752	22 294
Prům. počet dětí v manželstvích s dětmi	1,49	1,53	1,52	1,55	1,55	1,56	1,57
Prům. počet dětí v manželství při rozvodu	0,86	0,87	0,86	0,89	0,91	0,92	0,92
Rozvody s nezletilými dětmi (%)	58,1	57,1	56,8	57,5	58,9	59,0	58,4
v tom s 1 dítětem (%)	56,9	54,0	54,3	52,2	51,1	50,5	50,1
s 2 dětmi (%)	38,4	40,4	40,3	42,1	43,6	43,7	43,8
s 3 a více dětmi (%)	4,7	5,6	5,3	5,7	5,4	5,8	6,1

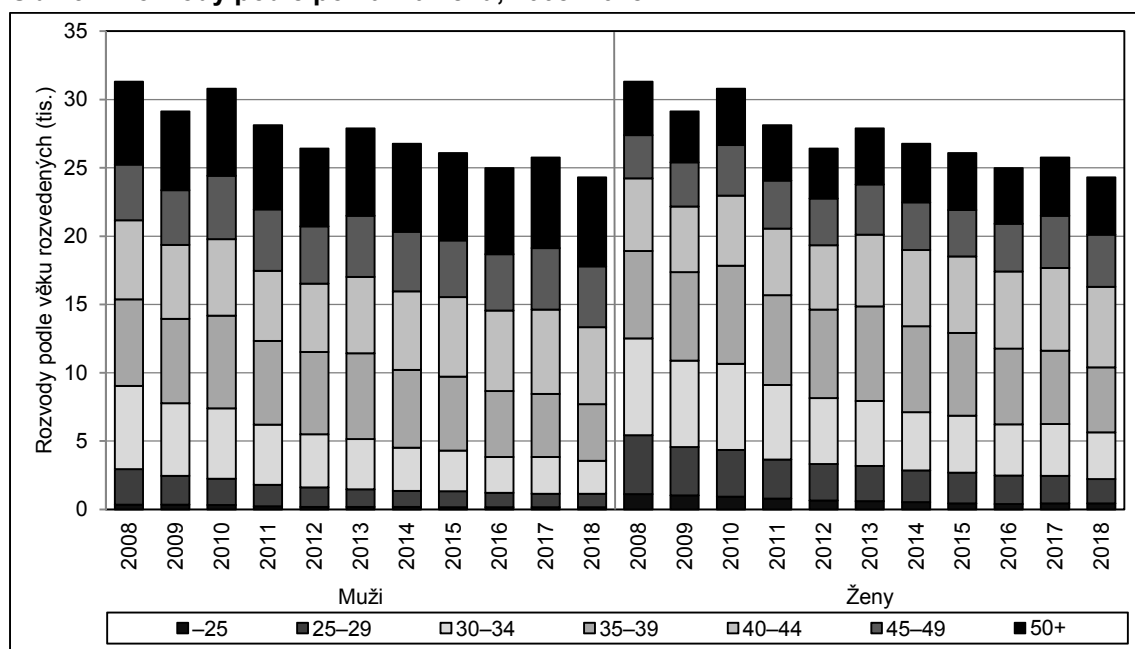
V manželstvích s nezletilými dětmi žilo v době rozvodu nejčastěji jedno dítě (v 50,1 % případů v roce 2018) a dále dvě děti (43,8 % v roce 2018). V průběhu sledovaného období let 2008–2018 došlo u rozvodů ke zvýšení podílu rodin se dvěma dětmi (o 5,4 p. b.) na úkor rodin s jedním dítětem (poklesl o 6,8 p. b.). Tři a více dětí mělo v roce 2018 celkem 6,1 % rozvádějících se rodin, jejich zastoupení na rozvodech se pohybovalo mezi 5–6 % i v předchozích letech (v roce 2018 bylo v rámci sledované dekády nejvyšší). Průměrný počet nezletilých dětí na jedno rozvedené manželství s takto starými dětmi se v letech 2008–2018 pozvolna zvyšoval z 1,49 na 1,57 dítěte.

Rozvody s nezletilými dětmi mívají nejvyšší zastoupení po 14 až 17 letech manželství (86–90 % v roce 2018). Přestože se do roku 2018 (oproti roku 2008) zvýšilo zastoupení dětí u rozvodů i po 20 až 30 letech trvání svazku, většina dlouhotrvajících manželství bývá v době rozvodu naopak již bez nezletilých dětí. Mezi rozvody manželství trvajících 25 a více let jich bylo v roce 2018 bez nezletilých dětí 86 %, zatímco v roce 2008 to bylo 90 %. Rozvody bez nezletilých dětí převažují také v nejkratších délkách trvání manželství (54 % mezi rozvody manželství před dovršením pěti let od sňatku).

Věková struktura rozvádějících se osob se v průběhu let 2008–2018 měnila v souladu s proměnou věkové struktury obyvatelstva, posunem vstupu do manželství do vyššího věku a prodlužující se délkou manželství při rozvodu (obr. 3.1). Ubylo rozvodů, kdy manželům bylo méně než 30 let – jejich počet se mezi roky 2008 a 2018 plynule snižoval, v úhrnu o 60 %. Podíl osob, které v době rozvodu nedosáhly věku 30 let, poklesl z 9,4 na 4,7 % u rozvedených mužů a z 17,3 na 9,2 % u rozvedených žen. Klesalo také zastoupení 30–39letých osob u rozvodů (z 39,8 na 26,9 % u mužů, ze 43,1 na 33,5 % u žen mezi lety 2008 a 2018). Naopak vzrostla váha 40–49letých (z 31,5 na 41,5 % u mužů a z 27,1 na 40,0 % u žen) a osob ve věku 50 a více let (z 19,4 na 26,8 % u rozvedených mužů a z 12,5 na 17,3 % u rozvedených žen).

Z pohledu pětiletých věkových skupin převažovali do roku 2013 u rozvedených mužů 35–39letí a od roku 2014 již 40–44letí (do této kategorie se postupně začaly přesouvat početně silné generace ze 70. let 20. století). V roce 2018 spadalo do věkové kategorie 40–44 let 5,7 tisíce mužů, 23,3 % ze všech nově rozvedených, o 1,5 tisíce méně bylo rozvedených mužů ve věku 35–39 let (ti představovali 17,0 %). V případě rozvádějících se žen byla zřejmá o něco mladší věková struktura, díky jejich obecně časnějšímu vstupu do manželství. V roce 2008 byly v rámci pětiletých věkových skupin nejvíce zastoupeny ženy 30–34leté, v letech 2009–2015 pak 35–39leté a v posledních třech letech, stejně jako u mužů, ženy ve věku 40–44 let. Ty v roce 2018 představovaly 24,3 % všech rozvedených žen (absolutně 5,9 tisíce), 35–39leté byly s 19,5% zastoupením druhou nejčetnější skupinou (4,7 tisíce).

Obr. 3.1 Rozvody podle pohlaví a věku, 2008–2018

Klesající trend počtu rozvodů charakterizuje nejen vývoj jejich celkového počtu v letech 2008–2018, ale také vývoj počtu rozvodů ve většině dílčích skupin definovaných podle pětiletých délek trvání manželství. Pouze v případě rozvodů po 25–29 a 30+ letech manželství byl trend opačný, když absolutní počet těchto rozvodů mezi roky 2008 a 2018 rostl (pokrývající rozvody manželství uzavřených ještě před vznikem samostatné ČR).

Tab. 3.3 Rozvody podle délky trvání manželství, 2008–2018

Délka trvání manželství (roky)	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0–4	5 997	4 866	4 523	4 398	4 188	4 315	4 195
5–9	6 573	6 106	6 153	6 066	5 720	5 751	5 091
10–14	5 148	4 702	4 298	4 409	4 355	4 633	4 532
15–19	5 493	3 890	3 682	3 549	3 399	3 600	3 343
20–24	4 181	3 921	3 659	3 289	2 973	2 903	2 734
25–29	2 067	2 374	2 343	2 268	2 349	2 449	2 328
30+	1 841	2 036	2 106	2 104	2 012	2 104	2 090
Celkem	31 300	27 895	26 764	26 083	24 996	25 755	24 313
	%						
0–4	19,2	17,4	16,9	16,9	16,8	16,8	17,3
5–9	21,0	21,9	23,0	23,3	22,9	22,3	20,9
10–14	16,4	16,9	16,1	16,9	17,4	18,0	18,6
15–19	17,5	13,9	13,8	13,6	13,6	14,0	13,7
20–24	13,4	14,1	13,7	12,6	11,9	11,3	11,2
25–29	6,6	8,5	8,8	8,7	9,4	9,5	9,6
30+	5,9	7,3	7,9	8,1	8,0	8,2	8,6

Podle doby trvání manželství při jeho zániku rozvodem jsou v rámci pětiletých délek již od poloviny 90. let 20. století každoročně nejčetnější rozvody v intervalu po 5–9 letech manželství. V roce 2018 jich bylo 5 091, tj. 20,9 % ze všech rozvodů (tab. 3.3). Druhou nejčetnější skupinu reprezentovaly čtvrtým rokem v řadě rozvody po 10–14 letech manželství (4 532, tj. 18,6 % ze všech rozvodů), zatímco v předchozích letech byly na druhém místě rozvody do 5 let od uzavření manželství (těch bylo v roce 2018 dohromady 4 195, tj. 17,3 %). Zastoupení rozvodů v délce 0–4 dokončené roky na celkovém počtu rozvodů mělo od roku 2010 do roku 2017 klesající trend, v roce 2018 meziročně mírně vzrostlo (z 16,8 na 17,3 %, tj. o 0,5 p. b.). Nejvýrazněji mezi rokem 2008 a 2018 pokleslo v důsledku vývoje počtu sňatků (výrazný propad sňatečnosti

v devadesátých letech) zastoupení rozvodů v délce 15–19 let trvání manželství (z 17,5 na 13,7 %). Podíl rozvodů po 25–29 letech i po 30 a více letech trvání manželství měl ve sledovaném období s mírnými výkyvy rostoucí tendenci (z 6,6 na 9,6 % a z 5,9 na 8,6 % mezi rokem 2008 a 2018).

V délce 5–9 let trvání manželství také vrcholí intenzita rozvodovosti, s prodlužující se délkou manželství poté klesá. V roce 2018 dosáhla maxima v délce 5 let (2,4 rozvodů na sto sňatků), která nijak nevybočuje z intervalu pokrývajícího nejčastěji vrchol rozvodovosti (3 až 6 let po sňatku). V roce 2018 došlo k meziročnímu snížení intenzity rozvodovosti ve všech pětiletých délkách až do intervalu 25–29 let, v intervalu 30 a více letech trvání manželství rozvodovost meziročně stagnovala. Nejvýrazněji, o 8 %, z 2,36 rozvodů na 100 sňatků v roce 2017 na 2,19 v roce 2018, poklesla rozvodovost u skupiny 5–9 let trvání manželství.

Porovnáme-li míry rozvodovosti let 2008 a 2018, nejvýznamnější změny se odehrály v kratších délkách trvání manželství (obr. 3.2). V intervalu délky 0–4 roky došlo ke snížení z 2,27 na 1,70 rozvodů na 100 sňatků (25% pokles). Nižší byla rozvodovost v roce 2018 ve srovnání s rokem 2008 také v intervalech 5–9 let až 20–24 let. Naopak u dlouhotrvajících manželství vykazuje intenzita rozvodovosti spíše rostoucí trend. Mezi roky 2008 a 2018 se počet rozvodů na 100 sňatků uzavřených před příslušným počtem let pro skupinu 25–29 let trvání manželství zvýšil z 0,51 na 0,59 rozvodů na 100 sňatků (nejvyšší úrovně 0,61 dosáhl v roce 2017, v roce 2018 mírně poklesl) a pro skupinu rozvodů po 30 a více letech trvání manželství vzrostl z 0,20 na 0,26 rozvodů na 100 sňatků.

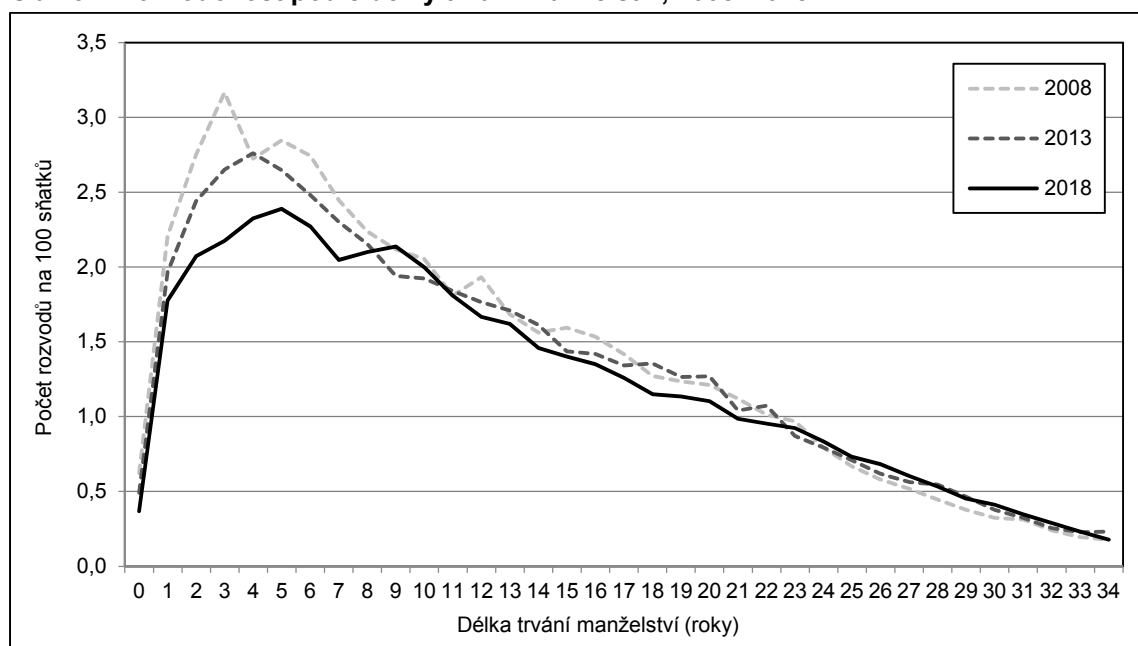
Při setrvání intenzit rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství na úrovni roku 2018 by rozvodem skončilo 44,8 % manželství. V rámci poslední dekády se jednalo o druhou nejnižší hodnotu, nižší byla zaznamenána pouze v roce 2012 (44,5 %). Oproti roku 2017 se úhrnná rozvodovost v roce 2018 meziročně snížila o 2,3 p. b., ve srovnání s rokem 2008 byla nižší o 4,8 p. b. Prozatím vůbec nejvyšší úrovně dosáhla v roce 2010, a to 50,0 %. Průměrná délka trvání manželství do jeho zániku rozvodem přitom měla s menšími výkyvy celé hodnocené desetiletí (resp. již více než dvě desetiletí) rostoucí tendenci. V roce 2018 činila 13,4 let, tj. byla oproti roku 2017 o 0,2 roku delší, ve srovnání s rokem 2008 pak o 1,1 roku.

Tab. 3.4 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2008–2018

Délka trvání manželství (roky)	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	0,62	0,49	0,44	0,44	0,40	0,45	0,37
1	2,21	1,97	1,82	1,85	1,67	1,74	1,77
2	2,75	2,44	2,27	2,26	2,34	2,16	2,07
3	3,17	2,65	2,65	2,58	2,42	2,47	2,18
4	2,72	2,76	2,70	2,62	2,43	2,50	2,32
5	2,85	2,65	2,68	2,59	2,41	2,51	2,39
6	2,74	2,48	2,52	2,55	2,50	2,54	2,27
7	2,45	2,30	2,34	2,33	2,18	2,34	2,05
8	2,24	2,15	2,06	2,26	2,24	2,29	2,10
9	2,12	1,94	2,06	1,99	2,02	2,19	2,14
0–4	2,27	2,09	1,99	1,94	1,82	1,82	1,70
5–9	2,47	2,31	2,33	2,34	2,26	2,36	2,19
10–14	1,80	1,77	1,64	1,70	1,69	1,78	1,72
15–19	1,40	1,36	1,33	1,29	1,24	1,33	1,26
20–24	1,02	1,00	0,98	0,96	0,94	0,97	0,96
25–29	0,51	0,58	0,57	0,55	0,57	0,61	0,59
30+	0,20	0,23	0,24	0,25	0,24	0,26	0,26
Úhrnná rozvodovost (%)	49,6	47,8	46,7	46,5	45,2	47,2	44,8
Průměrná délka trvání manželství	12,3	13,0	13,1	13,0	13,1	13,2	13,4

Pozn.: Počet rozvodů dané délky trvání manželství na sto sňatků uzavřených před daným počtem let. U pětiletých intervalů délky trvání manželství průměrná rozvodovost v daném intervalu. U intervalu 30+ let počet rozvodů vztahován k 10 příslušným sňatkovým kohortám.

Obr. 3.2 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2008–2018

V roce 2018 bylo v ČR rozvedeno celkem 1 978 manželství, kde byl alespoň jeden z manželů cizím státním občanem, v absolutním vyjádření o 63 méně než v předchozím roce. Tyto rozvody v roce 2018 představovaly 8,1 % z celkového počtu rozvodů (o 0,2 p. b. více než v roce 2017). V předchozích letech bylo zastoupení rozvodů s cizincem jen mírně nižší, v celém sledovaném období 2008–2018 se pohybovalo v rozmezí 6,6–8,1 %. Podobně jako u sňatků, i u rozvodů je vyšší počet cizinců na straně mužů. Mezi muži rozvedenými v roce 2018 bylo 1 301 cizinců (5,4 % z celku) a mezi rozvedenými ženami 1 064 cizinek (4,4 % ze všech). Celkový počet cizinců, kteří stanuli v České republice v roce 2018 u rozvodu, byl 2 365 (o 101 méně než v roce 2017).

Rozvody s minimálně jedním cizincem v rozvedeném páru zahrnovaly v roce 2018 ze 46,2 % rozvody muže-cizince s ženou českého občanství, z 34,2 % rozvody muže-občana ČR s ženou-cizinkou a ve zbývajících 19,6 % rozvody dvou cizích státních občanů¹⁵. Co se týče konkrétního státního občanství cizinců u rozvodu, ženy-občanky ČR se nejčastěji rozvedly s mužem-cizincem ze Slovenska (273 z celkových 914 rozvodů Češky s cizincem), následně z Ukrajiny (71) a na třetím místě s mužem z Tuniska (45). U rozvedených mužů-občanů ČR se jednalo nejčastěji o rozvody s ženou Slovenkou (256 z celkového počtu 677 rozvodů Čecha s cizinkou), dále pak s Ukrajinkou (152) a Ruskou (50). Občané Slovenska mezi rozvody s cizinci převažují jak u mužů i žen, obdobně jako je tomu u sňatků s cizinci. Počet rozvodů, kdy ani jeden z manželů neměl české státní občanství, v roce 2018 poklesl na 387 (v roce 2017 jich bylo 425, což byl doposud nejvyšší počet). Nejčastěji se jednalo o dvě osoby vietnamského státního občanství (102 v roce 2018, tj. 26,4 % v rámci této skupiny rozvodů), na druhém místě byly rozvody dvou Slováků (87). Do roku 2012 bylo jejich pořadí obrácené. Na třetím místě se umístily v roce 2018 rozvody dvou osob s ukrajinským státním občanstvím (59).

Manželství dvou cizinců a manželství, kde měl muž české státní občanství a žena jiné než české, bylo při rozvodu v roce 2018 v průměru o 4,1 roku kratší – 11,2leté – než v případě rozvedeného manželství dvou

¹⁵ Na základě Nařízení Rady č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem, je možné rozvést v České republice manželství dvou manželů – cizinců, a to v případě, kdy mají manželé obvyklé bydliště v České republice, nebo měli manželé poslední společné obvyklé bydliště v České republice, pokud zde jeden z nich ještě bydlí, nebo zde má odpůrce bydliště, nebo v případě společného návrhu na zahájení řízení má alespoň jeden z manželů obvyklé bydliště v České republice, nebo má v České republice navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně jeden rok bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení. Rozvedeno v ČR může být jen takové manželství, které bylo uzavřeno v ČR anebo v ČR uznáno.

občanů ČR. U rozvodů ženy českého státního občanství s cizincem byla průměrná doba trvání manželství ještě o něco kratší (10,7 let), když se ve srovnání s rozvody dvou občanů ČR (15,3 let) lišila zhruba o 4,6 roku.

Tab. 3.5 Rozvody podle státního občanství manželů, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rozvody alespoň s 1 cizincem	2 217	1 842	1 894	2 046	1 906	2 041	1 978
- podíl na všech rozvodech (%)	7,1	6,6	7,1	7,8	7,6	7,9	8,1
Počet cizinců u rozvodů	2 335	2 101	2 190	2 401	2 277	2 466	2 365
Rozvody - žena ČR + cizinec	1 268	935	942	1 005	904	949	914
z toho státní občanství: Slovensko	207	212	259	255	245	247	273
Ukrajina	108	70	62	86	65	78	71
Tunisko	25	40	27	30	41	51	45
Rozvody - muž ČR + cizinka	831	648	656	686	631	667	677
z toho státní občanství: Slovensko	166	211	216	235	252	238	256
Ukrajina	276	172	190	205	136	175	152
Rusko	99	61	51	53	61	46	50
Rozvody - oba cizinci	118	259	296	355	371	425	387
z toho: oba občané Vietnamu	13	66	98	103	119	134	102
oba občané Slovenska	31	63	77	69	70	88	87
oba občané Ukrajiny	9	24	35	39	35	57	59
Průměrná délka trvání manželství při rozvodu*							
Rozvody dvou občanů ČR	14,5	15,1	15,2	15,2	15,2	15,2	15,3
Rozvody Češky s cizincem	7,6	9,9	10,3	10,3	10,3	10,4	10,7
Rozvody Čecha s cizinkou	8,1	10,1	10,2	10,1	10,1	10,5	11,2
Rozvody dvou cizinců	11,9	11,6	11,1	10,5	11,2	11,1	11,2

* Výpočet z absolutních počtů rozvodů podle délky trvání manželství (takto vypočtená průměrná délka trvání všech manželství je zhruba o 1,7 roku vyšší než údaje uvedené v tab. 3.4, vycházející z rozložení měř rozvodovosti podle délky trvání manželství).
Pozn.: Výběr a řazení občanství podle četnosti v roce 2018.

4 Porodnost

Počet živě narozených dětí v roce 2018 dosáhl 114,0 tisíce, když poprvé po roce 2013 poklesl. Úroveň úhrnné plodnosti nicméně dále rostla, meziročně z 1,69 na 1,71 dítěte na jednu ženu. Průměrný věk matky při narození dítěte se mírně zvýšil na 30,1 let. Podíl živě narozených dětí mimo manželství historicky poprvé od roku 1988 meziročně poklesl a to o 0,5 p. b. na 48,5 % v roce 2018.

V roce 2018 bylo v ČR registrováno celkem 114 036 živě narozených dětí, o 0,4 tisíce méně než v roce 2017. V rámci předchozího desetiletí se nejvíce dětí živě narodilo v roce 2008 (119 570), poté počty klesaly až na 106 751 v roce 2013. Naopak od roku 2014 do roku 2017 byl sledován každoroční nárůst, na 114 405 živě narozených dětí v roce 2017. V roce 2018 byl čtyřletý růst vystřídán poklesem porodnosti. Při srovnání let 2008 a 2018 byl v roce 2018 počet živě narozených o 5,5 tisíce nižší, což bylo způsobeno zejména úbytkem žen v reprodukčním věku 15–49 let (2 536 vs. 2 370 tisíc). Intenzita plodnosti měřená ukazatelem úhrnné plodnosti ve stejném období naopak vzrostla z 1,50 dítěte na jednu ženu na 1,71 dítěte.

Mezi dětmi živě narozenými v roce 2018 bylo 58 256 chlapců a 55 780 dívek, tedy 104,4 chlapců na sto dívek. V období 2008–2018 činil tento index (tzv. sekundární index maskulinity) v průměru 105,1 chlapců na 100 dívek, což odpovídá obvyklým hodnotám pro vyspělé země. Mrtvě se v roce 2018 narodilo 383 dětí, o jedno méně než v předchozím roce. Vyšší počty mrtvě narozených dětí v období od roku 2012 ve srovnání s předchozími lety souvisí zejména se změnou definice mrtvě narozeného dítěte¹⁶. Mrtvorozenost (podíl mrtvě narozených dětí z 1 000 všech narozených dětí) stagnovala v roce 2018 na hodnotě 3,3 ‰.

Tab. 4.1 Narození, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Narození celkem	119 842	107 117	110 252	111 162	113 083	114 789	114 419
Živě narození	119 570	106 751	109 860	110 764	112 663	114 405	114 036
v tom: chlapci	61 326	54 702	56 410	56 817	57 837	58 671	58 256
dívky	58 244	52 049	53 450	53 947	54 826	55 734	55 780
Mrtvě narození	272	366	392	398	420	384	383
Mrtvorozenost (‰)	2,3	3,4	3,6	3,6	3,7	3,3	3,3
Porody celkem	117 429	105 310	108 547	109 519	111 396	113 181	112 903
v tom: jednočetné	115 032	103 518	106 853	107 889	109 719	111 585	111 398
dvojčat	2 381	1 779	1 683	1 617	1 667	1 584	1 495
trojčat	16	12	11	13	10	12	9
čtyřčat	-	-	-	-	-	-	1
paterčat	-	1	-	-	-	-	-
Podíl vícečetných porodů (%)	2,0	1,7	1,6	1,5	1,5	1,4	1,3

Počet porodů v posledním meziročním srovnání poklesl o 0,3 tisíce na 112 903. Snížil se počet jednočetných porodů (z 111,6 na 111,4 tisíce), porodů dvojčat (z 1,6 na 1,5 tisíce) i trojčat (z 12 na 9). Poprvé po roce 2003 se narodila i jedna čtyřčata. Podíl vícečetných porodů ze všech porodů se mírně snížil z 1,4 % v roce 2017 na 1,3 % o rok později. Z dlouhodobého hlediska jsou však hodnoty podílu vícečetných

¹⁶ Narozením mrtvého dítěte se dle vyhlášky č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, která byla k 1. 4. 2012 zrušena zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, rozumělo „úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže plod neprojevuje ani jednu ze známek života a má porodní hmotnost 1 000 g a vyšší“. Národní legislativa od 1. 4. 2012 definici mrtvě narozeného dítěte nyní neobsahuje, definuje však plod po potratu, kterým se rozumí „plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů.“ Hranice pro vymezení mrtvě narozených dětí se tak snižuje na 500 g. Podle závazného Nařízení Komise (EU) č. 328/2011 členské země poskytují data za takové mrtvě narozené děti, k jejichž úmrtí došlo před úplným vypuzením či vynětím z těla matky – smrt je indikována skutečností, že po oddělení od matky plod nedýchá ani nevykazuje jiné známky života jako například srdeční akci, pulzaci pupečnicku nebo aktivní pohyby kosterního svalstva – měly porodní hmotnost 500 g a více, či byly narozené po dvacátém druhém dokončeném týdnu těhotenství, nebo byly při porodu alespoň 25 cm dlouhé, a to od temene hlavy k patě.

porodů stále lehce vyšší, než byly do poloviny 90. let 20. století (obvykle okolo 1 %). V pozadí lze hledat vyšší pravděpodobnost vícečetného porodu v případě těhotenství dosaženého metodami asistované reprodukce nebo u žen s vyšším věkem. Ve snížení podílu vícečetných porodů v posledních letech byl pak patrný vliv legislativních opatření, které od roku 2012 ženy motivují k přenosu pouze jednoho embrya¹⁷.

Děti, které se živě narodily v průběhu roku 2018, vážily v průměru při porodu 3 300 gramů. Šlo o nejvyšší číslo v období let 2008–2018, nicméně ve všech letech se průměrná porodní hmotnost narozených pohybovala v úzkém rozmezí 3 262–3 300 gramů. Podstatně se neměnila ani struktura živě narozených dětí podle hmotnostních intervalů (v délce půl kilogramu). V roce 2018 byly opět nejčetnější živě narozené děti ve váhové kategorii 3 000–3 499 gramů (38,5 %), následovaly děti o porodní hmotnosti 3 500–3 999 gramů (28,6 %) a 2 500–2 999 gramů (16,8 %). Novorozenců s nízkou porodní hmotností do 2 500 gramů bylo 6,9 %, zatímco 4 000 gramů a více mělo 8,0 % živě narozených dětí.

Tab. 4.2 Živě narození podle porodní hmotnosti, 2008–2018

Porodní hmotnost	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Méně než 1 000 gramů	472	440	418	453	494	505	441
1 000 – 2 499 gramů	8 171	8 121	8 025	8 013	7 991	7 989	7 410
2 500 – 2 999 gramů	20 123	19 310	19 457	19 533	19 459	19 881	19 211
3 000 – 3 499 gramů	46 255	41 174	42 361	42 755	43 799	44 102	43 908
3 500 – 3 999 gramů	34 407	28 835	29 891	30 000	31 144	31 834	32 647
4 000 – 4 499 gramů	9 022	7 073	7 302	7 523	7 767	8 016	8 159
4 500 a více gramů	1 086	816	858	864	976	896	964
Nezjištěno	34	982	1 548	1 623	1 033	1 182	1 296
Průměrná hmotnost (v gramech)	3 293	3 262	3 271	3 272	3 281	3 283	3 300
	%						
Méně než 1 000 gramů	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
1 000 – 2 499 gramů	6,8	7,6	7,3	7,2	7,1	7,0	6,5
2 500 – 2 999 gramů	16,8	18,1	17,7	17,6	17,3	17,4	16,8
3 000 – 3 499 gramů	38,7	38,6	38,6	38,6	38,9	38,5	38,5
3 500 – 3 999 gramů	28,8	27,0	27,2	27,1	27,6	27,8	28,6
4 000 – 4 499 gramů	7,5	6,6	6,6	6,8	6,9	7,0	7,2
4 500 a více gramů	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8
Nezjištěno	0,0	0,9	1,4	1,5	0,9	1,0	1,1

Mezi matkami narozených dětí tradičně převažují vdané ženy, jejich převaha se však dlouhodobě snižuje. Zatímco v roce 2008 byl podíl vdaných matek u živě narozených 63,7 %, v roce 2017 jen 51,0 %. V roce 2018 pak meziročně, poprvé od roku 1988, mírně vzrostl na 51,5 %. I z absolutního hlediska došlo v posledním meziročním srovnání k růstu, a to o 0,4 tisíce na 58,7 tisíce. Šlo o třetí zvýšení počtu živě narozených vdaným ženám v řadě, před deseti lety se však vdaným ženám narodilo dětí výrazně více (76,1 tisíce v roce 2008).

Druhou nejpočetnější skupinou jsou živě narozené děti svobodným matkám a i zde došlo v roce 2018 k obratu dlouhodobého, v tomto případě rostoucího, trendu. Počet živě narozených svobodným ženám mezi roky 2017 a 2018 poklesl z 50,4 tisíce na 50,0 tisíce, což se projevilo i v mírném snížení podílu živě narozených dětí svobodným matkám ze 44,0 % na 43,8 %. V roce 2008 činil tento podíl, při absolutním počtu 35,5 tisíce narozených, pouze 29,7 %. I u zbývajících dvou skupin matek dle rodinného stavu došlo v roce 2018 k meziročnímu relativnímu i absolutnímu poklesu. Podíl dětí narozených rozvedeným ženám klesl z 4,8 % na 4,6 % a u ovdovělých z 0,2 % na 0,1 %. Absolutně se snížily počty novorozenců rozvedených žen o 0,3 tisíce na 5,2 tisíce a u ovdovělých o 12 na 155. Z dlouhodobějšího hlediska

¹⁷ Od 1. 4. 2012 nabyla účinnosti novela zákona o veřejném zdravotním pojištění (č. 48/1997 Sb.), podle níž stát hradí čtyři cykly umělého oplodnění za předpokladu, že v prvních dvou cyklech došlo k přenosu jednoho embrya. V ostatních případech jsou hrazeny pouze tři cykly.

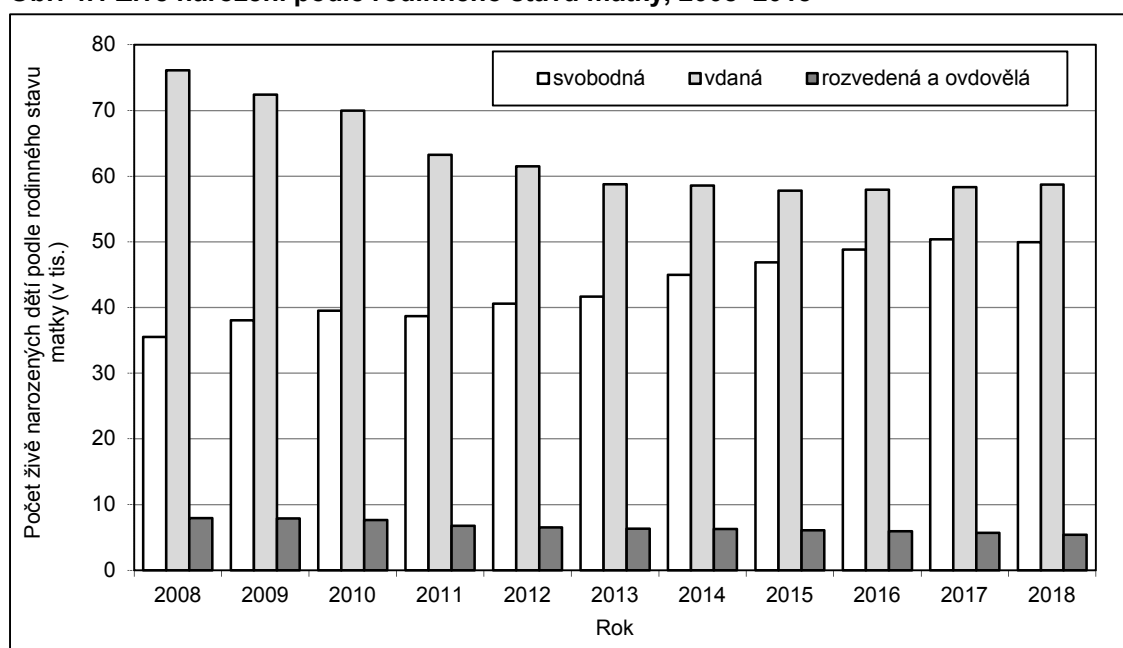

zastoupení těchto rodinných stavů také pokleslo. V roce 2008 tvořily živě narozené děti rozvedených žen 6,4 % z celku a u ovdovělých šlo o 0,3 %.

Tab. 4.3 Živě narození podle rodinného stavu matky, 2008–2018

Rodinný stav matky	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Svobodná	35 541	41 655	44 985	46 887	48 807	50 379	49 956
Vdaná	76 113	58 751	58 593	57 788	57 930	58 314	58 698
Rozvedená	7 617	6 134	6 089	5 911	5 730	5 539	5 227
Ovdovělá	299	211	193	178	196	173	155
	%						
Svobodná	29,7	39,0	40,9	42,3	43,3	44,0	43,8
Vdaná	63,7	55,0	53,3	52,2	51,4	51,0	51,5
Rozvedená	6,4	5,7	5,5	5,3	5,1	4,8	4,6
Ovdovělá	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1

Obr. 4.1 Živě narození podle rodinného stavu matky, 2008–2018

Struktura živě narozených dětí podle pořadí narození byla v posledních deseti letech poměrně stálá. Děti prvorozené tvořily mezi 46,4 % a 48,7 % všech živě narozených dětí, děti druhého pořadí 36,6 až 38,9 % a děti třetího či vyššího pořadí mezi 14,1 % a 15,1 % dětí narozených v daném roce. Pokles absolutního počtu živě narozených mezi roky 2017 a 2018 se týkal prvních dětí (-971 na 54 755) a dětí třetího a vyššího pořadí (-28 na 16 819), oproti tomu druhorozených dětí meziročně neubylo (růst počtu o 630 na 42 462).

Při uvažování dětí narozených pouze vdaným ženám se počet živě narozených v posledním meziročním srovnání zvýšil zejména u dětí druhého pořadí (o 400 na 25 905), mírně pak u dětí třetího či vyššího pořadí (o 42 na 9 761). Naopak pokles byl zaznamenán v případě dětí prvorozených (-58 na 23 032). Při srovnání s rokem 2008 je ovšem patrný pokles počtu dětí všech pořadí. Relativně nejvíce se snížil počet živě narozených dětí v prvním (o 24,4 %) a druhém pořadí (o 23,5 %), u vyšších pořadí byl pokles menší (o 15,8 %).

V případě živě narozených nevdaným ženám byl vývoj mezi roky 2017 a 2018 stejný jako bez rozlišení rodinného stavu ženy, kdy k výraznějšímu poklesu došlo u počtu dětí prvního pořadí (-913 na 31 723), k mírnějšímu pak u dětí třetího a vyššího pořadí (-70 na 7 058) a naopak u dětí narozených v druhém pořadí došlo k růstu (o 230 na 16 557). Ve srovnání se stavem před deseti lety je patrné, že počty živě narozených

dětí nevdaným ženám vzrostly ve všech pořadích – relativně nejvíce u druhého pořadí (o 45,1 %), ale podstatné růsty byly i u třetího a vyššího pořadí (22,8 %) a prvního pořadí (20,6 %).

Podíl dětí narozených mimo manželství v posledním meziročním srovnání historicky poprvé od roku 1988 klesl a to ze 49,0 % na 48,5 %. Nejvýrazněji se na tom podílel pokles podílu u dětí prvního pořadí z 58,6 % na 57,9 %. Zastoupení dětí narozených nevdaným ženám kleslo ale i u třetího a vyššího pořadí z 42,3 % na 42,0 %. V případě druhorozených dětí pak stagnovalo na hodnotě 39,0 %. Bylo to právě druhé pořadí, které však zaznamenalo absolutně i relativně nejvyšší nárůst ukazatele ve srovnání s rokem 2008 (o 13,8 p. b.; respektive na více než 1,5násobek hodnoty z roku 2008).

Tab. 4.4 Živě narození podle pořadí a legitimacy, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Živě narození celkem	119 570	106 751	109 860	110 764	112 663	114 405	114 036
v 1. pořadí	56 941	51 092	52 106	53 223	54 918	55 726	54 755
v 2. pořadí	45 291	40 078	41 196	41 276	41 302	41 832	42 462
v 3. a dalším pořadí	17 338	15 581	16 558	16 265	16 443	16 847	16 819
Živě narození v manželství	76 113	58 751	58 593	57 788	57 930	58 314	58 698
v 1. pořadí	30 638	22 619	22 243	22 364	22 811	23 090	23 032
v 2. pořadí	33 883	26 676	26 515	25 795	25 527	25 505	25 905
v 3. a dalším pořadí	11 592	9 456	9 835	9 629	9 592	9 719	9 761
Živě narození mimo manželství	43 457	48 000	51 267	52 976	54 733	56 091	55 338
v 1. pořadí	26 303	28 473	29 863	30 859	32 107	32 636	31 723
v 2. pořadí	11 408	13 402	14 681	15 481	15 775	16 327	16 557
v 3. a dalším pořadí	5 746	6 125	6 723	6 636	6 851	7 128	7 058
Podíl dětí narozených mimo manželství (%)	36,3	45,0	46,7	47,8	48,6	49,0	48,5
v 1. pořadí	46,2	55,7	57,3	58,0	58,5	58,6	57,9
v 2. pořadí	25,2	33,4	35,6	37,5	38,2	39,0	39,0
v 3. a dalším pořadí	33,1	39,3	40,6	40,8	41,7	42,3	42,0

Mezi podstatné diferenční faktory zastoupení dětí nevdaných žen patří nejvyšší ukončené vzdělání ženy. Vazba rostoucího nejvyššího ukončeného vzdělání na klesající podíl dětí narozených mimo manželství byla evidována v každém roce ze sledovaného období. Obvyklé zdůvodnění spočívá v tom, že ženy s vyšší úrovní vzdělání mají spíše tradiční postoje v kontextu narození dítěte do/mimo manželství¹⁸. Podíl živě narozených dětí mimo manželství byl v roce 2018 u vysokoškolsky vzdělaných žen 31,2 %, od roku 2008 se zvýšil z hodnoty 18,3 % relativně nejvíce ze subpopulací žen podle úrovně vzdělání. Na opačném pólu, u žen s nejnižší úrovní vzdělání (základní nebo nižší), dosáhl podíl 80,2 %, přičemž v roce 2008 byl 71,1 % (tj. růst o 9,1 p. b., nejméně ze všech vzdělanostních kategorií). U žen se středním vzděláním bez maturity tvořily v roce 2018 nemanželsky narozené děti 65,9 %, zatímco u skupiny středoškolsky vzdělaných s maturitou 49,9 %. I v případě žen těchto dvou kategorií vzdělání se během posledního desetiletí podíl dětí narozených mimo manželství navýšil, a to o 21,0 p. b., respektive o 19,9 p. b.

Dalším významným determinantem diferenciace podílu dětí narozených mimo manželství je věk ženy (obr. 4.2). Nejvyšší hodnota tohoto ukazatele bývá tradičně u žen do 19 let a v roce 2018 činila 93,6 %. U starších věkových skupin byla nižší a to 55,6 % u žen ve věku 20–29 let a 41,0 % v případě 30–39letých. U žen na konci reprodukčního období zase roste (na 48,7 % u žen nad 40 let v roce 2018). Relativně nejvíce vzrostl podíl dětí narozených mimo manželství za posledních deset let ve věkové skupině 30–39 let.

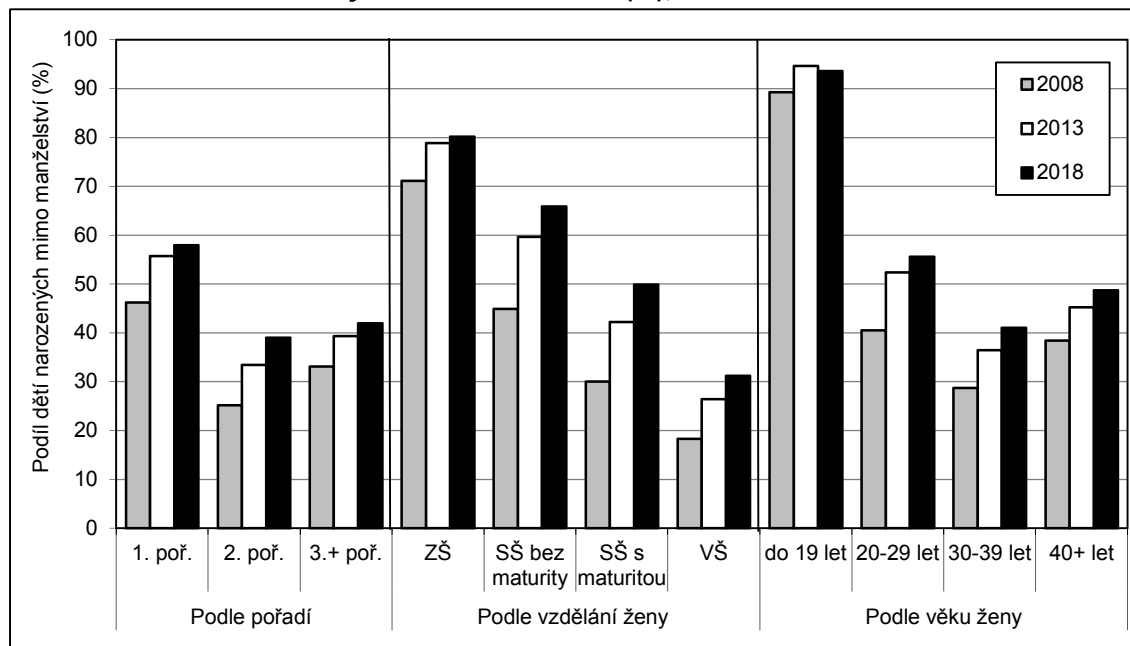
Zatímco u dětí narozených v manželství jsou údaje o otci na hlášení o narození uvedené vždy, u dětí narozených nevdaným ženám tomu tak bez výjimek není. V roce 2018 nebyly vyplněné informace o otci

¹⁸ Rychtaříková, J. 2003. *Diferenční plodnost v České republice podle rodinného stavu a vzdělání v kohortní perspektivě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, 108 s.

u 6,9 % ze všech živě narozených dětí, resp. u 14,3 % (7 916 narozených) z těch, které se narodily mimo manželství. Hodnoty mají spíše klesající tendenci, protože před deseti lety byly tyto podíly vyšší a dosahovaly 10,0 %, respektive 27,5 %.

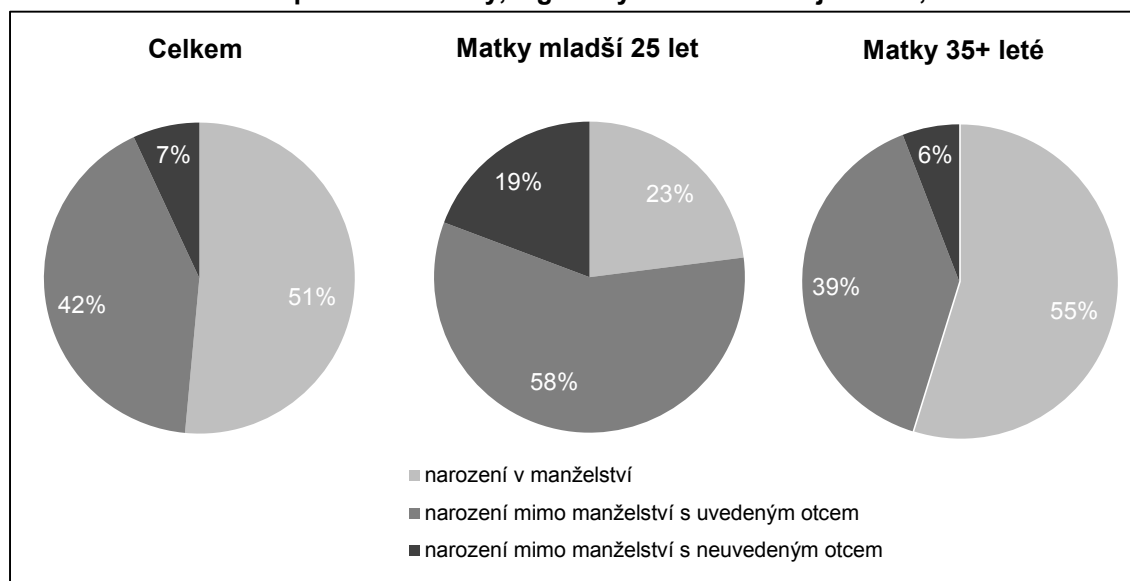
Obr. 4.2 Podíl živě narozených mimo manželství (%), 2008–2018

Pozn.: Od roku 2015 se na hlášení o narození rozlišuje i vyšší odborné vzdělání matky, avšak z důvodu srovnatelnosti delší časové řady je zde skupina matek s touto úrovní vzdělání zařazena ke středoškolskému vzdělání s maturitou.

Úroveň vzdělání nevdané ženy je výrazným diferencujícím faktorem co se týče uvedení/neuvedení údajů o otci dítěte. V roce 2018 chyběly informace o otci v případě žen se základním nebo nižším vzděláním u 37,6 % živě narozených dětí mimo manželství. S rostoucí úrovní vzdělání matky se hodnota ukazatele snižovala až na 5,6 % u matek-vysokoškolaček. Výrazně vyšší podíl nevyplněných údajů o otci byl i u živě narozených dětí mimo manželství matce ve věku do 19 let a to 46,5 %. Ve věkových skupinách nejčastější reprodukce se čísla pohybovala mírně nad 10,0 %. Z hlediska pořadí narozeného dítěte zůstal vyšší podíl nezjištěných údajů o otci v případě dětí třetího a vyššího pořadí (28,7 % z živě narozených dětí nevdaným ženám), zatímco u prvorozených a druhorozených dětí byly hodnoty podobné, okolo 12–13 %.

Obr. 4.3 Živě narození podle věku ženy, legitimacy a uvedení údajů o otci, 2018

Úhrnná plodnost dosáhla v roce 2018 hodnoty 1,71 dítěte na jednu ženu. Stejná byla naposledy zaznamenána v roce 1992 a vyšší o rok dříve. Úhrnná plodnost v roce 2018 rostla nepřetržitě sedmým rokem za sebou, poslední meziroční růst byl o 0,02 dítěte. Na začátku sledovaného období, v roce 2008, dosahovala 1,50 dítěte, avšak poté stagnovala a v roce 2011 se dokonce snížila na hodnotu 1,43. Obdobně se v poslední dekádě vyvíjela i čistá míra reprodukce: v roce 2008 byla na úrovni 0,724, minimální (0,689) v roce 2011 a do roku 2018 vzrostla na 0,829. Teprve úroveň 1,0 přitom znamená, že se ženě narodí v průměru jedna dcera, jež se zároveň dožije věku své matky při porodu. Poslední meziroční nárůst čisté míry reprodukce byl způsoben vyšší intenzitou plodnosti, velmi mírné zhoršení úmrtnostních poměrů žen v reprodukčním věku působilo opačným směrem.

Tab. 4.5 Ukazatele plodnosti, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Úhrnná plodnost*	1,497	1,456	1,528	1,570	1,630	1,687	1,708
1. pořadí	0,735	0,728	0,757	0,787	0,829	0,858	0,856
2. pořadí	0,548	0,531	0,558	0,570	0,582	0,600	0,619
3.+ pořadí	0,214	0,197	0,213	0,212	0,219	0,230	0,234
Čistá míra reprodukce**	0,724	0,705	0,738	0,759	0,787	0,816	0,829
Průměrný věk matek při narození dítěte	29,3	29,9	29,9	30,0	30,0	30,0	30,1
1. pořadí	27,3	28,1	28,1	28,2	28,2	28,2	28,4
2. pořadí	30,5	31,0	31,1	31,2	31,2	31,3	31,3
3.+ pořadí	33,3	33,2	33,3	33,4	33,3	33,4	33,4

* Průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu reprodukčního věku (15–49 let) za předpokladu zachování měř plodnosti daného roku po celé reprodukční období ženy.

** Čistá míra reprodukce vyjadřuje počet živě narozených dívek na jednu ženu, které by se při úrovni plodnosti a úmrtnosti daného roku dožily věku svých matek při porodu.

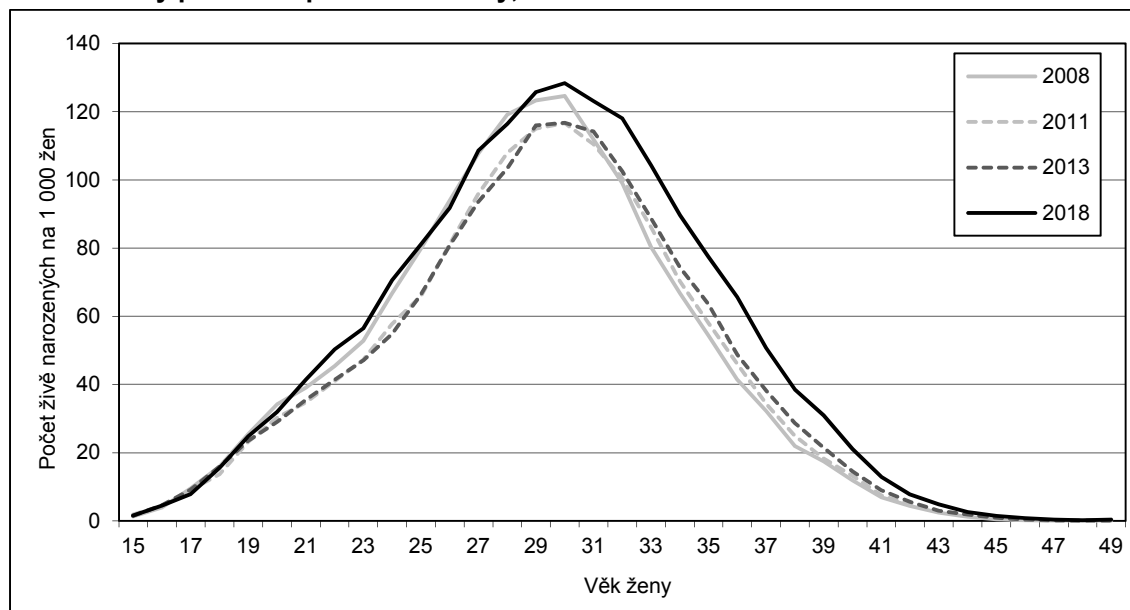
O poslední meziroční růst úhrnné plodnosti se zasloužila zejména vyšší úhrnná plodnost druhého pořadí, která narostla z 0,600 dítěte v roce 2017 na 0,619 v roce 2018. Mírně vzrostla i hodnota plodnosti třetího a vyššího pořadí, z 0,230 dítěte na 0,234 ve stejném období. Naopak lehce klesla úhrnná plodnost prvního pořadí, z 0,858 na 0,856. Podíly plodnosti daného pořadí na celkové úrovni úhrnné plodnosti se ale dlouhodobě výrazně nemění. V roce 2018 tvořila úhrnná plodnost prvního pořadí 50,1 %, druhého 36,2 % a třetího a vyššího 13,7 % z celkové úhrnné plodnosti.

Průměrný věk matky při narození dítěte se po dvou letech stagnace na hodnotě 30,0 let mírně zvýšil na 30,1 let v roce 2018, přičemž při narození prvního dítěte narostl meziročně z 28,2 na 28,4 let. U narozených v druhém pořadí a u narozených ve vyšším pořadí (třetí a výše) průměrný věk matek stagnoval na 31,3 let, resp. 33,4 let věku. Mezi roky 2008 a 2018 vzrostl průměrný věk matky absolutně i relativně nejvíce u prvoroďček (o 1,0 roku z 27,3 let), o něco méně u druhého pořadí (o 0,8 roku z 30,5 let) a v podstatě stagnoval u třetího a vyššího pořadí (rozdíl o 0,1 roku proti 33,3 let v roce 2008). V první pětiletce (2008–2013) sledovaného období byly roční nárůsty průměrného věku matek obecně vyšší (průměrně o 0,11 roku), zatímco v druhé pětiletce již pouze poloviční (o 0,05 roku).

V době poklesu úhrnné plodnosti mezi roky 2008 a 2011 se snížily míry plodnosti zejména u žen ve věku 20–30 let. V letech 2011 až 2013 se úhrnná plodnost zvýšila mírně a tento nárůst byl koncentrován zejména do věků 31 až 39 let. Poslední pětileté období potom přineslo větší nárůst úrovně plodnosti, přičemž míry plodnosti rostly téměř v každém věku, v širokém věkovém spektru 22 až 39 let dokonce poměrně intenzivně (i nad úroveň roku 2008). Z porovnání let 2008 a 2018 vyplývá, že míry plodnosti vzrostly také téměř v každé jednotce věku, ale výraznější růst se koncentroval do věků 31 až 40 let. S výjimkou roku 2009 byla maximální intenzita plodnosti registrována vždy u 30letých žen a její výše se příliš nezměnila. V roce 2008 dosahovala 124,6 živě narozených dětí na 1 000 žen a o deset let později 128,4.

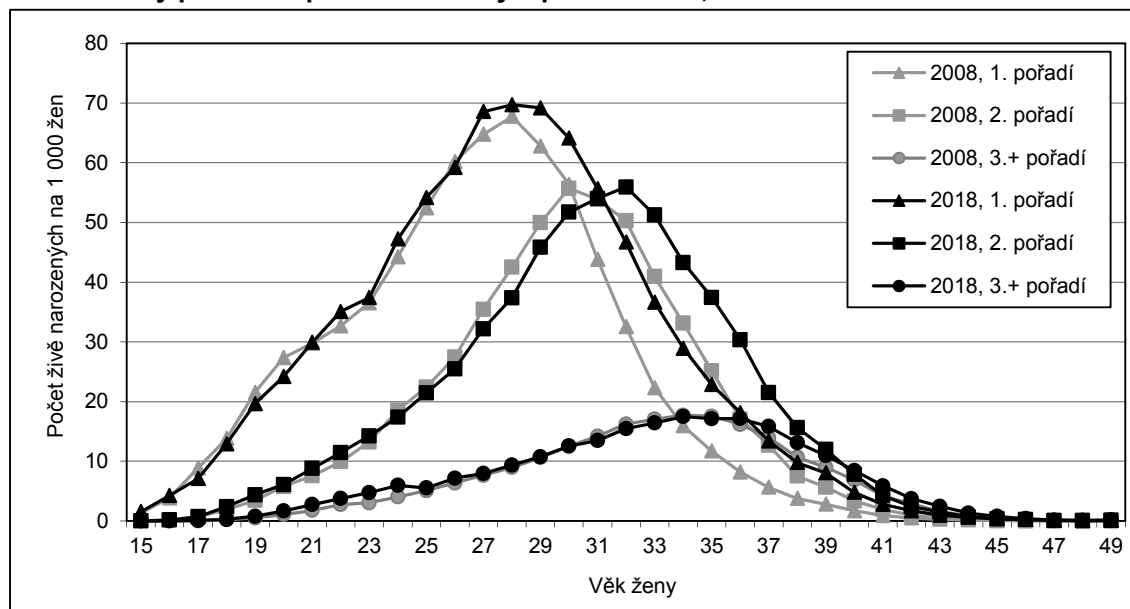

Obr. 4.4 Míry plodnosti podle věku ženy, 2008–2018

Intenzity plodnosti prvního pořadí rostly alespoň mírně v podstatě v celém věkovém spektru, relativně nejvíce u žen starších 40 let, kde byl růst více než trojnásobný. I u druhého pořadí byl ve stejném období evidován podstatnější relativní nárůst (více než dvojnásobný) ve věcích 38 let a více. U třetího a vyššího pořadí byly míry plodnosti podle věku ve sledovaných letech 2008 a 2018 podobné, patrný byl pouze růst ve věcích 21–24 let a 37–41 let. Věk, kdy míra plodnosti dosahovala vrcholu, se při porovnání let 2008 a 2018 u prvního i u třetího a vyššího pořadí nezměnil (byl to věk 28, respektive 34 let). U druhého pořadí se maximum posunulo z 30 na 32 let.

Obr. 4.5 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte, 2008 a 2018

Tab. 4.6 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte (na 1 000 žen), 2008–2018

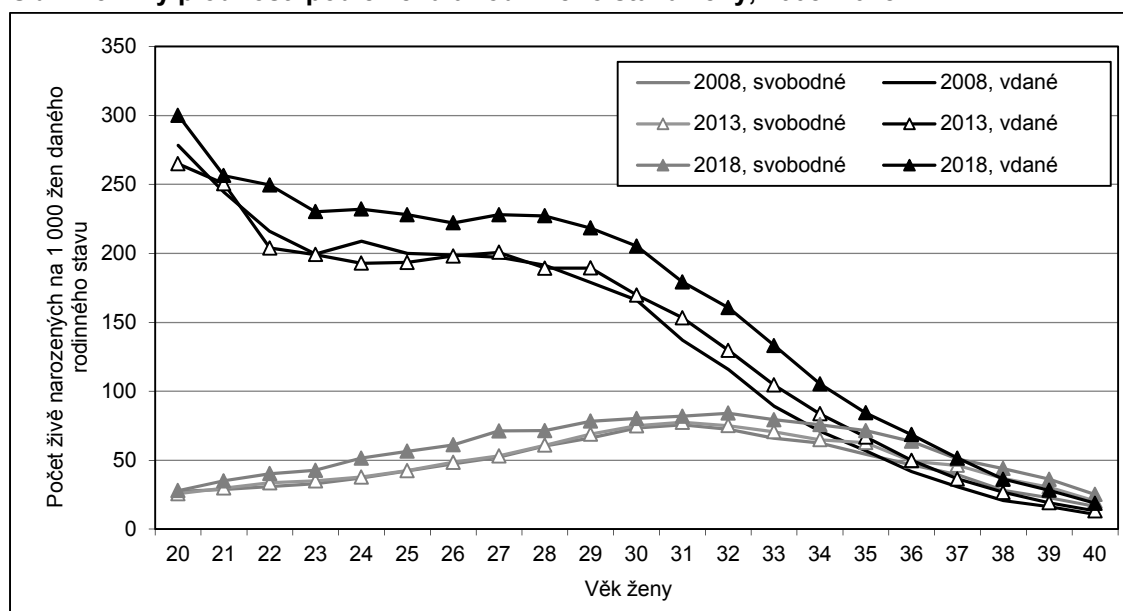
Věk	1. pořadí			2. pořadí			3.+ pořadí			Celkem		
	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018
18	13,8	13,7	12,9	1,9	1,9	2,4	0,2	0,3	0,2	16,0	15,9	15,5
19	21,5	18,8	19,6	3,4	3,9	4,4	0,5	0,8	0,8	25,5	23,6	24,8
20	27,3	22,2	24,2	5,8	5,6	6,1	1,1	1,3	1,7	34,2	29,1	31,9
21	29,8	26,0	29,9	7,6	7,4	8,8	1,8	2,2	2,8	39,1	35,6	41,5
22	32,7	28,7	35,1	9,9	9,3	11,5	2,7	3,3	3,8	45,3	41,3	50,3
23	36,5	31,7	37,4	13,2	11,9	14,2	3,0	3,4	4,8	52,8	47,1	56,4
24	44,2	35,3	47,2	18,6	15,1	17,4	4,0	4,4	6,0	66,8	54,9	70,6
25	52,4	42,8	54,2	22,4	18,2	21,5	5,1	5,4	5,5	79,9	66,4	81,2
26	60,2	51,9	59,2	27,4	22,7	25,5	6,4	6,2	7,2	94,0	80,8	91,8
27	64,8	57,9	68,6	35,4	28,5	32,2	7,6	7,3	7,9	107,9	93,7	108,7
28	67,8	61,6	69,7	42,5	34,0	37,4	9,0	7,8	9,4	119,2	103,4	116,5
29	62,8	64,1	69,2	50,0	42,7	45,8	10,6	9,3	10,8	123,4	116,0	125,8
30	56,4	58,6	64,1	55,7	47,1	51,7	12,5	11,1	12,6	124,6	116,8	128,4
31	43,8	50,1	55,7	53,9	52,1	54,0	14,2	12,1	13,5	111,9	114,2	123,1
32	32,5	39,1	46,7	50,3	49,6	55,9	16,2	13,8	15,5	99,0	102,5	118,1
33	22,3	30,6	36,6	40,9	43,1	51,3	17,0	15,0	16,4	80,3	88,7	104,3
34	15,9	22,4	28,9	33,1	37,7	43,3	17,7	14,3	17,5	66,8	74,4	89,7
35	11,7	18,0	22,8	25,1	30,8	37,5	17,6	14,8	17,1	54,4	63,6	77,4
36	8,2	12,8	18,1	17,1	22,2	30,4	16,2	13,7	17,2	41,5	48,7	65,7
37	5,6	9,0	13,4	12,7	16,1	21,5	14,0	13,1	15,8	32,3	38,3	50,7
38	3,8	6,1	9,8	7,5	11,8	15,6	10,7	10,7	13,1	21,9	28,7	38,5
39	2,8	4,9	8,0	5,7	8,0	12,0	9,0	8,5	11,0	17,4	21,5	31,0
40	1,7	3,0	4,8	3,4	4,8	7,8	6,9	6,7	8,5	11,9	14,6	21,1
41	0,9	1,6	2,8	1,9	2,7	4,3	4,2	4,7	5,9	7,0	9,0	12,9
42	0,5	1,0	1,7	1,0	1,5	2,4	2,9	3,1	3,7	4,4	5,6	7,8
43	0,3	0,5	0,9	0,6	0,7	1,5	1,6	1,8	2,5	2,5	3,0	4,9
44	0,2	0,3	0,6	0,2	0,4	0,7	0,8	1,2	1,3	1,3	1,8	2,6

Pozn.: Tučně jsou zvýrazněny nejvyšší hodnoty v daném pořadí a roce.

Věkově specifické míry plodnosti mají u vdaných a svobodných žen odlišný profil. Nejvyšší míry plodnosti jsou u vdaných v případě nejmladších věků, kde je vstup do manželství častěji spojen s početím a narozením dítěte¹⁹. Následně intenzita plodnosti vdaných žen s věkem klesá, s výjimkou stagnace ve věkovém intervalu zhruba 23 až 28 let. Při srovnání měr plodnosti vdaných podle věku v letech 2008 a 2018 byl zjištěn růst v celém věkovém spektru s tím, že relativně nejvyšší byl u 32letých a starších žen. V případě svobodných žen je profil měr plodnosti podle věku více podobný obecnému profilu plodnosti s nárůstem od nejmladších věků až po maximální hodnoty, které lze sledovat ve věcích 30–32 let a po nichž následuje opětovný pokles. Srovnání začátku a konce sledovaného období 2008–2018 ukazuje nejvyšší procentní nárůsty intenzity plodnosti svobodných žen ve věcích 22–25 let a 35 a více let. Až do věku zhruba 35 let je intenzita plodnosti vdaných žen výrazně vyšší než žen svobodných, u starších žen je úroveň plodnosti vdaných a svobodných žen obdobná (obr. 4.5).

¹⁹ Předmanželské koncepce (podíl narozených v 1. pořadí do 8 měsíců po sňatku z celkového počtu narozených v 1. pořadí v nynějším manželství v %) dosáhly v roce 2018 hodnoty 23,9 %. U nejmladších žen byly podíly vyšší – např. podíl pro ženy mladší 20 let byl 74,1 % a pro 20–24leté 41,1 %. Naopak nejnižší hodnoty byly ve věkové skupině 30–34 let a to 19,2 % v roce 2018.

Obr. 4.5 Míry plodnosti podle věku a rodinného stavu ženy, 2008–2018

Průměrná doba mezi prvním a druhým porodem se v průběhu sledované dekády nejprve snížila z 5,2 let v roce 2008 na 4,4 v roce 2013, v následujících letech spíše stagnovala a poté dále mírně poklesla. V roce 2018 dosáhla 4,2 let. Nejobvyklejší byl v období 2008–2018 mezi 1. a 2. porodem dvouletý interval, jehož zastoupení navíc vzrostlo z 21,4 % v roce 2008 na 33,2 % o deset let později. Výrazněji se zvýšila i váha jednoletého intervalu a to z 9,5 % na 15,1 %, naopak pokles z 20,4 % na 17,8 % byl zaznamenán u 3letého intervalu. Podíl delších meziporodních intervalů obecně klesal. Také průměrná doba mezi druhým a třetím porodem se intenzivněji snižovala mezi roky 2008 a 2013 (z 6,9 let na 5,9) a v dalším pětiletém období poklesla již mírně (na 5,6 let). Podíl dvouletého meziporodního intervalu byl i v případě narození třetího dítěte nejvyšší, ale už ne tak dominantní jako u druhého dítěte. Vzrostl z 12,8 % v roce 2008 na 19,8 % o deset let později. Častý byl také tříletý (růst zastoupení z 11,6 % na 13,5 % ve stejném období) a jednoletý (z 9,3 % na 12,7 %) meziporodní interval. Podíl čtyřletých až sedmiletých intervalů spíše stagnoval, u delších byl evidován pokles zastoupení, nicméně jejich váha byla u třetích dětí vyšší než u dětí druhorozených. Průměrný odstup mezi druhým a třetím porodem tak byl téměř o 1,5 roku větší než mezi prvním a druhým.

Tab. 4.7 Meziporodní intervaly, 2008–2018

Meziporodní interval (roky)	Interval mezi 1. a 2. porodem (%)							Interval mezi 2. a 3. porodem (%)						
	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,7	0,6	0,6	0,8	0,7	0,5
1	9,5	13,7	13,9	14,5	14,5	14,5	15,1	9,3	12,5	12,9	12,4	12,8	12,7	12,7
2	21,4	29,2	28,9	29,5	30,3	31,5	33,2	12,8	16,9	17,8	18,2	17,8	18,8	19,8
3	20,4	18,9	18,3	17,3	17,7	17,8	17,8	11,6	14,1	14,4	13,1	12,6	13,5	13,5
4	12,2	10,2	9,8	9,6	9,3	9,0	8,5	9,9	9,7	9,0	9,3	8,5	8,9	9,4
5	7,6	7,4	7,7	7,5	6,9	6,6	6,2	7,6	8,4	8,1	8,6	8,5	7,9	8,3
6	6,3	5,1	5,7	5,8	5,7	5,1	4,6	6,7	7,0	7,2	7,8	8,3	7,3	7,1
7	4,8	3,7	3,9	4,1	4,1	3,9	3,5	6,4	5,5	5,7	6,1	6,7	6,2	5,9
8	3,7	2,4	2,5	2,8	2,9	3,1	2,8	5,7	4,5	5,2	5,0	5,4	5,3	5,4
9	3,0	1,9	1,8	2,1	2,1	2,0	2,0	5,3	4,1	3,9	3,9	4,1	4,6	4,0
0–4	63,9	72,5	71,3	71,3	72,2	73,1	74,9	44,1	54,0	54,7	53,5	52,6	54,5	55,9
5–9	25,3	20,5	21,7	22,3	21,7	20,8	19,2	31,7	29,6	30,1	31,5	33,0	31,3	30,7
10–14	7,9	5,0	5,0	4,6	4,5	4,6	4,5	17,7	12,0	11,2	10,8	10,8	10,7	10,3
15–19	2,6	1,7	1,6	1,4	1,3	1,1	1,1	6,1	3,9	3,4	3,7	3,0	2,8	2,6
20+	0,2	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,5
Průměrná délka (roky)	5,2	4,4	4,5	4,4	4,3	4,3	4,2	6,9	5,9	5,8	5,8	5,8	5,7	5,6

Pozn.: Výpočet z absolutních počtů živě narozených z jednočetných porodů.

Zastoupení živě narozených dětí s jiným než českým odvozeným²⁰ státním občanstvím ze všech živě narozených dětí rostlo mezi roky 2008 a 2018 z 2,2 % na 3,9 %. V absolutním vyjádření se počet těchto dětí zvýšil z 2 666 dětí na 4 425, v posledním sledovaném roce došlo k nárůstu o 122. Největší skupinu v roce 2018 tvořily narozené děti se státním občanstvím Slovenska (1 082), za nimi následovaly děti s ukrajinským (981) a vietnamským (868) státním občanstvím. Slovenské děti se na první místo z hlediska pořadí četnosti dostaly²¹ v roce 2017, o rok dříve příslušelo narozeným dětem s ukrajinským občanstvím a v letech 2008 až 2015 každoročně dětem s vietnamským státním občanstvím.

Tab. 4.8 Živě narození podle státního občanství*, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Živě narození s cizím státním občanstvím	2 666	3 345	3 482	3 631	3 709	4 313	4 425
- podíl na úhrnu (%)	2,2	3,1	3,2	3,3	3,3	3,8	3,9
z toho státní občanství:							
Slovensko	304	459	530	509	583	1 018	1 082
Ukrajina	604	781	846	917	931	957	981
Vietnam	913	965	996	1 041	912	931	868
Rusko	134	225	204	234	266	289	254
Rumunsko	90	60	81	76	123	145	163

* Výběr a řazení občanství podle četnosti v roce 2018.

Podíl živě narozených dětí matkám, které se narodily mimo území České republiky, se mezi roky 2012 (údaj je dostupný až od tohoto roku) a 2018 zvýšil z 5,8 % na 7,5 %. Z porovnání údajů z tabulek 4.8 a 4.9 vyplývá, že dětí s matkou narozenou v zahraničí je více než dětí s odvozeným cizím státním občanstvím. Největší rozdíl je patrný u Slovenska: 3 367 dětí se v roce 2018 narodilo matkám narozeným na Slovensku, ale pouze něco málo přes tisíc dětí mělo slovenské státní občanství (tzn. že oba rodiče měli jiné než české státní občanství a matka slovenské). Další dvě početné subpopulace matek s místem narození mimo ČR, které v roce 2018 živě porodily nového obyvatele České republiky, představovaly ženy narozené na Ukrajině (1 541 živě narozených) a ve Vietnamu (1 003). S odstupem následovaly ženy narozené v Rusku (530).

Tab. 4.9 Živě narození podle státu narození matky*, 2012–2018

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Živě narození s cizím státním občanstvím matky	6 336	6 693	6 975	7 530	7 645	8 304	8 530
- podíl na úhrnu (%)	5,8	6,3	6,3	6,8	6,8	7,3	7,5
z toho stát narození matky:							
Slovensko	2 384	2 541	2 624	2 894	2 972	3 340	3 367
Ukrajina	1 070	1 170	1 245	1 360	1 399	1 479	1 541
Vietnam	1 179	1 046	1 065	1 117	1 011	1 058	1 003
Rusko	340	347	377	437	448	477	530
Polsko	119	153	168	183	158	211	193

* Výběr a řazení států narození matky podle četnosti v roce 2018.

²⁰ Státní občanství dítěte se na statistickém hlášení přímo nesleduje, je odvozováno od občanství rodičů. Cizí státní občanství ČSÚ udává pouze u dětí, u kterých ani jeden z rodičů neměl v době narození dítěte státní občanství ČR. Počet živě narozených dětí podle odvozeného státního občanství je tedy ovlivněn i tím, že některé subpopulace cizinců rodí děti spíše v rámci homogenních párů z pohledu státního občanství (např. Vietnamci) a tudíž mají jejich děti odvozené cizí státní občanství. Jiné subpopulace zase rodí převážně v páru s občanem/občankou České republiky a je jim proto odvozeno české státní občanství.

²¹ Výrazný meziroční nárůst o více než 400 dětí slovenského státního občanství mezi roky 2016 a 2017 byl z velké části důsledkem zavedení kontroly adresy pobytu s využitím administrativních datových zdrojů.

5 Potratovost

V roce 2018 bylo registrováno nejméně potratů za 60 let historie jejich evidence – 33,0 tisíce. Ve srovnání s předchozím rokem se jejich počet snížil o dva tisíce, přičemž pokleslo množství potratů ve většině kategorií podle druhu potratu. Podíl indukovaných potratů stagnoval na 55,5 %. Úhrnná potratovost se snížila na 0,49 potratu na jednu ženu a průměrný věk ženy při potratu třetím rokem setrval na úrovni 30,5 let.

Počty registrovaných potratů²² se ve sledovaném období 2008 až 2018 každoročně snižovaly s výjimkou mírného nárůstu mezi roky 2015 a 2016. Na začátku období jich bylo 41 446 a na jeho konci, v roce 2018, o 8 494 méně, celkem 32 952, což představovalo historické minimum na území České republiky od roku 1958 (počátek statistiky indukovaných potratů²³). Poslední meziroční pokles byl o více než dva tisíce. Nejvýraznějším trendem vývoje v poslední dekádě byl pokles množství umělých přerušeni těhotenství, z 25 760 v roce 2008 na 18 298 o deset let později (relativně o cca 30 %). Pouze v letech 2011 a 2016 byl evidován mírný nárůst počtu indukovaných potratů, v ostatních letech jich postupně ubývalo. Dle posledních údajů jich bylo meziročně méně o 1 117. V případě samovolných potratů nebyl vývoj tak jednoznačný. Jejich počet ve zkoumaném období osciloval mezi 13 328 (rok 2018) a 14 629 (rok 2009), přičemž částečně kopíroval vývoj počtu těhotenství. Mezi roky 2017 a 2018 došlo k poklesu o 862 případů. Nejednoznačný byl i vývoj u ukončení mimoděložních těhotenství, jejichž počet se pohyboval v rozmezí 1 172 (rok 2011) a 1 413 (rok 2008). Roku 2018 bylo ukončeno 1 321 mimoděložních těhotenství, o 84 méně než v roce 2017.

Zastoupení umělých přerušeni těhotenství na celkovém počtu potratů kleslo z 62,2 % v roce 2008 na 55,5 % v posledních dvou sledovaných letech. Pouze v roce 2011 došlo k meziročnímu mírnému nárůstu. Naopak podíl samovolných potratů při srovnání let 2008 a 2018 narostl z 34,4 % na 40,4 %, přičemž vývoj nebyl plynule rostoucí. Podíl ukončených mimoděložních těhotenství se pohyboval mezi 3,0 a 4,0 %, když v posledních dvou letech byl nejvyšší (4,0%).

Tab. 5.1 Potraty, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Potraty celkem	41 446	37 687	36 956	35 761	35 921	35 012	32 952
v tom ²⁴ : samovolné potraty	14 273	13 708	13 857	14 082	14 212	14 190	13 328
umělá přerušeni těhotenství	25 760	22 714	21 893	20 403	20 406	19 415	18 298
ukončení mimoděložního těhotenství	1 413	1 265	1 206	1 276	1 300	1 405	1 321
ostatní	-	-	-	-	3	2	5
Podíl samovolných potratů (%)	34,4	36,4	37,5	39,4	39,6	40,5	40,4
Podíl umělých přerušeni těhotenství (%)	62,2	60,3	59,2	57,1	56,8	55,5	55,5
z nich ze zdravotních důvodů (%)	17,7	19,2	20,2	20,2	20,7	20,2	20,3

Dlouhodobý pokles počtu indukovaných potratů pravděpodobně souvisí zejména s lepší dostupností a častějším využíváním moderních forem antikoncepce²⁵, kvalitnější osvětou a plánovaným časováním těhotenství do období vhodného pro rodiče. Za dlouhodobě neklesajícím počtem samovolných potratů je možné pozorovat vliv zvyšování průměrného věku těhotných žen, protože s přibývajícím věkem rodičky roste riziko zdravotních komplikací v těhotenství pro matku i pro plod, a tím i pravděpodobnost samovolného potratu.

²² Údaje o potratech poskytuje Českému statistickému úřadu Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky (ÚZIS ČR). V posledních čtyřech letech však data o potratech nejsou s předchozími údaji plně srovnatelná z důvodu neúplnosti poskytnutých dat.

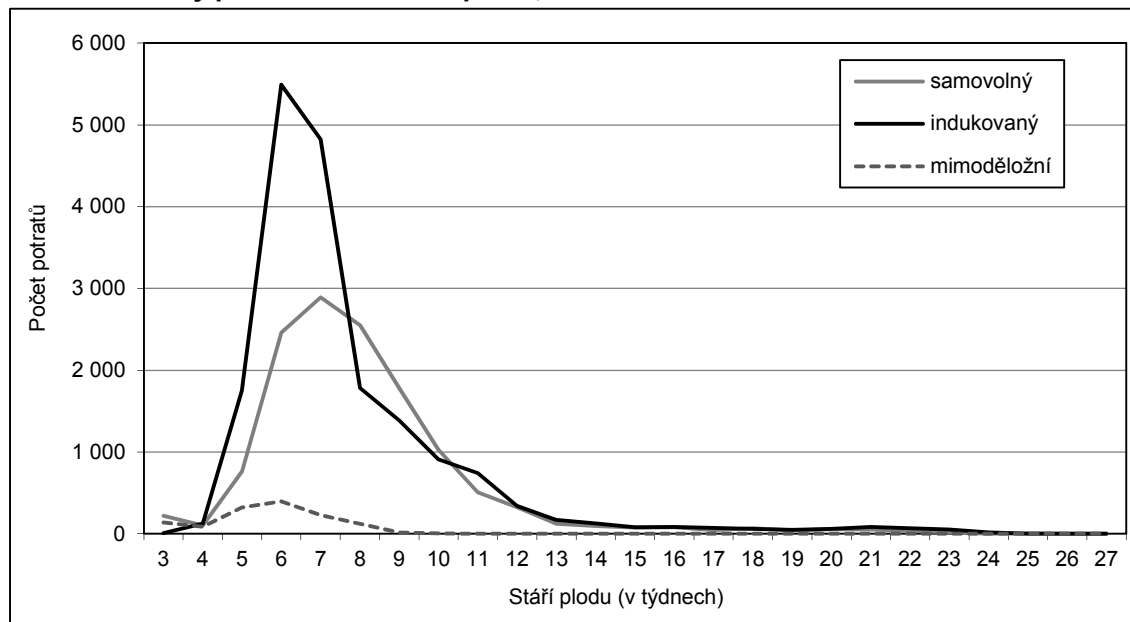
²³ Dále jsou v textu používány jako synonymní výrazy UPT, interrupce a indukované potraty.

²⁴ Od roku 2016 došlo k úpravě formuláře „Žádost o umělé přerušeni těhotenství (UPT), hlášení potratu a mimoděložního těhotenství“ (http://www.uzis.cz/system/files/dokumenty/hlasenka_NRPOT_15_02.pdf). Nově byl například snížen počet kategorií druhů potratu z pěti na čtyři, státní občanství těhotné je nyní zapsáno konkrétně podle číselníku země a je také nově zařazena položka o způsobu provedení UPT.

²⁵ Nejedná se o vliv častějšího využívání „potratových pilulek“, protože i tato metoda potratu je evidována mezi UPT.

Ve zhruba polovině případů registrovaných v roce 2018 došlo k potratu v 6. či 7. týdnu stáří plodu. U indukovaných potratů byla koncentrace do těchto dvou týdnů ještě větší, tohoto stáří bylo 56,4 % plodů při indukovaném potratu. U samovolných potratů činil příslušný podíl plodů šestého a sedmého týdne stáří 40,2 %. K samovolnému potratu dochází často také v 8. týdnu těhotenství – počítáme-li všechny tři frekventované týdny stáří plodu, zahrnovaly v roce 2018 celkem 59,3 % registrovaných samovolných potratů.

Obr. 5.1 Potraty podle druhu a stáří plodu, 2018

V rámci umělých přerušení těhotenství lze rozlišit tzv. miniinterrupce, které jsou prováděny v rané fázi těhotenství (tj. do 7. týdne u prvorodiček a do 8. týdne u ostatních). V roce 2018 jich bylo 12 649, což znamenalo pokles o 674 oproti roku 2017. Miniinterrupce tvořily 69,1 % ze všech UPT. Před deseti lety bylo jejich zastoupení vyšší (75,1 %). Dle dostupných dat se v roce 2018 indukované potraty prováděly zejména chirurgickou metodou (71,6 %), s velkým odstupem za ní následovala farmakologická metoda (25,1 %) potratu. V časové řadě údajů od roku 2016 lze sledovat postupný pokles zastoupení chirurgické metody (ze 79,3 % v roce 2016) a naopak nárůst farmakologické (z 17,0 %). Podíl indukovaných potratů ze zdravotních důvodů (na straně těhotné nebo plodu) dosáhl v roce 2018 hodnoty 20,3 %, přičemž okolo pětiny se pohybuje v posledních pěti letech. Na počátku sledovaného období byl tento podíl mírně nižší (17,7 % v roce 2008).

Dlouhodobý a výrazný pokles prováděných UPT se odrazil ve struktuře i počtu žen (podstupujících UPT) podle počtu předchozích indukovaných potratů v anamnéze. Relativně nejvíce se při srovnání let 2008 a 2018 snížil (o 42,6 %) počet indukovaných potratů žen, které již předtím prodělaly dva jiné indukované potraty, a naopak nejméně počet žen bez předchozího provedení UPT (o 23,8 %). V relativní struktuře umělých přerušení těhotenství podle počtu předchozích UPT se tento vývoj projevil tak, že narostlo zastoupení UPT žen bez předchozího UPT z 61,5 % v roce 2008 na 66,0 % v roce 2018. Naopak podíl žen s jedním předchozím indukovaným potratem poklesl z 23,8 % na 22,0 % a nižší váhu měly i ženy s vyšším (dva a více) počtem předchozích UPT. V případě samovolných potratů lze sledovat při srovnání začátku a konce sledovaného období pokles počtu samovolných potratů žen, které ho předtím neprodělaly (o 12,0 %), a naopak zhruba 4% růst v případě žen s jedním předchozím samovolným potratem a téměř 40% nárůst žen s více samovolnými potraty v anamnéze. Podíl samovolných potratů žen, u nichž šlo o první spontánní potrat, na celkovém počtu samovolných potratů se tak snížil ze 77,6 % v roce 2008 na 73,1 % o deset let později. Na druhou stranu zastoupení samovolných potratů žen s jedním předchozím potratem tohoto druhu stoupl z 16,9 % na 18,8 % ve stejném období a i u vyšších pořadí byl sledován růst podílu.

Tab. 5.2 Potraty podle druhu potratu a počtu předchozích potratů daného druhu, 2008–2018

Počet předchozích potratů daného druhu*	Potraty celkem*			Indukované potraty			Samovolné potraty		
	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018
0	23 787	22 164	19 473	15 848	14 722	12 071	11 079	10 364	9 746
1	10 379	9 310	8 034	6 143	5 105	4 027	2 418	2 454	2 504
2	4 385	3 854	3 273	2 383	1 843	1 369	532	619	744
3+	2 895	2 359	2 172	1 386	1 044	831	244	271	334
	%								
0	57,4	58,8	59,1	61,5	64,8	66,0	77,6	75,6	73,1
1	25,0	24,7	24,4	23,8	22,5	22,0	16,9	17,9	18,8
2	10,6	10,2	9,9	9,3	8,1	7,5	3,7	4,5	5,6
3+	7,0	6,3	6,6	5,4	4,6	4,5	1,7	2,0	2,5

*V celkovém pohledu počet předchozích potratů odpovídá součtu uvedeného počtu předchozích samovolných potratů a interrupcí.

Reprodukční chování žen včetně případného přístupu k ukončení těhotenství formou UPT je značně diferencováno podle nejvyššího ukončeného vzdělání ženy. S rostoucí úrovní vzdělání klesá podíl umělých přerušení těhotenství na všech potratech, tento vztah platil ve všech letech sledovaného období.

U vysokoškolsky vzdělaných žen tvořily v roce 2018 indukované potraty 45,3 % všech potratů, zatímco v subpopulaci žen se základním nebo nižším vzděláním šlo o 76,5 %. V případě žen se středním odborným vzděláním bylo zastoupení UPT 64,4 % a u žen s úplným středním vzděláním 58,7 %. Mezi roky 2017 a 2018 se tento podíl zvýšil u vysokoškolsky vzdělaných (o 3,0 p. b.) a u žen s nejnižší úrovní vzdělání (o 0,7 p. b.) a naopak poklesl u žen s úplným středním vzděláním (-1,5 p. b.) a nepatrně i u žen se středním odborným vzděláním (-0,5 p. b.). Při srovnání let 2008 a 2018 klesla váha indukovaných potratů na úhrnném počtu potratů u všech kategorií žen podle úrovně vzdělání, absolutně i relativně nejvíce u žen s úplným středním vzděláním.

Tab. 5.3 Podíl UPT na celkovém počtu potratů podle vzdělání* ženy (%), 2008–2018

Vzdělání ženy	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Základní (vč. neukončeného)	78,4	77,7	77,3	74,5	76,1	75,8	76,5
Střední odborné	65,4	67,2	66,3	67,9	65,8	64,8	64,4
Úplné střední	63,3	62,8	61,9	61,3	60,2	60,2	58,7
Vysokoškolské	47,2	46,2	47,0	42,8	45,2	42,4	45,3
Nezjištěno	31,8	31,6	33,2	26,5	34,7	34,6	36,7
Celkem	62,2	60,3	59,2	57,1	56,8	55,5	55,5

* ÚZIS ČR používá na hlášení o potratu od roku 1994 vlastní číselník vzdělání.

Početnost žen registrovaných u potratu v jednotlivých kategoriích rodinného stavu byla v čase podstatně ovlivněna i změnami ve struktuře žen v reprodukčním věku podle rodinného stavu (viz kapitola 1). Potraty bez rozlišení druhu se počínaje rokem 2011 nejčastěji týkají svobodných žen, předtím šlo o ženy vdané. Při srovnání let 2008 a 2018 to jsou právě potraty svobodných žen, které jako jediné (ze zjištěných kategorií rodinného stavu) početně narostly, a to z 16 849 v roce 2008 na 17 502 o deset let později. Vývoj ovšem nebyl plynulý (obr. 5.2), nejvyšších hodnot okolo 18 tisíc bylo dosaženo v letech 2013 až 2017 a v posledním sledovaném roce byl evidován pokles z 18 397 na 17 502. Počty potratů vdaných žen mezi roky 2008 a 2018 výrazně poklesly z 19 081 na 11 775 a u rozvedených žen z 4 654 na 2 683. V případě těchto rodinných stavů šlo o každoroční pravidelný pokles počtu potratů.

Při uvažování pouze indukovaných potratů byly svobodné ženy nejčastější subpopulací podle rodinného stavu v celém zde sledovaném období, resp. již od roku 2007. Trend v jejich počtu nebyl jednoznačný, hodnoty se pohybovaly v rozmezí 10 697 až 11 883, přičemž nejnižší hodnota je z roku 2018. Indukovaných potratů vdaných i rozvedených žen mezi roky 2008 a 2018 výrazně ubylo, u vdaných z 10 556 na 5 506, u rozvedených z 3 184 na 1 623. Zastoupení UPT na všech potratech žen daného rodinného stavu bylo v roce 2018 nejvyšší u svobodných žen (61,1 %) a nejnižší v případě vdaných (46,8 %). Příslušné podíly

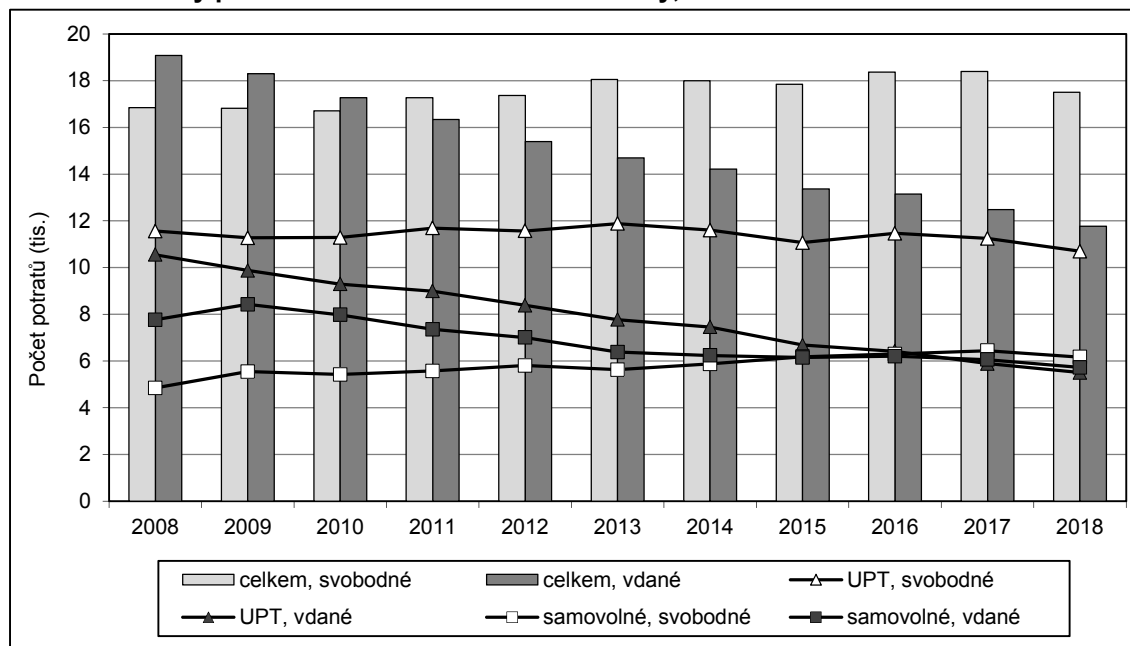
u žen rozvedených (60,5 %) a ovdovělých (60,6 %) byly blízké podílu UPT na všech potratech u žen svobodných.

Tab. 5.4 Potraty podle druhu a rodinného stavu* ženy, 2008–2018

Rodinný stav ženy	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Potraty celkem							
Svobodná	16 849	18 050	17 999	17 852	18 371	18 397	17 502
Vdaná	19 081	14 705	14 214	13 368	13 150	12 485	11 775
Rozvedená	4 654	3 928	3 766	3 505	3 442	3 088	2 683
Ovdovělá	252	188	183	169	137	135	94
Družka	91	101	106	104	84	118	80
Nezjištěno	519	715	688	763	737	789	818
Celkem	41 446	37 687	36 956	35 761	35 921	35 012	32 952
Umělá přerušeni těhotenství							
Svobodná	11 562	11 883	11 604	11 067	11 463	11 247	10 697
Vdaná	10 556	7 774	7 459	6 687	6 421	5 891	5 506
Rozvedená	3 184	2 620	2 433	2 203	2 061	1 787	1 623
Ovdovělá	177	121	114	120	87	82	57
Družka	67	72	63	57	47	59	45
Nezjištěno	214	244	220	269	327	349	370
Celkem	25 760	22 714	21 893	20 403	20 406	19 415	18 298
Samovolné potraty							
Svobodná	4 848	5 630	5 879	6 188	6 302	6 448	6 173
Vdaná	7 766	6 383	6 241	6 149	6 208	6 064	5 727
Rozvedená	1 307	1 182	1 215	1 204	1 265	1 193	972
Ovdovělá	66	62	62	48	45	46	32
Družka	19	25	37	40	32	53	30
Nezjištěno	267	426	423	453	360	386	394
Celkem	14 273	13 708	13 857	14 082	14 212	14 190	13 328

* ÚZIS ČR používá vlastní číselník rodinného stavu, který zahrnuje od roku 1994 kategorie družka a nezjištěno.

Obr. 5.2 Potraty podle druhu a rodinného stavu ženy, 2008–2018

Svobodné ženy od roku 2015 převažují také ve skupině žen s registrovaným samovolným potratem. Mezi roky 2008 a 2017 se jejich počty zvýšily ze 4 848 na 6 448 (růst byl přerušen pouze v roce 2010), ale v posledním sledovaném roce byl evidován pokles na 6 173 samovolných potratů svobodných žen. U žen

vdaných měl počet samovolných potratů v období 2008 a 2018 klesající trend, snížil se ze 7 776 na 5 727. V případě rozvedených byl vývoj také spíše klesající (tab. 5.4), z 1 307 v roce 2008 na 972 o deset let později.

Počty indukovaných potratů klesaly ve sledovaném období ve všech subpopulacích žen podle počtu živě narozených dětí. Relativně i absolutně nejvíce se mezi roky 2008 a 2018 snížily počty UPT u žen se dvěma dětmi (o 31,1 %), byť šlo stále o nejpočetnější kategorii – v roce 2018 jich bylo 5 768 a tvořily 31,5 % ze všech umělých přerušení těhotenství. UPT bezdětných žen bylo v posledním sledovaném roce evidováno 5 279 (28,9 % ze všech indukovaných potratů; absolutně o 29,2 % méně než v roce 2008) a v případě žen s jedním dítětem 4 760 (26,0 % ze všech UPT; o 28,4 % méně než před deseti lety).

Z detailnějšího členění indukovaných potratů podle kombinace rodinného stavu a počtu živě narozených dětí vyplynulo, že nejčastěji se ve všech sledovaných letech UPT týkala svobodných bezdětných žen s tím, že jejich počet během let poklesl z 6 482 v roce 2008 na 4 524 o deset let později. Za nimi s větším odstupem následovaly svobodné ženy s jedním dítětem, které v roce 2018 prodělaly 2 982 UPT, obdobně jako v roce 2008 (2 962 UPT). Třetí nejčastější subpopulací, za kterou byl v roce 2018 registrován indukovaný potrat, byly vdané ženy se dvěma dětmi (2 699 indukovaných potratů). Ještě v roce 2008 připadlo na tuto kategorii 5 313 UPT. Podstatný růst počtu umělých přerušení těhotenství byl při srovnání let 2008 a 2018 zjištěn pouze u skupiny svobodných žen se dvěma dětmi (z 1 478 na 2 208) a třemi a více dětmi (z 640 na 983).

Tab. 5.5 Umělá přerušení těhotenství podle rodinného stavu ženy a počtu živě narozených dětí, 2008–2018

Živě narozené děti	Ženy celkem			Vdané ženy			Svobodné ženy			Rozvedené ženy		
	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018
0	7 452	6 536	5 279	743	520	512	6 482	5 781	4 524	133	141	100
1	6 650	5 957	4 760	2 590	1 784	1 260	2 962	3 342	2 982	980	718	409
2	8 371	7 247	5 768	5 313	3 997	2 699	1 478	1 916	2 208	1 406	1 183	712
3+	3 287	2 974	2 491	1 910	1 473	1 035	640	844	983	665	578	402
celkem	25 760	22 714	18 298	10 556	7 774	5 506	11 562	11 883	10 697	3 184	2 620	1 623
%												
0	28,9	28,8	28,9	7,0	6,7	9,3	56,1	48,6	42,3	4,2	5,4	6,2
1	25,8	26,2	26,0	24,5	22,9	22,9	25,6	28,1	27,9	30,8	27,4	25,2
2	32,5	31,9	31,5	50,3	51,4	49,0	12,8	16,1	20,6	44,2	45,2	43,9
3+	12,8	13,1	13,6	18,1	18,9	18,8	5,5	7,1	9,2	20,9	22,1	24,8

Úhrnná potratovost, která udává průměrný počet potratů, který by žena během svého reprodukčního období prodělala za předpokladu zachování intenzity potratovosti určitého roku, se po čtyřech letech stagnace snížila o 0,02 na 0,49 potratu na jednu ženu. Na počátku zkoumaného období, v roce 2008, byly hodnoty vyšší – 0,54 potratu na jednu ženu. Tento vývoj byl důsledkem snížení úhrnné indukované potratovosti z 0,34 v roce 2008 na 0,28 o deset let později (při posledním meziročním poklesu o 0,01). Úhrnná samovolná potratovost sice mezi roky 2011 až 2017 mírně rostla, ale vývoj v poslední dekádě nebyl jednoznačný, hodnoty se pohybovaly v rozmezí 0,18 až 0,20 (0,19 v roce 2018).

Tab. 5.6 Potratovost, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Úhrnná potratovost	0,54	0,52	0,51	0,51	0,51	0,51	0,49
Úhrnná samovolná potratovost	0,18	0,18	0,19	0,20	0,20	0,20	0,19
Úhrnná indukovaná potratovost	0,34	0,32	0,31	0,29	0,30	0,29	0,28
Průměrný věk žen při potratu	29,9	30,1	30,3	30,3	30,5	30,5	30,5
Průměrný věk žen při samovolném potratu	30,6	31,1	31,2	31,1	31,5	31,6	31,6
Průměrný věk žen při UPT	29,5	29,5	29,7	29,7	29,8	29,7	29,7

Průměrný věk ženy při potratu dosáhl v roce 2018 hodnoty 30,5 let, přičemž před deseti lety byl o 0,6 let nižší. V posledních třech letech jeho hodnota stagnovala. Tento vývoj byl zejména odrazem trendu vývoje průměrného věku ženy při samovolném potratu, který vzrostl z 30,6 v roce 2008 na 31,6 let v letech 2017 a 2018. Zároveň rostla váha samovolných potratů na celkovém počtu potratů. Průměrný věk žen při indukovaném potratu dosahoval ve sledovaném období 29,5 až 29,8 let, v roce 2018 to bylo 29,7 let.

Intenzity samovolné potratovosti podle věku rostou z nízkých hodnot ze začátku reprodukčního období k maximálním hodnotám okolo 30 let věku a následně klesají směrem k nízkým hodnotám na konci reprodukčního období (obr. 5.3). Nejvyšší hodnota byla v roce 2008 zaznamenána u žen ve věku 29 let (12,2 samovolného potratu na 1 000 žen), o deset let později až u žen ve věku 31 let (11,7 ‰). Mezi roky 2008 a 2018 se míry samovolné potratovosti u žen mladších 30 let v čase převážně snižovaly a ve vyšších věcích zvyšovaly, což bylo zejména odrazem růstu průměrného věku těhotných žen.

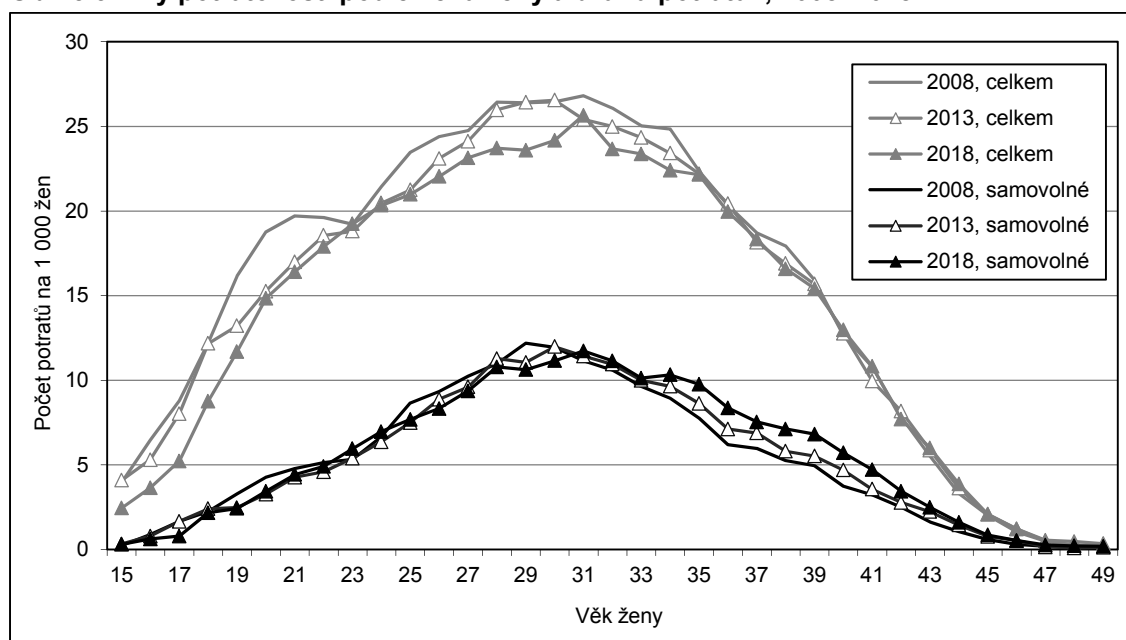
Tvar křivky měr indukované potratovosti podle věku ženy (obr. 5.4) je odlišný od měr samovolné potratovosti (srov. s obr. 5.3). V jejím případě neexistuje jednoznačný vrchol a vysoké hodnoty se nachází v rozmezí věku zhruba 20 až 36 let (10,7 až 12,8 indukovaných potratů na 1 000 žen v roce 2018). Směrem k začátku a ke konci reprodukčního období úroveň potratovosti klesá. Při srovnání let 2008 a 2018 je patrné, že míry indukované potratovosti klesly téměř ve všech věcích. Relativně nejvyšší pokles byl u žen do 18 let (o více než třetinu) a z pohledu absolutní změny hodnoty míry indukované potratovosti ve věkových skupinách 18 až 21 let a 32 až 38 let.

Tab. 5.7 Míry potratovosti podle druhu potratu a věku ženy (na 1 000 žen), 2008–2018

Věk ženy	Potratovost celkem			Samovolná potratovost			Indukovaná potratovost		
	2008	2013	2018	2008	2013	2018	2008	2013	2018
20	18,8	15,3	14,8	4,3	3,3	3,4	14,2	11,6	11,0
21	19,7	17,0	16,4	4,8	4,3	4,4	14,7	12,3	11,6
22	19,6	18,6	17,9	5,1	4,6	4,9	14,0	13,7	12,4
23	19,2	18,8	19,2	5,3	5,4	6,0	13,3	13,0	12,7
24	21,5	20,5	20,3	6,7	6,4	7,0	14,3	13,6	12,5
25	23,5	21,2	21,0	8,6	7,5	7,7	14,0	13,0	12,4
26	24,4	23,1	22,0	9,3	8,9	8,3	14,2	13,3	12,8
27	24,7	24,1	23,1	10,2	9,6	9,4	13,5	13,4	12,5
28	26,4	26,0	23,7	11,0	11,3	10,8	14,2	13,7	11,8
29	26,4	26,4	23,6	12,2	11,1	10,6	13,0	14,1	11,5
30	26,5	26,6	24,2	11,9	12,0	11,1	13,3	13,2	11,9
31	26,8	25,4	25,7	11,1	11,4	11,7	14,5	12,8	12,7
32	26,1	25,0	23,7	10,6	10,9	11,1	14,4	13,0	11,3
33	25,0	24,3	23,4	9,6	10,0	10,1	14,4	13,4	12,0
34	24,8	23,4	22,4	8,9	9,6	10,3	14,9	12,8	11,1
35	22,4	22,2	22,2	7,8	8,6	9,8	13,8	12,9	11,3
36	20,3	20,4	20,0	6,2	7,1	8,4	13,3	12,5	10,7
37	18,7	18,2	18,3	6,0	6,9	7,5	12,1	10,7	10,2
38	17,9	16,9	16,6	5,2	5,8	7,1	12,2	10,6	8,9
39	15,9	15,7	15,4	4,9	5,5	6,8	10,5	9,8	8,2
40	12,7	12,8	13,0	3,7	4,7	5,7	8,4	7,8	6,9
41	10,8	10,0	10,8	3,2	3,6	4,7	7,5	6,2	5,8
42	7,8	8,2	7,7	2,5	2,8	3,4	5,1	5,2	4,1
43	5,5	5,9	6,0	1,6	2,2	2,5	3,8	3,6	3,4
44	3,3	3,6	3,9	1,1	1,4	1,6	2,2	2,2	2,2

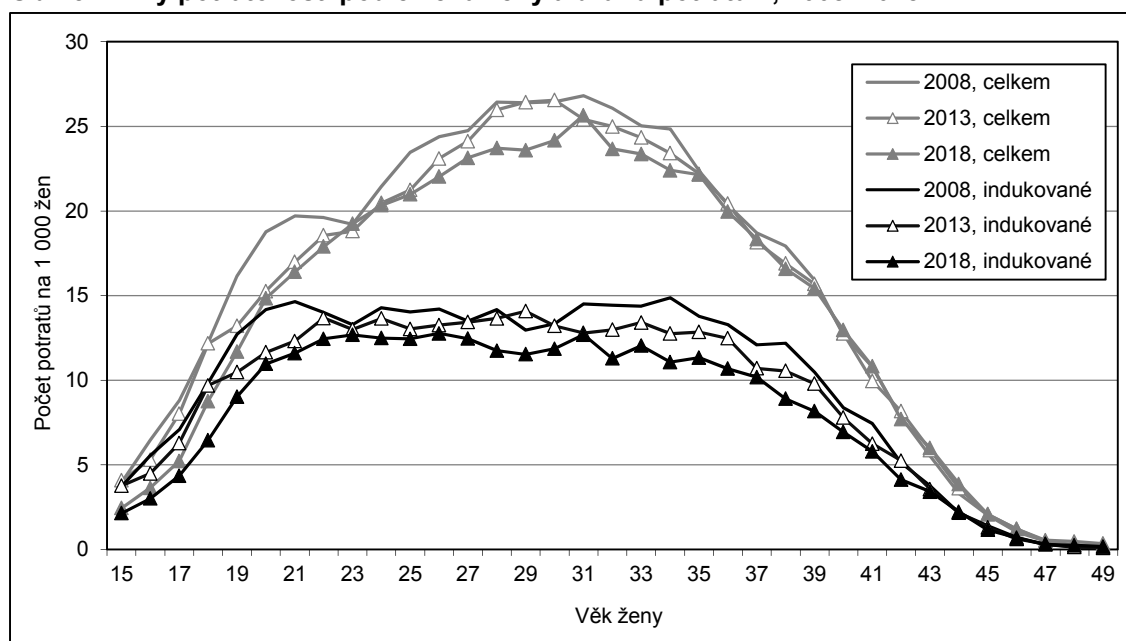

Obr. 5.3 Míry potratovosti podle věku ženy a druhu potratu I, 2008–2018

Míry potratovosti podle věku bez rozlišení druhu potratu jsou rovněž nejnižší na začátku a na konci reprodukčního období s růstem směrem k věkovým skupinám, kde je reprodukce nejčastější. V roce 2018 byla nejvyšší intenzita potratovosti ve věkové skupině 27 až 33 let v rozmezí 23,1–25,7 potratu na tisíc žen. Při srovnání let 2008 a 2018 byl zjištěn pokles úrovně potratovosti v téměř všech jednotkách věku do 39 let a naopak velmi mírný nárůst ve starších věcích. Relativně nejvýraznější (zhruba 40%) byl pokles ve věcích do 17 let.

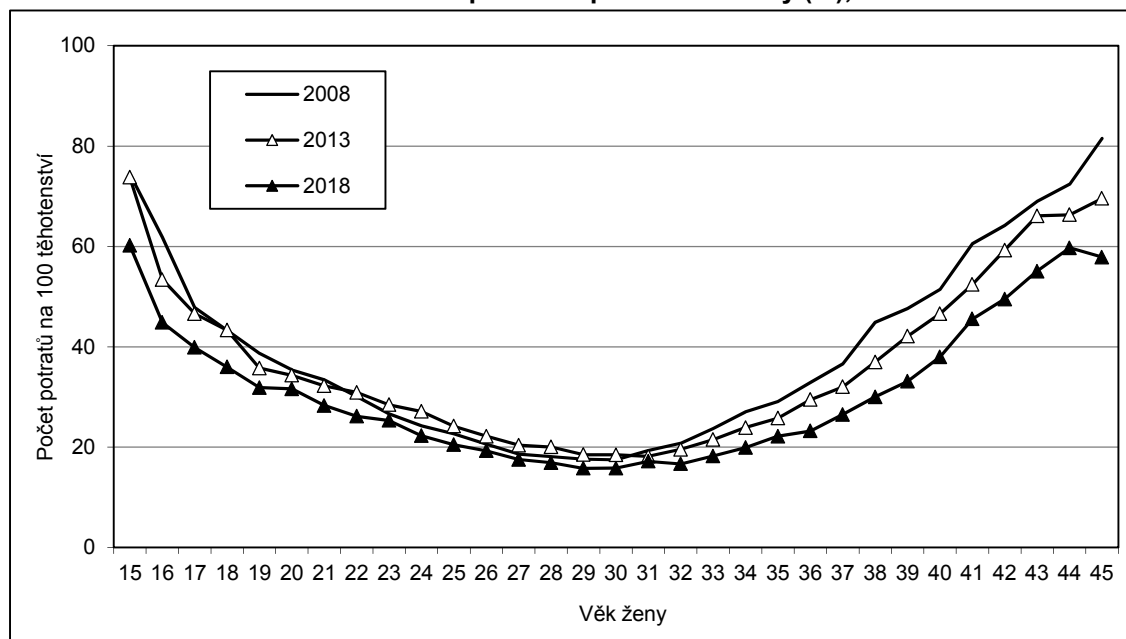
Obr. 5.4 Míry potratovosti podle věku ženy a druhu potratu II, 2008–2018

Zastoupení těhotenství končících potratem se snížilo z 25,7 % v roce 2008 na 22,4 % o deset let později. Nejnižší podíl byl evidován ve věcích okolo vrcholu reprodukčního období, v posledním sledovaném roce šlo o ženy ve věku 29 a 30 let s 15,8 %. Směrem k začátku nebo ke konci reprodukčního období se hodnoty zvyšují (obr. 5.5). Při srovnání let 2008 a 2018 je patrné, že došlo k poklesu podílu těhotenství končících potratem ve všech jednotkách věku ženy. Z absolutního i relativního hlediska bylo snížení největší ve věkové

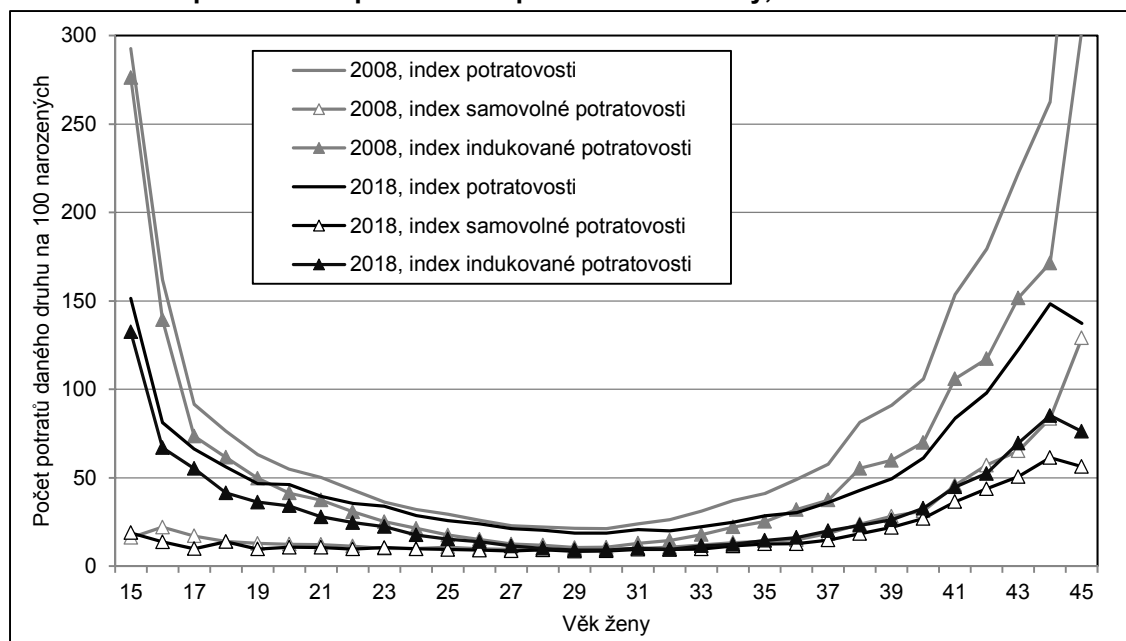
skupině 45–49 let z 81,3 % v roce 2008 na 58,4 % o deset let později, naopak nejmenší u 25–29letých, z 19,2 % na 17,7 % ve stejném období.

Obr. 5.5 Podíl těhotenství končících potratem podle věku ženy (%), 2008–2018

Index potratovosti sleduje intenzitu potratovosti tak, že vztahuje počet potratů (podle druhu a věku ženy) na 100 narozených dětí. Výsledné hodnoty tak jsou srovnatelné v čase a neovlivňují je trendy v úrovni plodnosti, jako tomu je u absolutních počtů potratů. Celkový index samovolné potratovosti se v letech 2008–2018 pohyboval v rozmezí 11,6 (rok 2018) až 12,8 (2013). Na začátku reprodukčního období do zhruba 18 let věku ženy dosahuje index jen mírně nadprůměrných hodnot, ve věcích zhruba 20–32 let jsou potom hodnoty nejnižší a s rostoucím věkem potom počty samovolných potratů vzhledem k narozeným dětem rostou. Například ve věcích mezi 43 a 49 lety v roce 2018 dosáhly hodnoty indexu samovolné potratovosti vyšší hodnoty než 50, což znamená, že u žen tohoto věku na dvě narozené děti připadá jeden samovolný potrat.

Obr. 5.6 Index potratovosti podle druhu potratu a věku ženy, 2008 a 2018

Hodnoty indexu indukované potratovosti se ve sledovaném období snížily z 21,5 UPT na 100 narozených dětí na 16,0. Co se týče věkově specifických indexů, vyšší byly na začátku reprodukčního období (ve věku 15 let převažovaly indukované potraty nad narozenými, index byl vyšší než 100) a také na jeho konci (např. v roce 2018 hodnota indexu od věku 42 let převyšovala 50). Ve věkové skupině 28–32 let dosahoval index indukované potratovosti svého minima a zároveň šlo o věkovou skupinu, kde se hodnoty indexu indukované potratovosti nejvíce přiblížily indexu samovolné potratovosti. Mezi roky 2008 a 2018 se index nejvíce snížil (absolutně i relativně) u mladých žen do 18 let a v případě žen ve věku 35 let a více.

Mezi roky 2008 a 2017 docházelo každoročně k poklesu registrovaných potratů žen s cizí státní příslušností (z 3 252 až na 1 691). V posledním sledovaném roce 2018 došlo k mírnému nárůstu na 1 712. Nejčastěji se v roce 2018 potraty týkaly občanek Slovenska (487), Ukrajiny (362) a Vietnamu (257). Celkem se tyto tři subpopulace na potratech cizinek podílely z 64,6 %. Podíl cizinek z žen, které prodělaly potrat, se snížil z 7,8 % v roce 2008 na 4,8 % v roce 2017, rok 2018 přinesl mírný růst na 5,2 %. U indukovaných potratů byl podíl cizinek vyšší, v roce 2018 dosáhl 5,6 %, na začátku sledovaného období v roce 2008 dosahoval 9,8 %. Podíl indukovaných potratů ze všech potratů cizinek poklesl ze 77,7 % v roce 2008 na 58,0 % v roce 2017. O rok později se zastoupení mírně zvýšilo na 59,3 %. Jednalo se o vyšší hodnotu, než jaká byla evidovaná u celé populace (55,5 %), nicméně rozdíl ve váze indukovaných potratů v souboru potratů cizinek a celé populace žen se v průběhu let výrazně eliminoval.

Tab. 5.8 Potraty žen s cizím státním občanstvím, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Potraty cizinek celkem	3 252	2 171	1 955	1 909	1 773	1 691	1 712
v tom: samovolné potraty	654	608	581	645	625	656	637
umělá přerušeni těhotenství	2 526	1 494	1 337	1 195	1 091	981	1 016
ukončení mimoděložního těhotenství	72	69	37	69	57	54	59
ostatní	-	-	-	-	-	-	-
Podíl samovolných potratů (%)	20,1	28,0	29,7	33,8	35,3	38,8	37,2
Podíl umělých přerušeni těhotenství (%)	77,7	68,8	68,4	62,6	61,5	58,0	59,3
z nich ze zdravotních důvodů (%)	8,3	14,2	15,3	12,7	16,5	17,8	19,0

Podíl zdravotních důvodů pro umělé přerušeni těhotenství u cizinek mezi lety 2009 a 2018 výrazně rostl. Zatímco před deseti lety, v roce 2008, uvádělo zdravotní důvody k UPT 8,3 % cizinek, v roce 2018 to bylo již 19,0 %. Šlo o hodnotu jen mírně nižší než v souboru všech potratů bez ohledu na státní občanství ženy.

6 Úmrtnost

V roce 2018 zemřelo 112,9 tisíce obyvatel ČR, nejvíce od roku 1996 (117,9 tisíce úmrtí v roce 1995). Muži tvořili 51 % všech zemřelých. Naděje dožití při narození se meziročně zvýšila jen mírně, u obou pohlaví o desetinu roku, u mužů na 76,1 let a u žen na 81,9 let. Nejčastější příčiny smrti zůstaly stejné jako v předchozích letech – šlo o nemoci oběhové soustavy a novotvary, s odstupem pak o nemoci dýchací soustavy. Kojenecká úmrtnost se snížila o jednu desetinu promilového bodu na 2,6 promile.

Počet zemřelých obyvatel České republiky měl ve sledovaném období let 2008–2018 rostoucí tendenci (v roce 2018 byl o 8,0 tisíce vyšší než v roce 2008), nicméně nešlo o plynulý růst a meziroční pokles v letech 2014 a 2016 byl poměrně výrazný (o 3,2 % a 3,1 %). Mezi lety 2017 a 2018 byl evidován nárůst počtu zemřelých o 1 477 osob (o 1,3 %) na celkový počet 112 920. Více zesnulých bylo naposledy zaznamenáno v roce 1995. Zvýšení počtu zemřelých bylo v roce 2018 znatelnější u mužů (o 1,5 %, absolutně o 831) než u žen (o 1,2 %, resp. o 646). Růst počtu zemřelých podporuje měnící se věková skladba obyvatelstva – do věků s již poměrně vysokou úrovní úmrtnosti se přesouvají silné ročníky narozených na konci druhé světové války a po jejím skončení. Například počet zemřelých ve věku 65–74 let byl v roce 2018, kdy šlo o osoby narozené zhruba v letech 1944–1953, o 7,0 tisíce vyšší než o deset let dříve. Markantněji vzrostl počet zemřelých tohoto věku u mužů (o 38,9 %) než u žen (o 28,5 %). Úroveň úmrtnosti se přitom mezi lety 2008 a 2018 snížila.

Zemřelé děti mladší 15 let věku (celkem 454 v roce 2018, z toho 246 chlapců) představovaly v roce 2018 mezi muži 0,43 % všech zemřelých, u žen 0,37 %. Podíl zemřelých dětí se na obdobné úrovni udržoval během celého uplynulého desetiletí. Pokračoval ale trend klesajícího podílu zemřelých ve věkové skupině 15–64 let, a to u obou pohlaví, v souladu se změnami věkové skladby (žijící) populace. U zemřelých mužů klesl podíl 15–64letých mezi lety 2008 a 2018 z 33,3 % na 23,0 %, u zemřelých žen z 15,4 % na 11,0 %. Nižší byl i absolutní počet zemřelých v této věkové skupině (13,2 tisíce mužů a 6,1 tisíce žen v roce 2018, o 4,5 tisíce, resp. o 1,9 tisíce méně než v roce 2008).

Tab. 6.1 Zemřelí, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zemřelí celkem	104 948	109 160	105 665	111 173	107 750	111 443	112 920
Zemřelí muži	53 076	55 098	53 740	55 934	54 880	56 442	57 273
v tom ve věku: 0–14	311	252	241	252	269	279	246
15–64	17 681	15 113	14 232	14 060	13 347	13 366	13 169
65+	35 084	39 733	39 267	41 622	41 264	42 797	43 858
z toho 80+	14 882	17 631	17 444	18 546	17 923	18 707	18 714
z toho 90+	1 951	3 039	3 313	3 657	3 741	4 125	4 122
Zemřelé ženy	51 872	54 062	51 925	55 239	52 870	55 001	55 647
v tom ve věku: 0–14	210	167	180	184	214	186	208
15–64	7 983	7 028	6 514	6 443	6 254	6 115	6 111
65+	43 679	46 867	45 231	48 612	46 402	48 697	49 323
z toho 80+	27 723	31 118	30 053	32 505	30 514	31 976	32 137
z toho 90+	5 665	8 332	8 751	9 971	9 645	10 818	11 186
Podíl (%) zemřelých ve věku 80 a více let: muži	28,0	32,0	32,5	33,2	32,7	33,1	32,7
ženy	53,4	57,6	57,9	58,8	57,7	58,1	57,8
Podíl (%) zemřelých ve věku 90 a více let: muži	3,7	5,5	6,2	6,5	6,8	7,3	7,2
ženy	10,9	15,4	16,9	18,1	18,2	19,7	20,1

Oproti tomu zastoupení seniorských věkových kategorií na celkovém počtu úmrtí u mužů i u žen mezi roky 2008 a 2018 posílilo. Zatímco do roku 2008 po celé jedno desetiletí pravidelně představovaly osoby ve věku 65 a více let tři čtvrtiny zemřelých, mezi lety 2008 a 2018 jejich váha vzrostla ze 75,0 na 82,5%. U mužů se tento podíl ve stejném čase navýšil z 66,1 % na 76,6 % (počet zemřelých mužů ve věku 65+ vzrostl z 35,1 tisíce na 43,9 tisíce), u zemřelých žen z 84,2 % na 88,6 % (jejich počet z 43,7 tisíce na 49,3 tisíce).

Podíl zemřelých ve věku 80 let a více rostl již od počátku tohoto století, nicméně v posledních letech se tento trend zastavil. Minimálně 80 let věku se dožilo 32,7 % mužů zemřelých v roce 2018 a 57,8 % v případě žen (o deset let dříve to bylo 28,0 % mužů a 53,4 % žen). Absolutně mezi lety 2008 a 2018 vzrostl počet zemřelých ve věku 80 a více let celkem o 8,3 tisíce na 50,9 tisíce. Relativně ještě výrazněji, až na dvojnásobek, pak narostl počet zemřelých nad 90 let věku a to o 7,7 tisíce na 15,3 tisíce. Podíl zemřelých ve věku 90 let a více tak za poslední desetiletí vzrostl u mužů z 3,7 % na 7,2 % a u žen z 10,9 % na 20,1 %. V roce 2018 tak každá pátá zemřelá žena měla v době úmrtí za sebou minimálně 90 let života.

Z pohledu pětiletých věkových skupin a absolutních počtů úmrtí byli v roce 2018 mezi muži nejčetněji zastoupeni 70–74letí (9 314 zemřelých), u žen 85–89leté (12 020 úmrtí). Zatímco u žen je věková skupina 85–89 let nejpočetnější pravidelně od roku 2009 (v roce 2008 šlo ještě o skupinu 80–84), u mužů maximum příslušelo nejvýše věkové skupině 80–84letých (v letech 2009 až 2014) a od roku 2015 již zmíněné skupině 70–74 let. Za tímto vývojem stojí změny ve věkové skladbě obyvatel staršího věku a různá úroveň úmrtnosti mužů a žen v celé věkové škále. U žen tak stále ve srovnání s muži zůstávají poměrně silné i generace narozených na počátku třicátých let 20. století, zatímco u mužů již tyto ročníky převážily mladší, silné válečné a poválečné generace.

V roce 2018 zemřelo 292 dětí do jednoho roku věku, přitom u téměř dvou třetin z nich (u 187 dětí) došlo k úmrtí v prvních čtyřech týdnech života, tedy v novorozeneckém období. Kojenecká úmrtnost dosáhla hodnoty 2,6 ‰, z hodnoty předchozího roku se posunula směrem dolů o desetinu promilového bodu. Na velmi nízké úrovni, v intervalu 2,4 až 2,8 ‰, se kojenecká úmrtnost pohybovala v celé poslední dekádě. Také vývoj obou základních složek kojenecké úmrtnosti, novorozenecké a ponovorozenecké, neměl žádný jednoznačný trend. Úmrtnost v 0–27 dokončených dnech fluktovala v intervalu 1,4 až 1,8 ‰, úmrtnost ve 28–364 dokončených dnech v intervalu 0,8 až 1,2 ‰. Rozložení úmrtí kojenců podle pohlaví je vychýleno na stranu chlapců, konkrétně v roce 2018 to bylo 159 chlapců vs. 133 dívek. Chlapci přitom nad dívkami převažovali ve skupině úmrtí prvních čtyř týdnů i ve zbytku prvního roku života. Kojenecká úmrtnost chlapců v roce 2018 byla 2,7 ‰, dívek 2,4 ‰.

Tab. 6.2 Zemřelí kojenci a kojenecká úmrtnost, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zemřelí kojenci do 1 roku věku	338	265	263	272	317	304	292
v tom ve věku: 0 dnů	47	38	45	50	56	62	58
0–6 dokončených dnů	120	105	115	106	133	137	123
7–27 dokončených dnů	97	46	57	59	59	66	64
0–27 dokončených dnů	217	151	172	165	192	203	187
28–364 dokončených dnů	121	114	91	107	125	101	105
Kojenecká úmrtnost* celkem	2,8	2,5	2,4	2,5	2,8	2,7	2,6
v tom ve věku: 0 dnů	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5
0–6 dokončených dnů	1,0	1,0	1,0	1,0	1,2	1,2	1,1
7–27 dokončených dnů	0,8	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
0–27 dokončených dnů (novorozenecká úmrtnost)	1,8	1,4	1,6	1,5	1,7	1,8	1,6
28–364 dokončených dnů (ponovorozenecká úmrt.)	1,0	1,1	0,8	1,0	1,1	0,9	0,9

* Počet zemřelých v daném věku na 1 000 živě narozených dětí.

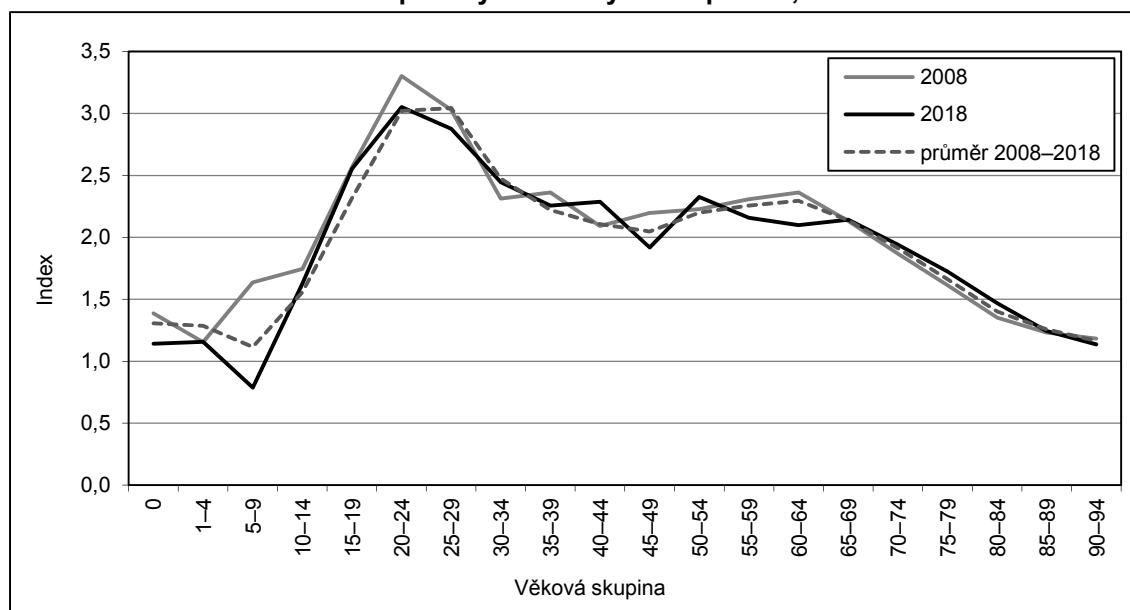
Míra úmrtnosti obecně roste s přibývajícím věkem, nicméně tento vztah neplatí pro první dva roky života a také bezvýjimečně v mladším dětském věku. Úmrtnost v prvním roce života je výrazně vyšší než v následujícím druhém roce života, v posledních letech zhruba na úrovni úmrtnosti čtyřicátníků (až čerstvě padesátiletých v případě ženské subpopulace). Úmrtnost 1–14 letých je velmi nízká a v jednotlivých věcích spíše kolísá, než aby vykazovala jasnou závislost na věku. V uplynulém desetiletí se úmrtnostní poměry z pohledu měř úmrtnosti zlepšily v podstatě ve všech pětiletých věkových skupinách u obou pohlaví (mírný růst byl zaznamenán jen výjimečně například u věkové skupiny 5–9 let u žen). Pomineme-li mladší věkové skupiny s nízkou úrovní úmrtnosti, k nejvýraznějšímu relativnímu poklesu úmrtnosti došlo mezi lety 2008 a 2018 u 60–64letých mužů a mezi ženami u 80–84 a 75–79letých (shodně u obou pohlaví o 21 %).

Tab. 6.3 Míry úmrtnosti podle pětiletých věkových skupin a pohlaví (na 1 000 obyvatel), 2008–2018

Věková skupina	Muži							Ženy						
	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	3,3	2,9	2,8	3,0	3,2	3,1	2,7	2,4	2,0	2,1	1,9	2,5	2,2	2,4
1–4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
5–9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
10–14	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
15–19	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
20–24	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
25–29	0,9	0,8	0,7	0,8	0,7	0,8	0,7	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
30–34	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8	1,0	0,9	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
35–39	1,4	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,3	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6
40–44	2,5	2,0	2,0	1,9	1,8	1,8	1,9	1,2	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8
45–49	4,1	3,6	3,4	3,3	3,2	3,0	3,0	1,9	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	1,5
50–54	7,3	5,6	5,5	5,4	5,1	5,4	5,6	3,3	2,9	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4
55–59	12,2	10,2	9,6	9,2	9,3	9,0	8,6	5,3	4,6	4,3	4,2	4,2	4,2	4,0
60–64	19,0	17,0	16,1	16,4	15,3	15,7	15,1	8,1	7,6	7,0	7,1	6,7	6,9	7,2
65–69	26,9	26,2	25,1	24,7	24,2	23,8	24,0	12,6	12,5	11,4	11,8	11,2	11,3	11,2
70–74	40,6	37,8	35,9	38,7	36,8	36,7	36,7	21,7	19,8	18,6	19,3	18,6	18,9	18,9
75–79	64,1	60,2	56,6	56,2	55,2	54,2	54,5	39,7	35,3	33,4	34,0	31,9	32,1	31,6
80–84	105,9	97,1	93,2	95,9	90,5	92,3	90,6	78,3	70,4	65,0	69,7	62,9	63,5	61,7
85–89	171,4	169,6	159,0	166,4	155,1	156,1	154,8	139,2	134,2	126,0	131,2	123,4	124,6	124,5
90+	303,8	281,8	278,4	285,8	274,0	285,7	269,9	269,8	248,0	237,3	253,2	232,0	248,6	248,8
Celkem*	10,4	10,7	10,4	10,8	10,6	10,8	11,0	9,8	10,1	9,7	10,3	9,8	10,2	10,3

* Tzv. hrubá míra úmrtnosti, definována jako podíl zemřelých ke střednímu stavu obyvatelstva daného roku (v promilích).

Úmrtnost mužů je zpravidla vyšší než úmrtnost žen v celém věkovém spektru (výjimky se vyskytly v některých letech v některých věkových skupinách dětí, kde se absolutní počty úmrtí pohybují v řádu jednotek nebo desítek). Mužská nadúmrtost byla v roce 2018, podobně jako v celém sledovaném období, relativně nejvíce patrná ve věkové skupině 20–29 let, kde míra úmrtnosti mužů byla téměř trojnásobná oproti míře úmrtnosti žen. Nejnižších hodnot dosahovala nadúmrtost mužů u menších dětí do 9 let (dlouhodobě u dětí až do 14 let) a v nejstarších věkových skupinách s tím, jak u seniorů s rostoucím věkem dochází k jejímu snižování, resp. ke sblížení úmrtnosti mužů a žen.

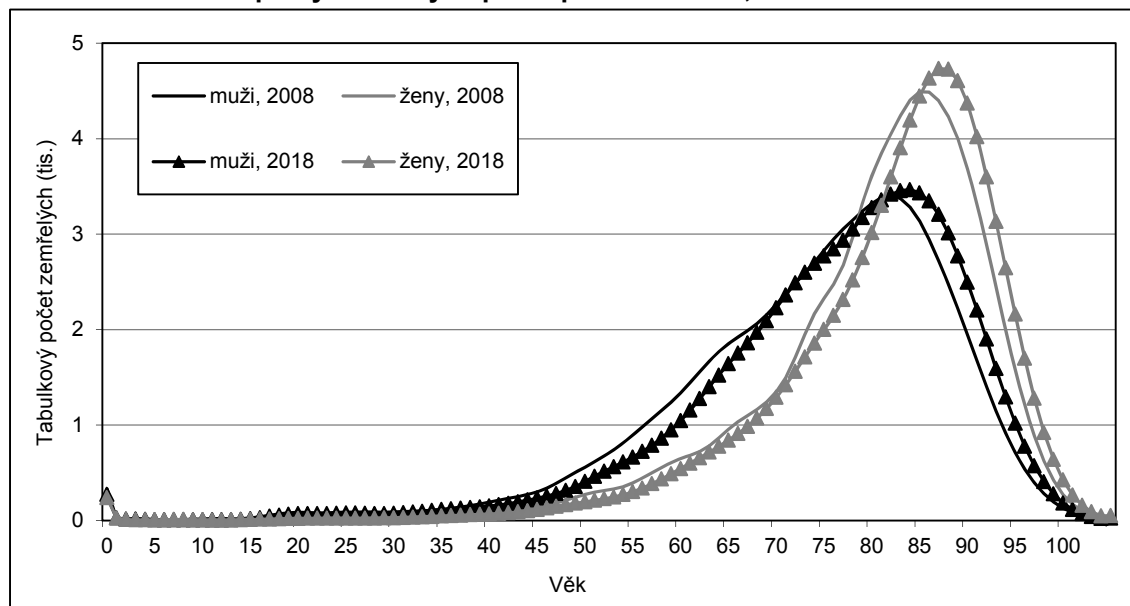
Obr. 6.1 Nadúmrtost* mužů v pětiletých věkových skupinách, 2008–2018

* Poměr mezi mírou úmrtnosti mužů a žen v dané věkové skupině.

Protože počty zemřelých ovlivňuje kromě úrovně úmrtnosti také početnost jednotlivých generací, bývá vliv věkové struktury eliminován např. výpočtem úmrtnostních tabulek. Pro analýzu je tak používán tabulkový počet zemřelých. Tabulkové počty zemřelých názorně ukazují posouvání maximu počtu zemřelých v čase do vyššího věku a jinou situaci u mužů a žen. Konkrétně mezi roky 2008 a 2018 došlo k posunu modálního věku při úmrtí (věk, v němž umírá v tabulkové populaci nejvíce osob) u mužů z 82 na 84 let, u žen z 85 na 87 let. Obecně platí, že v mladším věku umírá více mužů než žen, s vyšším věkem se situace obrací. Tento zlom nastal v roce 2018 ve věku 82 let – to byla hranice, kdy začalo umírat víc žen než mužů.

Obr. 6.2 Tabulkové počty* zemřelých podle pohlaví a věku, 2008 a 2018

* Ukazatel úmrtnostních tabulek udávající počet zemřelých podle věku při standardizované věkové struktuře.

Naděje dožití při narození se v roce 2018 u mužů meziročně zvýšila o osm setin roku na 76,1 let, u žen o pět setin roku na 81,9 let. V uplynulé dekádě střední délka života mužů i žen vzrostla, přičemž nárůst u mužů byl výraznější. Konkrétně mezi lety 2008 a 2018 došlo u mužů k jejímu prodloužení o 2,1 roku (o 2,8 %) s průměrným ročním přírůstkem o jednu pětinu roku; u žen se zvýšila o 1,6 roku (o 2,0 %) s průměrným ročním růstem o jednu šestinu roku. S rostoucím věkem se relativní nárůst naděje dožití zvyšoval. Při porovnání let 2008 a 2018 svého maxima nabyl u obou pohlaví ve věcích 78–80 let, kde šlo v mužské populaci o nárůst o 8,5 % a v ženské o nárůst na úrovni 10,1 %; poté se relativní přírůstky střední délky života zase začaly snižovat.

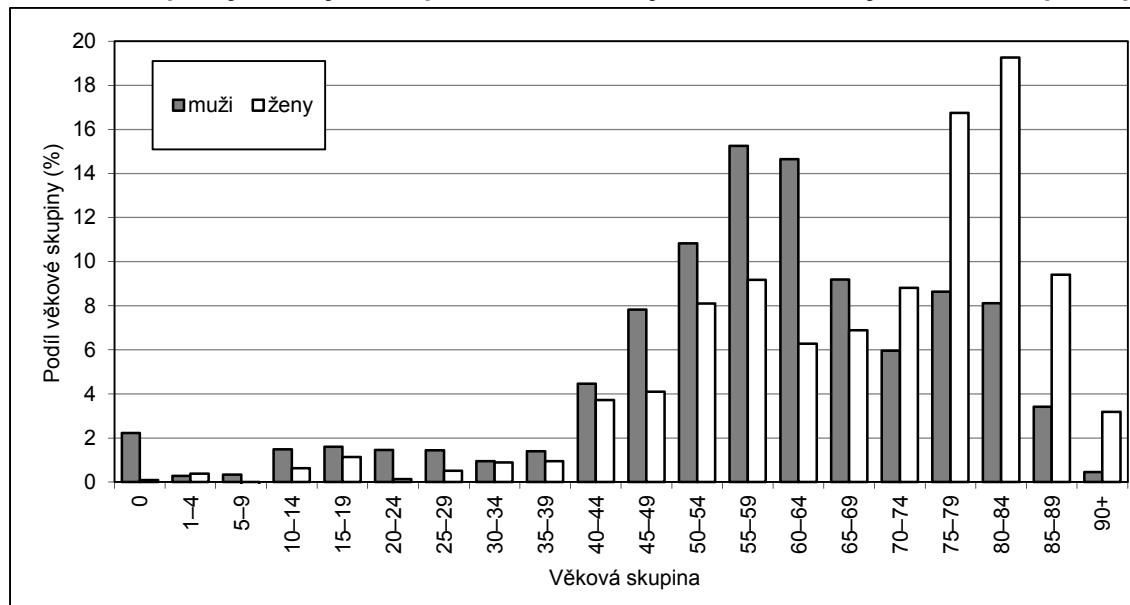
Tab. 6.4 Naděje dožití* ve vybraném věku podle pohlaví, 2008–2018

Věk	Muži							Ženy						
	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	74,0	75,2	75,7	75,6	76,0	76,0	76,1	80,3	81,2	81,7	81,5	81,8	81,8	81,9
20	54,6	55,6	56,2	56,0	56,5	56,5	56,5	60,7	61,5	62,1	61,8	62,2	62,2	62,2
30	45,0	46,0	46,5	46,4	46,9	46,9	46,9	50,8	51,6	52,2	51,9	52,3	52,3	52,4
40	35,5	36,5	37,0	36,9	37,3	37,3	37,4	41,1	41,8	42,4	42,1	42,6	42,5	42,6
50	26,5	27,3	27,8	27,7	28,1	28,1	28,2	31,6	32,3	32,9	32,6	33,1	33,0	33,0
60	18,6	19,1	19,5	19,3	19,7	19,7	19,8	22,7	23,3	23,8	23,5	24,0	23,9	23,9
65	15,2	15,6	15,9	15,8	16,1	16,1	16,1	18,6	19,1	19,6	19,3	19,7	19,6	19,7
70	12,1	12,4	12,7	12,5	12,8	12,8	12,9	14,6	15,2	15,6	15,3	15,7	15,6	15,7
80	6,8	7,0	7,2	7,0	7,3	7,3	7,4	7,8	8,2	8,5	8,3	8,7	8,6	8,6

* Naděje dožití vychází z úmrtnostních tabulek zpracovaných jednotnou metodikou (užívanou ČSÚ od roku 2018).

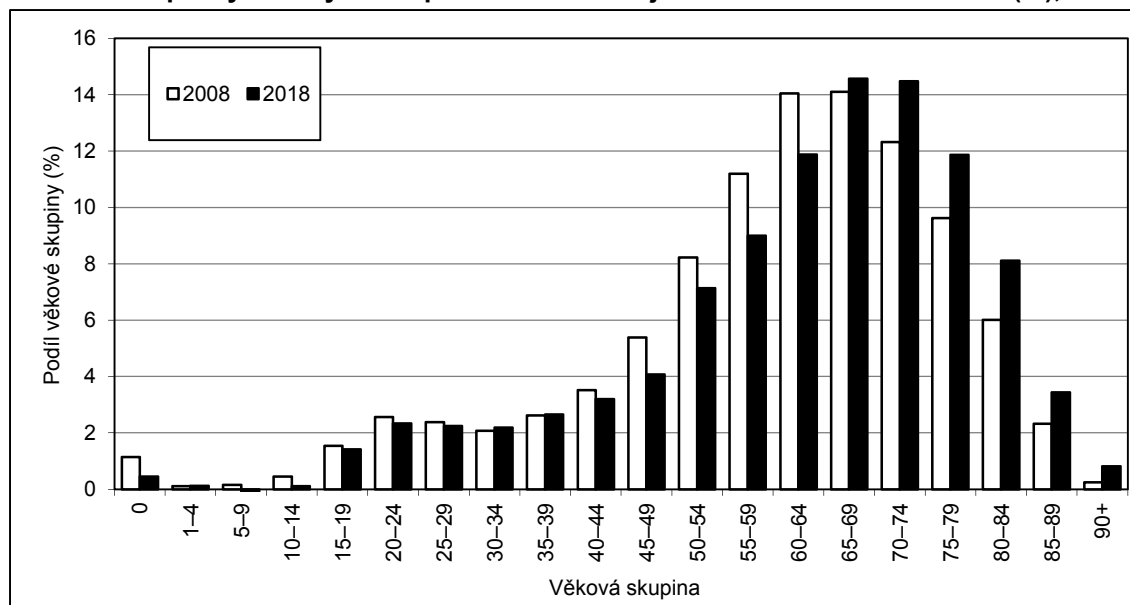
Změnu, resp. růst naděje dožití při narození mezi dvěma zvolenými roky lze pomocí ukazatelů úmrtnostních tabulek rozdělit na příspěvky změn úmrtnosti v jednotlivých věkových skupinách. V populaci mužů zajistily mezi roky 2008 a 2018 nejvyšší příspěvek k prodloužení naděje dožití věkové skupiny 55–59 a 60–64 let (celkem 30,0 % z celkového přírůstku); v populaci žen to byly věkové skupiny 80–84 a 75–79 let (dohromady 36,0 %).

Obr. 6.3 Příspěvky věkových skupin k rozdílu naděje dožití mezi roky 2008 a 2018 podle pohlaví (%)

Střední délka života žen byla v roce 2018 vyšší o 5,8 roku oproti střední délce života mužů. Úmrtnostní poměry mužů a žen se během uplynulého desetiletí mírně sblížily – v roce 2008 měly ženy naději dožít se v průměru o 6,3 roku víc než muži, v roce 2013 o 6,0 roku. Diferenci podle pohlaví sytí stále starší věkové skupiny – v roce 2008 zapříčinila 51,7 % rozdílu mezi muži a ženami vyšší úmrtnost mužů ve věkových skupinách 55–59 až 70–74 let, v roce 2018 to byly věkové skupiny v intervalu 60–64 až 75–79 let s celkovým podílem 52,8 %.

Obr. 6.4 Příspěvky věkových skupin k rozdílu naděje dožití mezi muži a ženami (%), 2008 a 2018

Příčiny smrti jsou v České republice kódovány podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10) a jejich následných aktualizací, vydávaných Světovou zdravotnickou organizací (poslední implementované jsou aktualizace s platností k 1. 1. 2018). Díky metodickým změnám jak v klasifikaci, tak i v procesu zpracování dat, však není statistika zemřelých podle příčin smrti v analyzovaném období let 2008–2018 plně srovnatelná v čase. Zásadními zlomovými byly roky 2011, 2013 a 2018. Od roku 2011 se výběr základní příčiny smrti provádí pomocí programu pro automatizované kódování (software IRIS)²⁶. Roku 2013 došlo k významné aktualizaci klasifikace a zároveň k úpravám ve formuláři „List o prohlídce zemřelého“ (LPZ)²⁷ a v systému předávání dat o příčinách smrti Českému statistickému úřadu, které na statistiku rovněž měly vliv²⁸. Nejaktuálněji se pak ve výsledné statistice příčin smrti (v detailním pohledu) projevil přechod na novou verzi softwaru IRIS podmíněný přijetím aktualizace MKN-10 k 1. 1. 2018. V tomto případě se projevil změny napříč všemi diagnózami (zohlednění více stavů na jednom řádku LPZ a primární výběr stavu z nejnižšího řádku jako základní příčiny i při více stavech na nejnižším řádku části I LPZ). Vedle toho u některých onemocnění došlo k úpravám v nastavení příčinných vazeb (například diabetes mellitus, nemoci nervové soustavy, bakteriální infekce, sepse) či v automatizované substituci jednoho stavu jiným (například u vybraných vnějších příčin), které rovněž ovlivnily finální výběr příčiny smrti.

Tabulka a obrázek 6.5 ilustrují vliv revizí pravidel pro výběr základní příčiny smrti v průběhu používání softwaru IRIS na vybraných příčinách. V případě diabetu (E11), Alzheimerovy nemoci (G30) a „bakteriálních infekcí neurčené lokalizace“ (A49) poslední metodické změny uplatněné poprvé na data roku 2018 jen akcelerovaly vývoj patrný již z předchozích let. Například ale u sepse (A41) či „následků jiných a neurčených infekčních a parazitárních nemocí“ (B94) lze posun od dosavadního trendu (růst, resp. stagnace počtu úmrtí) k prudkému poklesu zcela přičíst na vrub změně výběrových pravidel. Stejně vysvětlení má i v roce 2018 nulový počet úmrtí na pokračující infarkt myokardu (I22), kdy nové pravidlo stanovilo, že tento stav nesmí být zvolen jako základní příčina (místo něho se vybírá akutní forma onemocnění). Dalším příkladem důsledku metodických změn může být v podstatě prohození počtu úmrtí na náhodné otravy (X40–X44) s počtem úmrtí na otravy nezjištěného úmyslu a nežádoucí účinky látek při léčebném použití (Y10–Y14 a Y40–Y59) dané úpravou substitučních pravidel v průběhu výběru základní příčiny smrti.

Tab. 6.5 Zemřelí podle vybraných příčin smrti (ovlivněno metodickými změnami), 2011–2018

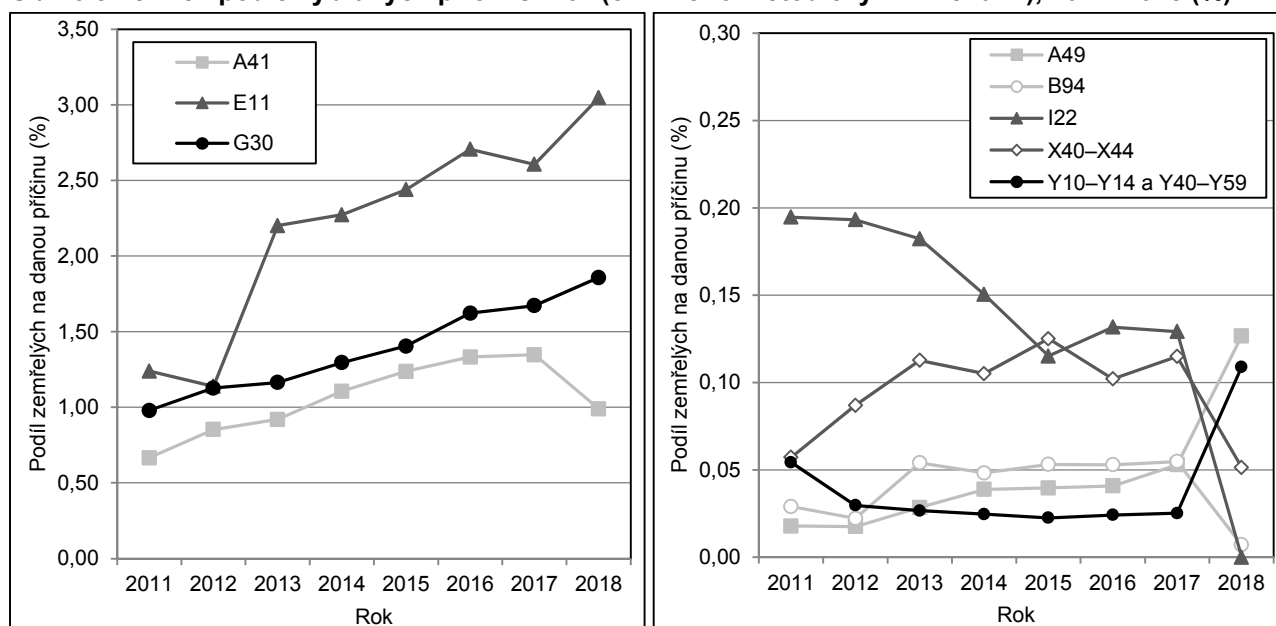
Základní příčina smrti (kód dle MKN)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Jiná sepse (A41)	711	923	1 004	1 169	1 375	1 436	1 502	1 117
Bakteriální infekce neurčené lokalizace (A49)	19	19	31	41	44	44	59	143
Následky jiných a neurč. inf. a paraz. nemocí (B94)	31	24	59	51	59	57	61	8
Diabetes mellitus 2. typu (E11)	1 324	1 232	2 402	2 402	2 711	2 916	2 905	3 440
Alzheimerova nemoc (G30)	1 046	1 220	1 271	1 369	1 562	1 748	1 864	2 098
Pokračující infarkt myokardu (I22)	208	209	199	159	128	142	144	0
Náhodná otrava léky, léčivý* (X40–X44)	61	94	123	111	139	110	128	58
Otrava léky, léčivý nezj. úmyslu* (Y10–Y14) a Léky, léčiva jako příčiny nežádoucích účinků* (Y40–Y59)	58	32	29	26	25	26	28	123

* Úplný název skupin příčin: X40–X44 Náhodná otrava léky, léčivý, návykovými a biologickými látkami a expozice jejich působení. Y10–Y14 Otrava léky, léčivý, návykovými a biologickými látkami a expozice jejich působení nezjištěného úmyslu. Y40–Y59 Léky, léčiva, návykové a biologické látky jako příčina nežádoucích účinků při léčebném použití.

²⁶ Viz podrobněji Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2011 (Kód publikace: 4007-12, <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-v-roce-2011-d1xwfw0a13>). Přechod na automatizované kódování výrazně ovlivnil např. statistiku úmrtnosti na hypertenzi, selhání srdce, cévní nemoci mozku, pneumonii, aterosklerózu, Alzheimerovu nemoc či vaskulární demenci.

²⁷ V souladu s mezinárodním doporučením se rozšířila část I LPZ určená pro vykazování příčin smrti o čtvrtý řádek a také se rozšířila část pro popis vnějších příčin smrti.

²⁸ Díky metodickým změnám došlo například ke zvýšení počtu událostí, kdy jako základní příčina smrti byl vyhodnocen diabetes mellitus.

Obr. 6.5 Zemřelí podle vybraných příčin smrti* (ovlivněno metodickými změnami), 2011–2018 (%)

* Textový název příčiny smrti viz poznámka k tab. 6.5.

Nejvíce mužů, 22,9 tisíce (40,0 %), zemřelo v roce 2018 na nemoci oběhové soustavy, přičemž největší zastoupení mezi nimi měly ischemické nemoci srdeční (11,7 tisíce). Druhou nejčastější příčinou smrti mužů byly novotvary s 15,5 tisíce zemřelými (27,2 %). Mezi nimi byl nejfrekventovanější zhoubný novotvar průdušky a plíce (3,4 tisíce). Podíly dalších hlavních skupin onemocnění (kapitol MKN) na úmrtnosti mužů již nebyly tak markantní: třetí nejčastější byly nemoci dýchací soustavy se 7,8 % (4,5 tisíce úmrtí mužů), následovaly vnější příčiny (6,8 %), nemoci trávicí soustavy (4,9 %), nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (4,0 %) a nemoci nervové soustavy (2,7 %). Pořadí sedmi nejčastějších skupin příčin úmrtí mužů bylo v posledních deseti letech poměrně stabilní, jen na třetím a čtvrtém místě se střídaly nemoci dýchací soustavy a vnější příčiny. Podíl úmrtí na nejčastější skupinu příčin – nemoci oběhové soustavy – měl klesající trend (44,3 % v roce 2008 vs. 40,0 % v roce 2018), mírně nižší než před deseti lety je nyní i podíl novotvarů mezi příčinami úmrtí mužů (29,3 % v roce 2008 vs. 27,2 % v roce 2018). Absolutní počty zemřelých na tyto příčiny se ale díky zvyšujícímu se počtu všech úmrtí nesnížily. Na nemoci oběhové soustavy umíralo v letech 2008–2018 mezi 22,3 až 24,2 tisíce mužů a na novotvary mezi 15,1 až 15,9 tisíce.

Stejně jako muži, i ženy nejčastěji umírají na některé onemocnění oběhové soustavy. Nejinak tomu bylo v roce 2018, kdy šlo o 25,9 tisíce zemřelých žen (46,5 % celkového počtu). Nejčastější byly opět ischemické nemoci srdeční (11,6 tisíce). Druhou nejfrekventovanější skupinou příčin, obdobně jako u mužů, byly novotvary (12,7 tisíce úmrtí žen v roce 2018, tj. 22,8 %), s nejvyšším zastoupením novotvaru průdušky a plíce (1,9 tisíce). Na dalších místech žebříčku příčin úmrtí žen se v roce 2018 s odstupem nacházely nemoci dýchací soustavy (6,9 %), nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (5,1 %), na pátém místě pak nemoci nervové soustavy (3,8 %), těsně před nemocemi trávicí soustavy (3,8 %). Vnější příčiny obsadily až sedmou příčku (3,5 %). Pořadí prvních tří příčin, na které ženy nejvíce umíraly, se v poslední dekádě nezměnilo. Na dalších pozicích se nemoci nervové soustavy posunuly ze sedmého místa v roce 2008 na místo páté v roce 2018 a nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek z šestého místa (rok 2008) na místo čtvrté (rok 2018). Stejně jako u mužů, tak i u žen dlouhodobě klesalo zastoupení nemocí oběhové soustavy mezi příčinami úmrtí (55,4 % v roce 2008 vs. 46,5 % v roce 2018).

Pořadí hlavních skupin příčin smrti na prvních třech místech je u mužské a ženské části populace stejné, i když při jiných procentuálních podílech (odlišnost v řádu jednotek procentních bodů). Vliv odlišnosti životního stylu a míry rizikovosti chování se projevuje na rozdílném pořadí a zastoupení úmrtí na vnější příčiny – u mužů v roce 2018 byl jejich výskyt téměř dvojnásobný oproti podílu těchto příčin smrti u žen a tento stav platí dlouhodobě. Žádná jiná skupina příčin smrti nedosahuje tak markantního rozdílu v mužské a

ženské subpopulaci jako právě vnější příčiny. V ženské části populace se naopak častěji vyskytují úmrtí na nemoci oběhové soustavy a také na nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek a nemoci nervové soustavy, dvou skupin, které v posledních letech nabývají na významu.

Tab. 6.6 Zemřelí podle pohlaví a vybraných příčin smrti, 2008–2018

Základní příčina smrti (kód dle MKN)	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Muži celkem	53 076	55 098	53 740	55 934	54 880	56 442	57 273
Novotvary (C00–D48)	15 537	15 208	15 252	15 105	15 385	15 485	15 551
Zhoubný novotvar tlustého střeva (C18)	1 284	1 179	1 128	1 162	1 183	1 173	1 157
Zhoubný novotvar slinivky břišní (C25)	860	1 014	1 012	1 038	1 058	1 078	1 070
Zhoubný novotvar průdušky a plic (C34)	3 922	3 733	3 582	3 563	3 604	3 627	3 398
Zhoubný novotvar prostaty (C61)	1 291	1 422	1 509	1 327	1 421	1 372	1 372
Nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (E00–E90)	979	1 914	1 830	1 977	1 995	2 025	2 307
Diabetes mellitus (E10–E14)	889	1 687	1 598	1 689	1 701	1 724	1 948
Nemoci nervové soustavy (G00–G99)	611	1 163	1 213	1 341	1 432	1 408	1 535
Alzheimerova nemoc (G30)	209	429	496	521	635	641	689
Nemoci oběhové soustavy (I00–I99)	23 532	23 701	22 489	23 425	22 257	22 840	22 925
Ischemické nemoci srdeční (I20–I25)	12 243	13 412	12 603	12 777	11 787	11 882	11 690
Akutní infarkt myokardu (I21–I22)	3 819	3 627	3 165	2 869	2 693	2 673	2 353
Selhání srdce (I50)	948	1 454	1 456	1 778	2 095	2 315	2 483
Cévní nemoci mozku (I60–I69)	4 615	4 249	3 885	3 929	3 707	3 633	3 443
Ateroskleróza (I70)	2 171	809	647	695	705	680	702
Nemoci dýchací soustavy (J00–J99)	3 136	3 853	3 520	4 115	3 984	4 392	4 481
Nemoci trávicí soustavy (K00–K93)	2 727	2 609	2 537	2 626	2 552	2 734	2 831
Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti (V01–Y98)	4 198	3 848	3 860	3 903	3 667	3 809	3 890
Dopravní nehody (V01–V99)	866	590	598	635	536	515	551
Sebevraždy (X60–X84)	1 123	1 291	1 195	1 130	1 059	1 106	1 102
Ostatní	2 356	2 802	3 039	3 442	3 608	3 749	3 753
Ženy celkem	51 872	54 062	51 925	55 239	52 870	55 001	55 647
Novotvary (C00–D48)	12 444	12 241	12 351	12 302	12 421	12 367	12 715
Zhoubný novotvar tlustého střeva (C18)	996	922	909	912	880	890	884
Zhoubný novotvar slinivky břišní (C25)	903	980	986	982	1 020	1 006	1 089
Zhoubný novotvar průdušky a plic (C34)	1 480	1 678	1 664	1 686	1 712	1 820	1 864
Zhoubný novotvar prsu (C50)	1 660	1 692	1 581	1 609	1 685	1 620	1 621
Nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (E00–E90)	1 232	2 372	2 260	2 514	2 526	2 472	2 830
Diabetes mellitus (E10–E14)	1 090	2 061	1 902	2 039	2 065	2 001	2 332
Nemoci nervové soustavy (G00–G99)	667	1 438	1 451	1 678	1 724	1 861	2 101
Alzheimerova nemoc (G30)	337	842	873	1 041	1 113	1 223	1 409
Nemoci oběhové soustavy (I00–I99)	28 748	28 030	26 138	27 544	25 354	26 506	25 867
Ischemické nemoci srdeční (I20–I25)	13 601	14 524	13 436	13 882	11 961	12 505	11 601
Akutní infarkt myokardu (I21–I22)	2 970	2 762	2 311	2 115	1 980	2 034	1 636
Selhání srdce (I50)	936	1 683	1 589	2 040	2 462	2 808	3 016
Cévní nemoci mozku (I60–I69)	7 070	6 067	5 525	5 657	5 088	4 871	4 542
Ateroskleróza (I70)	2 902	1 096	939	985	909	905	899
Nemoci dýchací soustavy (J00–J99)	2 600	2 980	2 690	3 363	3 144	3 675	3 834
Nemoci trávicí soustavy (K00–K93)	2 016	1 998	1 937	2 033	1 960	2 035	2 095
Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti (V01–Y98)	1 889	1 750	1 854	1 909	1 844	1 799	1 955
Dopravní nehody (V01–V99)	301	170	188	176	179	174	185
Sebevraždy (X60–X84)	256	282	293	254	257	289	250
Ostatní	2 276	3 253	3 244	3 896	3 897	4 286	4 250

Pozn.: K větším aktualizacím MKN-10 došlo v letech 2009, 2012, 2013 a 2018.

Standardizované míry úmrtnosti na vybrané skupiny příčin smrti ukazují v roce 2018 stejné pořadí těchto příčin jako absolutní počty zemřelých, a to u mužů i žen. Jedinou výjimkou byly nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek, které se díky očištění od vlivu věkové struktury dostaly u mužů v roce 2018 na páté místo (šesté dle absolutních počtů zemřelých) mezi příčinami smrti.

**Tab. 6.7 Standardizované* míry úmrtnosti podle pohlaví a vybraných příčin smrti
(na 100 000 obyvatel), 2008–2018**

Základní příčina smrti (kód dle MKN)	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Muži celkem	1 758,5	1 647,3	1 568,5	1 607,0	1 533,9	1 543,3	1 519,8
Novotvary (C00–D48)	447,2	394,2	390,4	381,4	378,3	374,4	367,0
Zhoubný novotvar tlustého střeva (C18)	39,0	33,3	30,4	30,9	30,7	30,2	28,9
Zhoubný novotvar slinivky břišní (C25)	22,7	25,1	24,6	24,6	25,2	24,3	23,9
Zhoubný novotvar průdušky a plic (C34)	103,3	90,0	85,3	83,5	81,8	82,4	74,5
Zhoubný novotvar prostaty (C61)	48,4	44,7	47,4	40,6	41,6	39,8	37,8
Nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (E00–E90)	32,4	59,0	55,1	60,1	59,1	58,8	64,1
Diabetes mellitus (E10–E14)	28,9	51,3	47,9	51,5	50,3	49,1	52,9
Nemoci nervové soustavy (G00–G99)	18,8	34,9	35,7	37,9	41,2	40,3	42,5
Alzheimerova nemoc (G30)	8,6	16,3	18,0	17,5	21,2	21,2	21,5
Nemoci oběhové soustavy (I00–I99)	899,5	798,3	734,6	747,8	691,2	689,2	668,3
Ischemické nemoci srdeční (I20–I25)	468,8	453,8	414,4	415,4	370,6	362,4	344,4
Akutní infarkt myokardu (I21–I22)	123,5	104,4	88,0	78,3	71,7	69,7	58,2
Selhání srdce (I50)	34,0	48,8	47,4	57,2	66,1	69,8	73,3
Cévní nemoci mozku (I60–I69)	185,8	148,7	131,4	127,9	116,7	111,5	100,4
Ateroskleróza (I70)	91,6	31,1	22,7	24,1	22,2	21,4	21,9
Nemoci dýchací soustavy (J00–J99)	115,7	120,3	108,7	123,6	116,3	126,9	123,9
Nemoci trávicí soustavy (K00–K93)	69,6	63,6	60,8	62,1	59,8	61,3	62,5
Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti (V01–Y98)	101,9	90,4	91,7	91,9	85,0	86,4	87,4
Dopravní nehody (V01–V99)	16,9	11,8	11,7	12,5	10,6	10,3	11,0
Sebevraždy (X60–X84)	24,1	26,7	24,5	22,9	21,7	22,1	22,1
Ostatní	73,4	86,7	91,6	102,2	103,1	106,1	103,9
Ženy celkem	1 148,8	1 074,9	1 009,9	1 052,6	981,7	1 001,0	993,3
Novotvary (C00–D48)	248,8	227,0	225,0	221,3	219,3	215,0	217,6
Zhoubný novotvar tlustého střeva (C18)	20,4	17,3	16,5	16,4	15,8	15,6	15,3
Zhoubný novotvar slinivky břišní (C25)	18,1	17,9	18,0	17,5	17,9	17,4	18,5
Zhoubný novotvar průdušky a plic (C34)	29,2	30,4	29,6	29,6	29,6	31,0	31,3
Zhoubný novotvar prsu (C50)	32,9	31,8	29,1	29,0	30,1	28,5	28,1
Nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (E00–E90)	26,9	46,7	44,0	47,2	46,9	44,6	50,5
Diabetes mellitus (E10–E14)	23,7	40,2	36,8	38,1	38,2	35,9	41,3
Nemoci nervové soustavy (G00–G99)	13,4	27,5	27,3	31,0	31,6	33,2	37,1
Alzheimerova nemoc (G30)	7,0	16,4	16,6	19,5	20,5	22,0	25,0
Nemoci oběhové soustavy (I00–I99)	669,3	577,7	526,6	541,0	482,8	493,6	471,4
Ischemické nemoci srdeční (I20–I25)	320,9	302,1	274,6	276,0	229,9	234,8	213,0
Akutní infarkt myokardu (I21–I22)	65,0	54,6	45,2	40,1	36,6	36,9	29,2
Selhání srdce (I50)	21,3	35,3	32,3	39,8	46,9	52,6	55,0
Cévní nemoci mozku (I60–I69)	164,1	123,8	109,8	109,6	95,8	89,9	81,7
Ateroskleróza (I70)	70,5	23,4	19,7	20,5	17,8	17,2	16,8
Nemoci dýchací soustavy (J00–J99)	59,1	58,9	52,2	63,9	58,4	66,6	68,0
Nemoci trávicí soustavy (K00–K93)	41,8	38,2	36,3	37,7	35,5	36,3	36,7
Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti (V01–Y98)	40,0	34,1	35,5	36,4	34,3	33,1	35,5
Dopravní nehody (V01–V99)	5,6	3,2	3,5	3,3	3,3	3,2	3,4
Sebevraždy (X60–X84)	4,8	5,2	5,5	4,7	4,7	5,3	4,6
Ostatní	49,5	64,9	63,0	74,2	72,9	78,6	76,6

* Pro standardizaci byl použit standard evropské populace, vydaný Eurostatem v roce 2013 (zdroj: <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-13-028>).

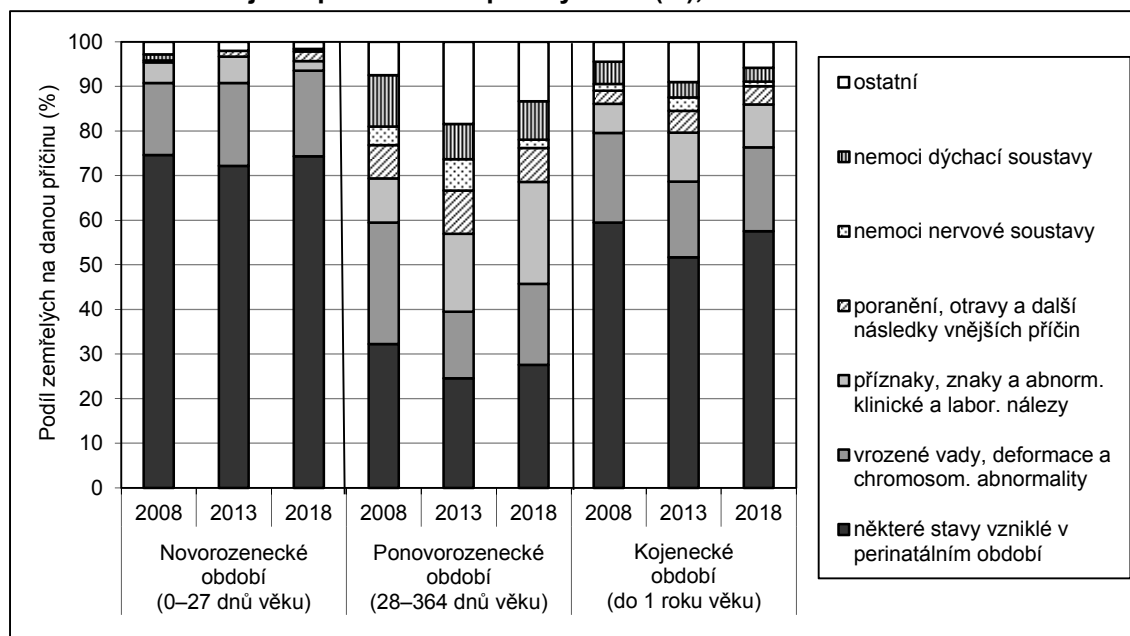

Hodnoty standardizované celkové míry úmrtnosti v roce 2018 se meziročně snížily jen velmi mírně (u mužů pokles o 1,5 % a u žen o 0,8 %), v dlouhodobějším pohledu, při srovnání let 2008 a 2018, šlo u obou pohlaví o 14% pokles. Výrazně se na něm podílel pokles standardizované míry úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy, u mužů o 25,7 %, u žen o 29,6 % (mezi lety 2017 a 2018 o 3,0 % a 4,5 %). Ke snížení úmrtnosti však nedošlo u všech nejčastějších příčin smrti. Naopak nejvýraznější nárůst standardizované míry úmrtnosti byl (z častěji se vyskytujících skupin příčin smrti (kapitol MKN)) zaznamenán u „nemocí endokrinních, výživy a přeměny látek“ a „nemocí nervové soustavy“. Ty aktuálně vykazují hodnoty vyšší než v roce 2008 i o 100 a více procent – u mužů vzrostla standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek o 98,1 % a na nemoci nervové soustavy o 126,0 %, u žen to bylo o 87,5 %, resp. o 177,2 %. I meziroční nárůst mezi lety 2017 a 2018 byl u těchto dvou skupin příčin smrti poměrně markantní (u mužů o 9,1 % na nemoci endokrinní a 5,5 % na nemoci nervové soustavy, u žen o 13,0 % a 11,6 %). Výsledky porovnání v čase jsou v těchto případech ovšem také ovlivněny metodickými změnami, viz výše.

Porovnání mužské a ženské části populace z hlediska standardizované míry úmrtnosti ukazuje celkovou mužskou nadúmrtnost na úrovni 1,5 násobku úmrtnosti ženské subpopulace. V relativním vyjádření nadprůměrná byla nadúmrtnost mužů v roce 2018 na vnější příčiny (2,5 násobek), nemoci dýchací soustavy (1,8 násobek), nemoci trávicí soustavy a novotvary (1,7 násobek). Podprůměrná pro nemoci nervové soustavy (1,1 násobek), nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek (1,3 násobek) a nemoci oběhové soustavy (1,4 násobek).

Úmrtí dětí do jednoho roku věku jsou i z hlediska příčin smrti zvláštní skupinou, je pro ně vyhrazena samostatná kapitola MKN-10 nazvaná „Některé stavy vzniklé v perinatálním období“. V roce 2018 příčiny z této kapitoly MKN pokrývaly 57,5 % všech úmrtí kojenců (168 úmrtí) a v celé uplynulé dekádě jejich podíl neklesl pod polovinu. Druhou nejčastější příčinou úmrtí dětí do jednoho roku jsou „Vrozené vady, deformace a chromozomální abnormality“ (18,8 % v roce 2018; resp. 55 úmrtí), třetí „Příznaky, znaky a abnormální klinické a laboratorní nálezy nezařazené jinde“ (9,6 % v roce 2018; resp. 28 úmrtí), kam patří i syndrom náhlého úmrtí kojence. Pořadí příčin smrti na prvních třech pozicích se dlouhodobě neměnilo.

Obr. 6.6 Zemřelí kojenci podle věku a příčiny smrti (%), 2008–2018

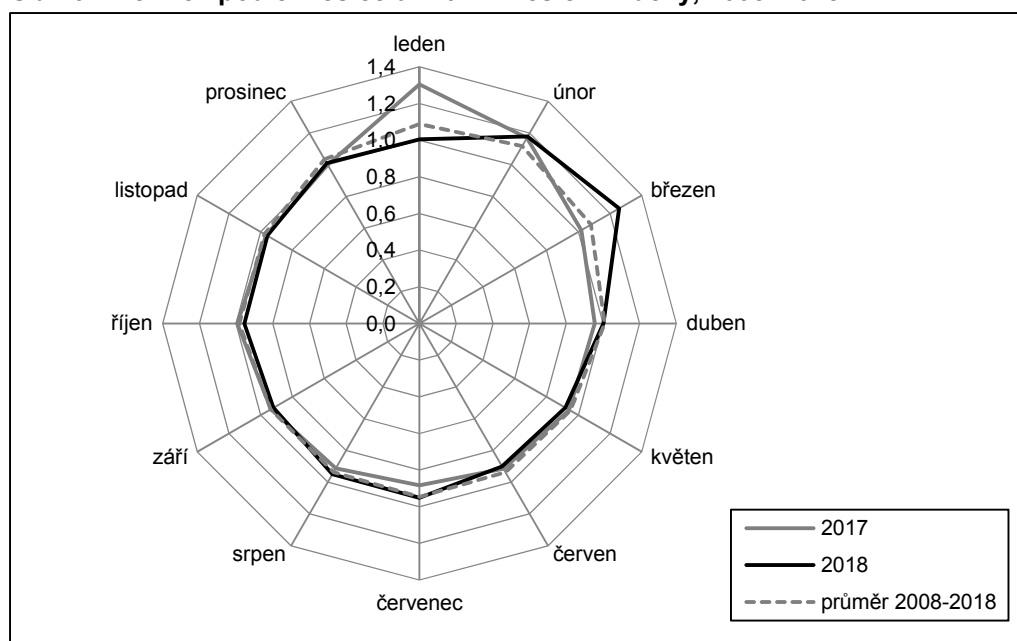

Příčiny z kategorie „Některé stavy vzniklé v perinatálním období“ výrazněji převažují v dílčí skupině kojenců – novorozenců zemřelých během prvních čtyř týdnů života. Celkem 74,3 % úmrtí ve věku 0–27 dnů bylo v roce 2018 na některou z příčin této skupiny. V ponovorozeneckém období (úmrtí ve věku 28–364 dnů věku) umírá na „Některé stavy vzniklé v perinatálním období“ relativně výrazně méně (27,6 % v roce 2018) takto starých dětí. V jejich případě podobné podíly náleží také příčinám ze skupin „Příznaky, znaky a

abnormální klinické a laboratorní nálezy nezařazené jinde“ (22,9 % v roce 2018) a „Vrozené vady, deformace a chromozomální abnormality“ (18,1 % v roce 2018).

Úmrtí nejsou rozložena během celého roku rovnoměrně, úmrtnost podléhá jistě sezónnosti s vrcholem v zimních měsících a nejnižšími hodnotami v letním období. V roce 2018 bylo nejvíce zemřelých zaznamenáno v březnu (12,1 tisíce), druhý nejvyšší počet připadl na měsíc únor (10,2 tisíce). Nejméně obyvatel ČR naopak skonalo v průběhu měsíce června (8,4 tisíce). Měsíční indexy, porovnávající počet zemřelých po přepočtu na stejný počet dní v měsíci, ukazují, stejně jako absolutní počty zemřelých v jednotlivých kalendářních měsících, že úmrtnost v roce 2018 kulminovala v měsíci březnu (zemřel 1,3 násobek průměrného měsíčního počtu osob). Stalo se tak v tomto století poprvé, nejčastěji bývá měsícem s nejvyšším sezónně očištěným počtem úmrtí únor. V pozadí situace z roku 2018 lze hledat vrchol chřipkového období, který nastal neobvykle až na přelomu února a března. Naproti tomu například v roce 2017 kulminovala chřipková epidemie už na začátku roku, proto je zastoupení měsíců ledna a března na počtu zemřelých v letech 2017 a 2018 natolik odlišné. V porovnání s průměrem za celé sledované období 2008–2018 zemřelo v roce 2018 v březnu o 16 % více osob, v únoru o 5 % více, v lednu naopak o 8 % méně (pohledem měsíčních indexů).

Obr. 6.7 Zemřelí podle měsíce úmrtí* – měsíční indexy, 2008–2018

* Po přepočtu na stejný počet dní v měsíci.

Z necelých 113 tisíc osob, které zesnuly v roce 2018, jich 63,4 % zemřelo ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče. Druhým nejčastějším místem úmrtí byl domov s 22,1 %, třetí pozice patřila zařízením sociálních služeb s 8,5 %. Toto pořadí jednotlivých míst úmrtí je stejné po celou dobu platnosti aktuálního číselníku (od roku 2013), přesto čísla naznačují možný trend ve zvyšování podílu zemřelých v zařízeních sociálních služeb a doma a naopak pokles u zdravotnických zařízení lůžkové péče (obr. 6.8).

Statistika místa úmrtí má svá specifika daná věkem zemřelých. Nejvíce se od průměru odlišuje skupina mladých dospělých a starších náctiletých (15–39 let), kteří méně často umírají ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče a v zařízeních sociálních služeb – v roce 2018 zde zemřelo jen 36,1 %, resp. 0,8 % z nich. Naopak relativně více, 26,8 %, jich skonalo doma (úhrnně 22,1 %), 17,0 % na ulici či veřejném místě (celopopulační podíl 1,5 %) a 11,5 % jinde, než specifikuje číselník (1,4 % v úhrnném pohledu na zemřelé). Zastoupením jednotlivých míst úmrtí byla osobám ve věku 15–39 nejbližší skupina zemřelých ve věku 40–59 let; ti měli navíc z analyzovaných věkových skupin nejvyšší podíl úmrtí „doma“ (30,0 %). Mezi zemřelými v nejvyšším věku (80 let a více) došlo k 14,5 % úmrtí v zařízení sociálních služeb (úhrnně 8,5 %). V této kategorii místa úmrtí naopak nebylo zaevidováno žádné úmrtí dítěte do 15 let věku. Určité rozdíly lze najít

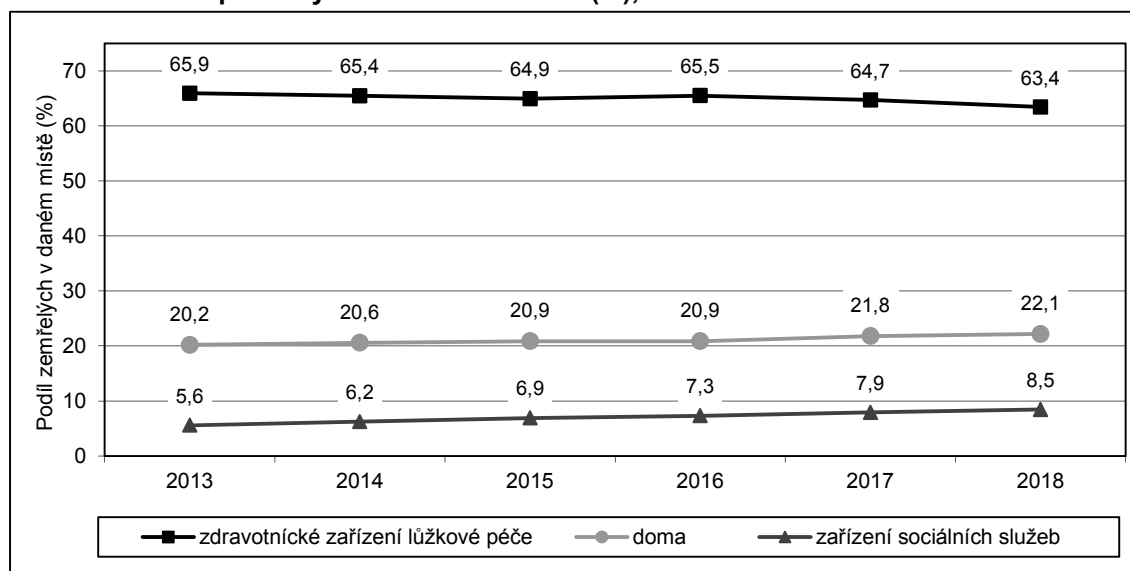
i v závislosti na pohlaví zemřelých: muži častěji než ženy zemřeli doma, na ulici či veřejném místě a „jinde“, naopak méně často v zařízeních sociálních služeb.

Tab. 6.7 Zemřelí podle místa úmrtí*, 2018

Místo úmrtí	Věková skupina					Pohlaví		Celkem
	0–14	15–39	40–59	60–79	80 a více	muži	ženy	
Celkem	454	1 972	9 734	49 904	50 856	57 273	55 647	112 920
Doma	88	529	2 917	12 196	9 281	13 825	11 186	25 011
Zdravotnické zařízení lůžkové péče	312	711	5 127	32 872	32 567	36 247	35 342	71 589
Jiné zdravotnické zařízení	3	15	72	519	599	556	652	1 208
Na ulici, veřejném místě	15	335	553	626	120	1 349	300	1 649
Při převozu	6	16	81	334	183	367	253	620
V zařízení sociálních služeb	0	16	111	2 049	7 368	2 691	6 853	9 544
Jinde	15	226	558	644	182	1 273	352	1 625
Nezjištěno	15	124	315	664	556	965	709	1 674

* Číselník místa úmrtí je v současné podobě platný od roku 2013.

Obr. 6.8 Zemřelí podle vybraného místa úmrtí (%), 2013–2018

Mezi obyvateli České republiky, kteří zemřeli v průběhu roku 2018, bylo 956 osob s cizím státním občanstvím, což představovalo nárůst oproti předchozímu roku o 14,4 % (o 120 osob). Rostoucí trend byl patrný po většinu uplynulé dekády s výkyvem v letech 2013 a 2016. Přesto podíl cizinců na všech úmrtích stále zůstává nízký, nedosahující ani jednoho procenta. V roce 2018 tvořili cizí státní občané 0,85 % všech zesnulých (v roce 2008 to bylo 0,28 %). Nejčastěji šlo o obyvatele Slovenska (25,5 % z úmrtí cizinců), Ukrajiny (17,8 %) a Polska (15,6 %).

Tab. 6.8 Zemřelí podle státního občanství*, 2008–2018

Státní občanství	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zemřelí cizí státní občané	299	534	560	642	627	836	956
- podíl na všech zemřelých (%)	0,28	0,49	0,53	0,58	0,58	0,75	0,85
Česko	104 649	108 626	105 105	110 531	107 123	110 607	111 964
Slovensko	33	96	106	126	95	187	244
Ukrajina	53	71	89	102	110	129	170
Polsko	55	100	84	115	129	126	149
Německo	21	29	33	39	42	66	67
Rusko	27	34	47	40	58	68	59

* Výběr a řazení občanství podle četnosti v roce 2018.

Podstatně vyšší bývají počty zemřelých osob – obyvatel České republiky, kteří se v cizině narodili (bez ohledu na to, jaké státní občanství měli v době úmrtí). V roce 2018 se jednalo o 6 798 zemřelých, o 2,2 % (148) více než v předchozím roce a o 31,3 % více oproti roku 2012, od kterého jsou údaje dostupné (přičemž celkový počet úmrtí mezi lety 2012 a 2018 vzrostl o 4,4 %). Jednoznačně nejčastějším cizím státem, kde se zesnulí obyvatelé ČR narodili, bylo po celé sledované období Slovensko s téměř dvěma třetinami zemřelých z úhrnného počtu zemřelých s místem narození mimo Česko (63,7 % v roce 2018).

Tab. 6.9 Zemřelí podle státu narození*, 2012–2018

Stát narození	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zemřelí s cizím státem narození	5 177	6 079	6 423	6 419	6 001	6 650	6 798
- podíl na všech zemřelých (%)	4,8	5,6	6,1	5,8	5,6	6,0	6,0
Česko	103 012	103 081	99 242	104 754	101 749	104 793	106 122
Slovensko	3 250	3 845	4 022	4 103	3 781	4 171	4 328
Ukrajina	561	608	668	667	658	729	755
Polsko	323	377	313	361	375	353	395
Rumunsko	166	252	231	279	224	263	243
Německo	121	144	148	136	141	160	166

* Výběr a řazení států narození podle četnosti v roce 2018. Údaje jsou dostupné až od roku 2012.

7 Migrace

Zahrančním stěhováním přibylo v roce 2018 v České republice 38,6 tisíce osob, přičemž téměř 60 % z tohoto objemu představovali muži. Nejvyšší saldo zahraniční migrace měli s Českou republikou občané Ukrajiny (13,2 tisíce) a Slovenska (5,2 tisíce). Občanů České republiky ubyl migrací do zahraničí jeden tisíc. Objem zahraničního stěhování se meziročně zvýšil o 14,0 tisíce na 77,7 tisíce případů stěhování. Mírně vzrostl i objem vnitřního stěhování, ve srovnání s rokem 2017 byl vyšší o 1,3 tisíce a dosáhl 247,4 tisíce. Evidované migrační pohyby cizinců tvořily 7,8 % všech případů vnitřního stěhování v roce 2018. Nejčastěji bylo registrováno stěhování mezi obcemi v rámci téhož okresu.

Z údajů Informačního systému evidence obyvatel (ISEO) a Cizineckého informačního systému (CIS)²⁹ vyplývá, že počet přistěhovalých do České republiky dosáhl v roce 2018 hodnoty 58 148, o 12 191 vyšší než v roce 2017. Růst trvá od roku 2015, kdy nově přistěhovalých bylo 34,9 tisíce. Více imigrantů ze zahraničí než v roce 2018 bylo naposledy zaznamenáno v roce 2008 a to 77 817. V období 2010–2013 byl počet přistěhovalých na nižší úrovni (okolo 30 tisíc), v roce 2014 to bylo 41 625. Počet vystěhovalých rostl v roce 2018 ve srovnání s přistěhovalými mírněji, z 17 684 v roce 2017 na 19 519 o rok později. V posledních pěti letech se hodnoty pohybovaly v rozmezí 17 439 a 19 964. Nejvyšší počet vystěhovalých ve sledovaném období 2008–2018 byl evidován v roce 2013 (30 876) a nejnižší v letech 2011 (5 701) a 2008 (6 027)³⁰.

Přírůstek obyvatelstva zahraniční migrací se zvýšil z 28 273 v roce 2017 na 38 629 v roce 2018. Jeho hodnota byla naposledy vyšší před deseti lety a to 71 790. Pouze v roce 2013 ze sledovaného období 2008 až 2018 dosáhlo saldo zahraniční migrace záporné hodnoty (-1 297). Objem zahraničního stěhování (součet počtu přistěhovalých a vystěhovalých) v roce 2018 dosáhl 77 667 a opět se jednalo o nejvyšší hodnotu v období od roku 2009.

Tab. 7.1 Zahraniční migrace podle pohlaví, 2008–2018

	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Přistěhovalí	77 817	29 579	41 625	34 922	37 503	45 957	58 148
v tom: muži	49 183	16 467	23 115	19 022	20 817	26 839	34 621
ženy	28 634	13 112	18 510	15 900	16 686	19 118	23 527
Podíl (%) mužů	63,2	55,7	55,5	54,5	55,5	58,4	59,5
Vystěhovalí	6 027	30 876	19 964	18 945	17 439	17 684	19 519
v tom: muži	3 990	18 040	11 238	10 502	9 417	9 964	11 201
ženy	2 037	12 836	8 726	8 443	8 022	7 720	8 318
Podíl (%) mužů	66,2	58,4	56,3	55,4	54,0	56,3	57,4
Objem zahraničního stěhování	83 844	60 455	61 589	53 867	54 942	63 641	77 667
Saldo zahraničního stěhování	71 790	-1 297	21 661	15 977	20 064	28 273	38 629
v tom: muži	45 193	-1 573	11 877	8 520	11 400	16 875	23 420
ženy	26 597	276	9 784	7 457	8 664	11 398	15 209

Podíl mužů mezi přistěhovalými se meziročně mírně zvýšil na 59,5 % z 58,4 % v roce 2017. Ve zkoumaném období bylo jejich zastoupení nejvyšší v roce 2008 a to 63,2 %. Naopak nižších hodnot bylo dosaženo v letech 2010 až 2016 (54,3 % až 56,3 %). Podíly mužů u vystěhovalých a salda zahraniční migrace podléhaly větší fluktuaci, když v období 2008–2018 se hodnoty pohybovaly u vystěhovalých v rozmezí 54,0 % až 73,3 % a v případě salda zahraniční migrace od 35,4 % po 63,0 %. V roce 2018 se jednalo o 57,4 %, resp. 60,6 %.

²⁹ Správcem ISEO je Ministerstvo vnitra ČR, správcem CIS je Ředitelství služby cizinecké policie. V letech 2001–2007 a od července 2012 do současnosti je zdrojem údajů o stěhování cizinců Ředitelství služby cizinecké policie, zatímco v mezidobí byly informace poskytovány z ISEO.

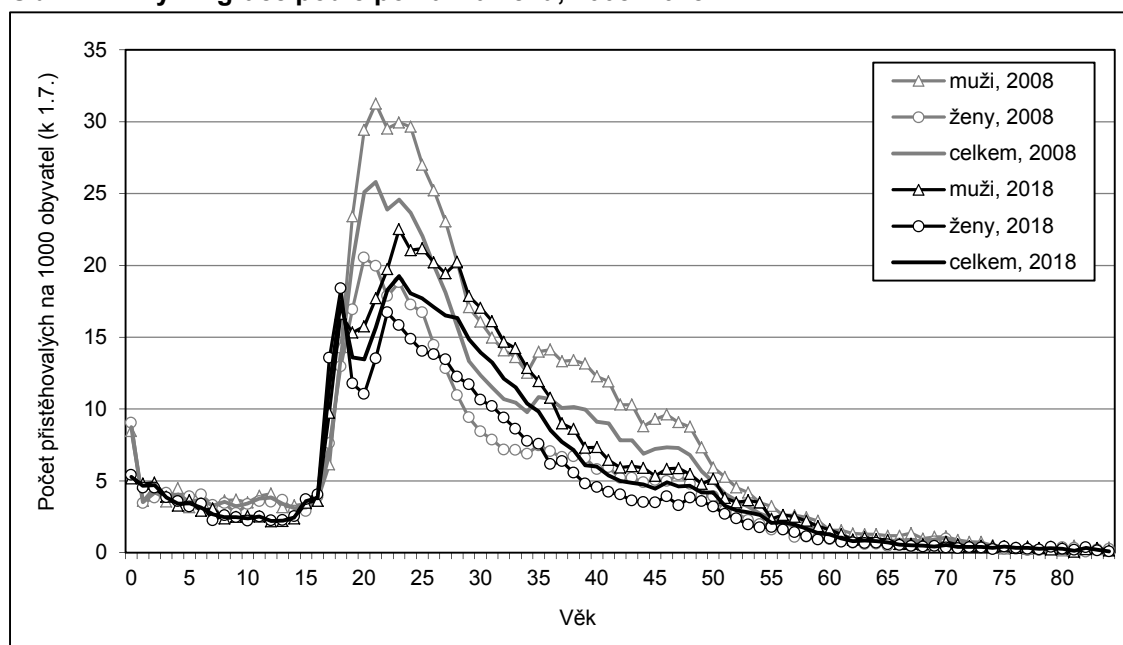
³⁰ Vzhledem k odlišnému zdroji dat v letech 2008–2011 a po roce 2011 je možné, že údaje nejsou úplně srovnatelné.

Meziroční nárůst počtu přistěhovaných se v roce 2018 týkal téměř všech širších věkových skupin až do věku 64 roků, resp. skupin 0–14, 15–34, 35–49 a 50–64 let. U 65letých a starších byl evidován mírný pokles. Absolutně nejvíce narostl počet přistěhovaných ve věkové skupině s nejvyšším počtem imigrantů, 15–34 let, a to o 6 929 (resp. o 26,3 %) na 33 301 v roce 2018. Relativně nejvíce přibýlo přistěhovaných v subpopulacích 35 až 49letých (o 38,1 %) a 50–64letých (o 35,8 %). Mezi roky 2017 a 2018 tak vzrostl podíl přistěhovaných ve věku 15–64 let ze všech přistěhovaných z 86,8 % na 89,2 %, přičemž vyšší byl pouze na začátku sledovaného období v roce 2008 (91,3 %). V roce 2018 i přes mírné zvýšení absolutního počtu poklesl podíl dětí ve věku 0–14 let mezi přistěhovanci, z 11,3 % na 9,3 %, což navíc představovalo nejnižší hodnotu v období od roku 2009. Naopak nejvyšší zastoupení dětí bylo zaznamenáno v letech 2015 (15,7 %) a 2010 (15,6 %). Nejstarší subpopulace 65letých a starších se na počtu přistěhovaných podílí spíše marginálně, ve sledovaném období se hodnoty pohybovaly mezi 1,1 % (rok 2008) až 2,5 % (rok 2015) a v roce 2018 šlo o 1,5 %. Průměrný věk přistěhovaných se zvýšil z 30,1 let v roce 2017 na 30,9 let o rok později a šlo o nejvyšší hodnotu ve sledovaném období. Naopak v průměru nejmladší (28,1 let) byli přistěhováni ze zahraničí v roce 2010.

Tab. 7.2 Přistěhovaní podle věku, 2008–2018

Věková skupina	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem	77 817	29 579	41 625	34 922	37 503	45 957	58 148
v tom: 0–14	5 944	3 592	5 781	5 499	5 309	5 191	5 389
15–34	47 860	16 950	22 462	19 597	21 313	26 372	33 301
35–49	18 192	6 040	8 958	6 591	7 500	10 565	14 592
50–64	4 985	2 309	3 570	2 379	2 526	2 948	4 002
65+	836	688	854	856	855	881	864
Podíl (%) věkové skupiny: 0–14	7,6	12,1	13,9	15,7	14,2	11,3	9,3
15–64	91,3	85,5	84,1	81,8	83,6	86,8	89,2
65+	1,1	2,3	2,1	2,5	2,3	1,9	1,5
Průměrný věk přistěhovaných	30,2	29,8	29,7	28,4	29,1	30,1	30,9

Obr. 7.1 Míry imigrace podle pohlaví a věku, 2008–2018

Míry imigrace podle věku udávají počet přistěhovaných určitého věku na 1 000 obyvatel daného věku a kromě počtu přistěhovaných jsou ovlivněny i odlišnostmi ve věkové struktuře domácího obyvatelstva. Nejvyšší intenzita imigrace byla v roce 2018 evidována u věkové skupiny 21 až 28 let, kde se v každém věku pohybovala nad 15 přistěhovými na 1 000 obyvatel. Jedná se o část životního cyklu, kde obvykle dochází k ukončení formálního vzdělávání a dochází k přechodu na pracovní trh. Směrem ke starším i mladším

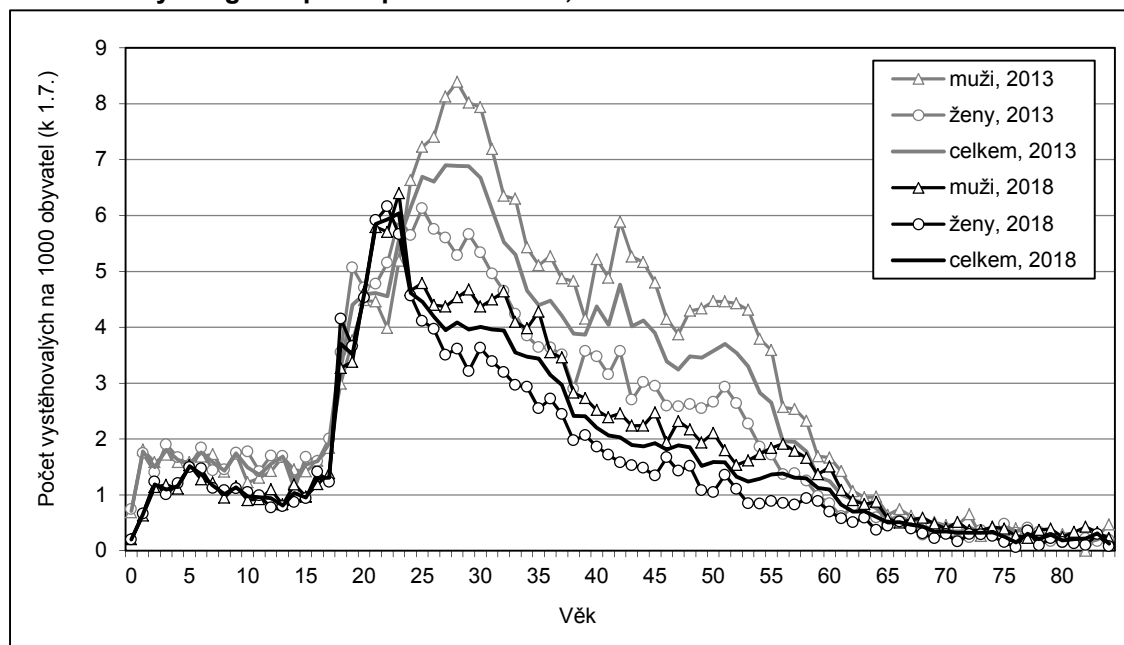
věkových kategoriím míry imigrace meziročně klesaly s výjimkou lehce vyšších hodnot u nejmladších dětí do dvou let. Při srovnání s rokem 2008 je patrné, že intenzita imigrace klesla ve většině jednotek věku a zejména pak ve věkové skupině 19–24letých. Naopak mírný nárůst byl evidován u subpopulace ve věku 29 až 33 let. Věkově specifické intenzity imigrace mužů většinou převyšovaly intenzity imigrace žen, zejména pak ve věkové kategorii 19 až 40 let. Naopak ženy dosahovaly vyšších hodnot ve věku 17–18 let.

Na růstu počtu vystěhovaných mezi roky 2017 a 2018 z 17 684 na 19 519 se nejvíce podílely věkové skupiny 15–34 let, u níž se počet emigrantů zvýšil o 1 333 (o 16,8 %) na 9 268, a 35–49 let, s růstem o 612 (o 12,4 %) na 5 546. Naopak podstatnější pokles byl zaznamenán u dětí ve věku 0 až 14 let a to o 158 na 1 705 (- 8,5 %). Zastoupení hlavních tří věkových skupin na celkovém počtu vystěhovaných nevykazovalo v průběhu sledovaného období žádný zřejmý trend. Podíl osob ve věku 15–64 let v roce 2018 dosáhl 87,8 % a ve sledovaném období se pohyboval v rozmezí 81,0 % až 92,1 %. Děti tvořily 8,7 % z vystěhovaných v posledním zkoumaném roce a jejich zastoupení v daném období fluktovalo mezi 4,6 % až 15,3 %. Nejstarší subpopulace 65letých a starších se v roce 2018 podílela na emigraci z 3,5 %, přičemž v letech 2008–2018 se hodnota pohybovala v rozmezí 2,0 % až 4,2 %.

Tab. 7.3 Vystěhováni podle věku, 2008–2018

Věková skupina	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem	6 027	30 876	19 964	18 945	17 439	17 684	19 519
v tom: 0–14	472	2 402	2 096	2 093	2 039	1 863	1 705
15–34	2 338	13 914	9 265	8 574	8 088	7 935	9 268
35–49	1 929	9 627	5 406	5 147	4 663	4 934	5 546
50–64	1 034	4 250	2 551	2 403	2 007	2 268	2 323
65+	254	683	646	728	642	684	677
Podíl (%) věkové skupiny: 0–14	7,8	7,8	10,5	11,0	11,7	10,5	8,7
15–64	88,0	90,0	86,3	85,1	84,6	85,6	87,8
65+	4,2	2,2	3,2	3,8	3,7	3,9	3,5
Průměrný věk vystěhovaných	37,2	35,0	33,7	33,8	33,2	34,3	34,3

Obr. 7.2 Míry emigrace podle pohlaví a věku, 2013–2018

Vzhledem k velmi nízkým počtům emigrantů a odlišnému datovému zdroji v roce 2008 byly pro srovnání intenzit emigrace podle věku vybrány roky 2013 a 2018. Křivky měr emigrace podle věku (počet vystěhovaných na 1 000 obyvatel daného věku) se svým tvarem podobaly mírám imigrace, ale dosahovaly nižší úrovně. Nejvyšší míry emigrace byly v roce 2018 evidované ve věkové kategorii 18 až 37 let (více než

3 vystěhovalí na 1 000 obyvatel v každé jednotce věku). Směrem ke staršímu i mladšímu věku klesaly. Mezi roky 2013 a 2018 došlo k poklesu intenzit emigrace téměř v každém věku, přičemž toto snížení bylo sice odlišné podle věku, ale zároveň neexistovaly žádné jasné koncentrace poklesu. Ve většině věků dosahovaly míry emigrace v roce 2018 vyšších hodnot u mužů než u žen, rozdíly ale nebyly nikterak výrazné.

Saldo zahraničního stěhování v roce 2018 výrazně vzrostlo, z 28 273 z roku 2017 na 38 629. Z hlediska věku se saldo zvýšilo v celém intervalu 0–64 let, pouze v nejstarší věkové skupině 65letých a starších byl evidován mírný pokles. Absolutně nejvíce přibýlo osob zahraničním stěhováním ve věkové skupině 15–34 let a to 24 033 (meziročně o 5 596 více, relativně o 30,4 %). Největší relativní nárůst oproti roku 2017 byl evidován ve věkových kategoriích 35–49 let (o 3 415 na 9 046, tj. o 60,6 %) a 50–64 let (o 999 na 1 679, tj. na téměř 2,5násobek). Saldo zahraničního stěhování u dětí (0–14 let) se zvýšilo pouze mírně z 3 328 v roce 2017 na 3 684 v roce 2018.

Tab. 7.4 Saldo zahraničního stěhování podle věku, 2008–2018

Věková skupina	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem	71 790	-1 297	21 661	15 977	20 064	28 273	38 629
v tom: 0–14	5 472	1 190	3 685	3 406	3 270	3 328	3 684
15–34	45 522	3 036	13 197	11 023	13 225	18 437	24 033
35–49	16 263	-3 587	3 552	1 444	2 837	5 631	9 046
50–64	3 951	-1 941	1 019	-24	519	680	1 679
65+	582	5	208	128	213	197	187

V posledním sledovaném roce se do České republiky přistěhovalo nejvíce občanů Ukrajiny (16 747³¹, o 6 407 více než v roce 2017), za nimi s odstupem následovali státní občané Slovenska (6 671 v roce 2018). Občané těchto dvou zemí obsadili první dvě pozice podle počtu přistěhovalých ve všech letech období 2009 až 2018. V roce 2018 za nimi následovali občané Ruska (3 388 imigrantů), České republiky (2 276) a Vietnamu (2 264). Při srovnání s rokem 2008 jsou poslední čísla počtu přistěhovalých u nejčtenějších státních občanství ve většině případů nižší, přičemž výrazně nižší hodnoty byly evidovány zejména u občanů Vietnamu (13 368 v roce 2008 vs. 2 264 v roce 2018). Výjimku tvoří imigrace českých státních příslušníků, která dosáhla v roce 2008 hodnoty 1 666 a o deset let později již 2 276.

Tab. 7.5 Nejčtenější státní občanství zahraničních migrantů, 2008–2018

Pořadí	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Přistěhovalí -							
1.	Ukrajina	Slovensko	Ukrajina	Slovensko	Slovensko	Ukrajina	Ukrajina
2.	Vietnam	Ukrajina	Slovensko	Ukrajina	Ukrajina	Slovensko	Slovensko
3.	Slovensko	Rusko	Rusko	ČR	ČR	Rusko	Rusko
4.	Rusko	ČR	ČR	Rusko	Rusko	ČR	ČR
5.	Německo	Německo	Vietnam	Rumunsko	Vietnam	Vietnam	Vietnam
Vystěhovalí -							
1.	ČR	Ukrajina	Ukrajina	ČR	ČR	ČR	Ukrajina
2.	Německo	ČR	ČR	Ukrajina	Ukrajina	Ukrajina	ČR
3.	Slovensko	Rusko	Vietnam	Rusko	Rusko	Slovensko	Rusko
4.	Rakousko	Vietnam	Rusko	Vietnam	Slovensko	Rusko	Slovensko
5.	Ukrajina	Slovensko	Slovensko	Slovensko	Vietnam	Vietnam	Vietnam
Saldo stěhování -							
1.	Ukrajina	Slovensko	Slovensko	Slovensko	Slovensko	Ukrajina	Ukrajina
2.	Vietnam	Německo	Ukrajina	Ukrajina	Ukrajina	Slovensko	Slovensko
3.	Slovensko	Bulharsko	Rusko	Rumunsko	Rumunsko	Rumunsko	Rumunsko
4.	Rusko	Rumunsko	Německo	Bulharsko	Bulharsko	Bulharsko	Bulharsko
5.	Mongolsko	Maďarsko	Rumunsko	Německo	Maďarsko	Rusko	Rusko

³¹ Vyšší počty přistěhovalých Ukrajinců od roku 2017 ve srovnání s předchozími lety mohl podpořit mimo jiné migrační projekt „Režim zvláštního zacházení pro kvalifikované zaměstnance z Ukrajiny, tzv. Režim Ukrajina“, který byl zahájen 1. 8. 2016.

Mezi vystěhovalými byli v období 2012–2018, kdy data pochází z jednotného datového zdroje³², nejčetnější občané Ukrajiny nebo České republiky. V roce 2018 se vystěhovalo 3 543 občanů Ukrajiny a 3 271 občanů ČR, za nimiž s odstupem následovalo 1 705 občanů Ruska. Saldem zahraničního stěhování přibýlo v roce 2018 nejvíce občanů Ukrajiny (13 204, o 5 514 více než v roce 2017) a dále Slovenska (5 246, o 890 více než v předchozím roce). Na třetí pozici se umístili občané Rumunska se zhruba dvoutisícovým převísem přistěhovalých nad vystěhovalými. V posledních pěti letech (respektive v období 2014 až 2018) přibýlo v České republice nejvíce občanů Ukrajiny (30 432) a Slovenska (25 670). Tyto dvě subpopulace se podílely na přírůstku zahraniční migrací ze 45 %. V předchozím pětiletém období byla situace více nestálá a vysoké saldo zahraničního stěhování měli občané více zemí.

Tab. 7.6 Zahraniční migrace podle státního občanství, 2008–2018

Státní občanství	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Přistěhovalí	77 817	29 579	41 625	34 922	37 503	45 957	58 148
z toho občanství: ČR	1 666	1 736	3 135	3 333	2 695	2 430	2 276
Ukrajina	18 731	3 744	8 445	5 454	5 778	10 340	16 747
Slovensko	7 592	6 475	6 903	6 682	6 706	6 328	6 671
Rumunsko	634	931	1 231	1 334	1 648	1 829	2 184
Bulharsko	1 031	951	1 102	1 022	1 331	1 620	1 977
Rusko	5 763	3 050	4 862	2 852	2 404	2 891	3 388
Vietnam	13 368	1 186	1 745	1 305	1 752	2 196	2 264
Vystěhovalí	6 027	30 876	19 964	18 945	17 439	17 684	19 519
z toho občanství: ČR	2 206	3 724	3 910	3 921	3 998	3 256	3 271
Ukrajina	156	10 965	4 488	3 208	2 443	2 650	3 543
Slovensko	585	1 634	1 329	1 480	1 414	1 972	1 425
Rumunsko	112	66	140	96	121	227	166
Bulharsko	81	79	79	101	120	183	30
Rusko	35	3 231	1 757	2 061	1 867	1 545	1 705
Vietnam	69	2 371	1 899	1 534	1 211	880	1 089
Saldo zahraniční migrace	71 790	-1 297	21 661	15 977	20 064	28 273	38 629
z toho občanství: ČR	-540	-1 988	-775	-588	-1 303	-826	-995
Ukrajina	18 575	-7 221	3 957	2 246	3 335	7 690	13 204
Slovensko	7 007	4 841	5 574	5 202	5 292	4 356	5 246
Rumunsko	522	865	1 091	1 238	1 527	1 602	2 018
Bulharsko	950	872	1 023	921	1 211	1 437	1 947
Rusko	5 728	-181	3 105	791	537	1 346	1 683
Vietnam	13 299	-1 185	-154	-229	541	1 316	1 175

Pozn.: Výběr zemí: ČR a nejčetnější skupiny podle salda migrace, počtu přistěhovalých nebo vystěhovalých v roce 2018.

Kromě zahraniční migrace zpracovává Český statistický úřad i statistiku vnitřní migrace, která je definována jako změna bydliště přes hranici obce, přičemž za jednu obec jsou považována i statutárně členěná města. V roce 2018 se celkový objem vnitřní migrace mírně zvýšil o 1 344 na 247 414 případů vnitřního stěhování. Ve sledovaném období 2008–2018 nebyl patrný žádný trend, když objem vnitřní migrace kolísal mezi 231 694 (rok 2011) a 250 722 (rok 2016) případy stěhování. Podíl žen na objemu vnitřního stěhování byl každý rok nadpoloviční a v období 2011 až 2018 se pohyboval okolo 53 %. Na začátku zkoumaného období bylo zastoupení žen o něco nižší (okolo 51 %).

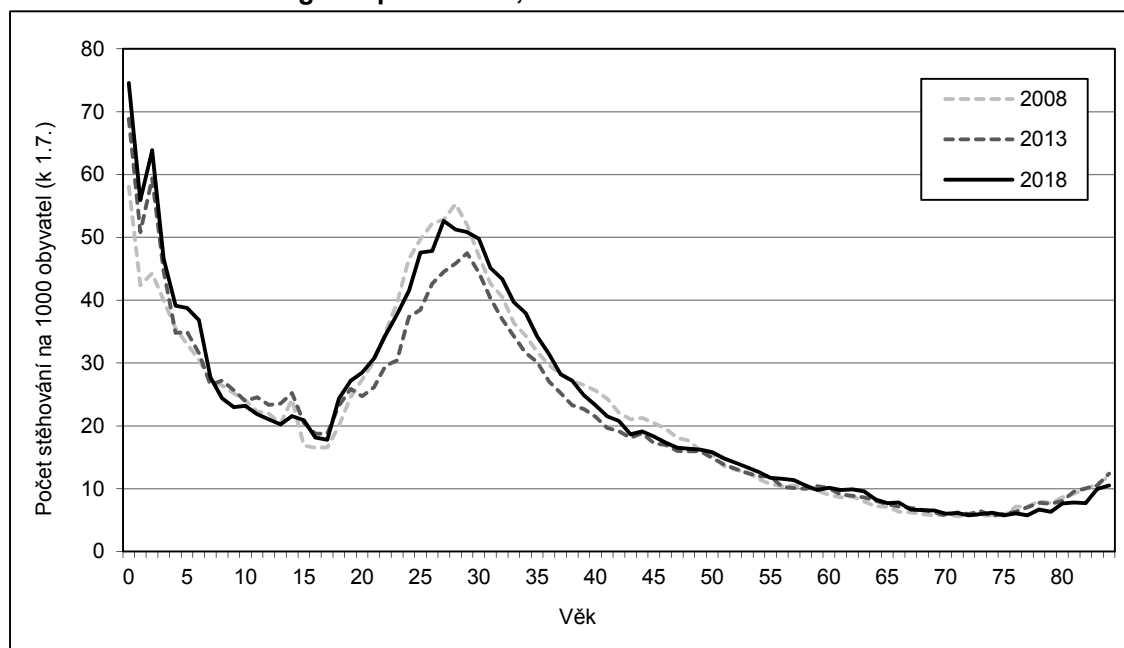
Počet případů vnitřního stěhování byl v roce 2018 z vymezených věkových skupin (viz tab. 7.7) nejvyšší ve věkové skupině 15–34 let, kde činil 92 899 (o 144 více než v roce 2017). Subpopulací, která měnila obec bydliště jako druhá nejčastější, byly 0–14leté děti s 60 597 případy stěhování (o 791 více než o rok dříve). Meziročně absolutně i relativně nejvíce vzrostl objem vnitřního stěhování u věkové skupiny 35–49 let, třetí

³² V letech 2008 až 2011 údaje o vystěhovalých výrazněji fluktovaly a v některých letech byly pravděpodobně podhodnoceny, proto nejsou komentovány.

nejvyšší, a to z 54 337 na 55 565 v roce 2018. V případě dalších dvou věkových subpopulací byl v posledním meziročním srovnání evidován pokles – o 383 na 23 258 u 50–64 letých a o 436 na 15 095 u 65letých a starších. Právě podíl nejstarší věkové kategorie 65+ byl nejnižší v rámci tří hlavních věkových skupin, když v roce 2018 dosáhl 6,1 % a ve sledovaném období se pohyboval v rozmezí 4,6 % až 6,5 %. Zastoupení dětské složky se již od roku 2012 pohybuje okolo 24 %, zatímco na začátku sledovaného období bylo nižší – okolo 19 %. Nejčastěji byla zastoupena věková skupina 15–64 let, u níž byly nedávné hodnoty (zhruba od roku 2013) naopak nižší (okolo 70 %), zatímco na počátku sledovaného období byly mírně vyšší (zhruba 75 %). Průměrný věk stěhujících se v rámci České republiky se v letech 2008–2018 pohyboval v rozmezí 30,6 až 31,0 let.

Tab. 7.7 Vnitřní migrace podle pohlaví a věku, 2008–2018

Věková skupina	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem	250 071	234 094	238 339	242 113	250 722	246 070	247 414
v tom: muži	123 486	108 933	110 212	111 930	117 033	114 414	116 537
ženy	126 585	125 161	128 127	130 183	133 689	131 656	130 877
v tom: 0–14	47 775	56 241	58 150	58 413	59 998	59 806	60 597
15–34	116 903	90 746	91 840	91 837	96 087	92 755	92 899
35–49	50 287	50 500	50 975	52 645	55 290	54 337	55 565
50–64	23 555	22 624	23 187	23 546	24 064	23 641	23 258
65+	11 551	13 983	14 187	15 672	15 283	15 531	15 095
Podíl (%) věkové skupiny: 0–14	19,1	24,0	24,4	24,1	23,9	24,3	24,5
15–64	76,3	70,0	69,6	69,4	70,0	69,4	69,4
65+	4,6	6,0	6,0	6,5	6,1	6,3	6,1
Průměrný věk migrantů	31,0	30,7	30,6	31,0	30,9	31,0	30,8

Obr. 7.3 Míra vnitřní migrace podle věku, 2008–2018

Intenzita vnitřní migrace bývá tradičně nejvyšší u nejmladších dětí (do dvou let), které se stěhují spolu s rodiči (rodičem). Následně intenzita migrace klesá až do věku okolo 16–17 let a vzápětí opět roste směrem k druhému, nižšímu a širšímu vrcholu ve věku přibližně mezi 25 a 30 roky. V této věkové skupině se migranti často stěhují za prací po absolvování školy nebo s nově založenou rodinou. Následně se intenzita migrace opět snižuje až k nejnižším hodnotám okolo 75. roku života. Na sklonku života je intenzita stěhování o něco vyšší než v předchozích věcích (a souvisí pravděpodobně se stěhováním do zařízení sociální péče, k rodině nebo do menšího obydlí). I když se celková intenzita vnitřní migrace při srovnání let 2008 a 2018 příliš neměnila, tak v členění podle věku již byly patrné rozdíly. Podstatně rostla míra migrace nejen u nejmladších

děti do šesti let, ale také u obyvatel ve věku 15–19 a 30–36 let, zatímco významnější pokles byl sledován u věkových skupin 24–28 let a 40–46 let.

Nejčastějším druhem vnitřního stěhování³³ je dlouhodobě stěhování mezi obcemi v rámci okresu. V roce 2018 jich bylo 104 748 (o 236 více než v roce 2017). Druhá nejčastější jsou mezikrajská stěhování, kterých v roce 2018 bylo 89 774 (o 684 více než v předchozím roce). Nejméně obvyklé je stěhování mezi okresy v rámci kraje s 52 892 případy v roce 2018 (o 424 více). Dlouhodobě se struktura stěhování podle druhu výrazně nemění. Zastoupení meziobecního stěhování v rámci okresu na celkovém objemu vnitřního stěhování se v období 2008–2018 pohybovalo v rozmezí 41,3 % až 44,3 % a v posledním sledovaném roce to bylo 42,3 %. V případě stěhování přes hranice kraje byly podíly mezi 34,8 % až 39,4 % (36,3 % v roce 2018). Nejméně časté, meziokresní (v rámci téhož kraje) stěhování tvořilo 19,0 % až 21,4 % (v roce 2018) z celkového objemu vnitřního stěhování v letech 2008–2018.

Tab. 7.8 Vnitřní stěhování podle druhu, 2008–2018

Objem stěhování	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem	250 071	234 094	238 339	242 113	250 722	246 070	247 414
Z obce do obce v rámci okresu	104 713	103 700	104 998	105 014	107 994	104 512	104 748
Z okresu do okresu v rámci kraje	47 444	48 946	49 979	51 393	52 235	52 468	52 892
Z kraje do kraje	97 914	81 448	83 362	85 706	90 493	89 090	89 774

Nejvyšší počet případů vnitřní migrace mezi obcemi v rámci okresu zaznamenaly v roce 2018 okresy Olomouc (3 152 osob) a České Budějovice (3 015). Typické jsou pro ně větší počty relativně málo četných proudů, které směřují převážně z okresního města do okolních obcí v rámci okresu. Z Olomouce se tímto směrem v roce 2018 stěhovalo 1 056 osob a z Českých Budějovic 1 332 osob. Opačný proud zvolilo 695 osob do Olomouce a 804 osob do Českých Budějovic. Vůbec nejsilnější jednotlivý meziobecní proud v rámci okresu se ale týkal okresu Chomutov. Z Jirkova do Chomutova se v posledním sledovaném roce přestěhovalo 441 obyvatel a 305 zamířilo opačným směrem. Nejsilnější meziobecní proudy bez omezení na území okresů jsou však mezi největšími městy. V roce 2018 se přestěhovalo 965 obyvatel Brna do Prahy. S odstupem následoval proud z Prahy do Kladna (493 osob) a z Ostravy do Prahy (465).

Nejobjemnější mezikrajské proudy lze nalézt mezi Hlavním městem Prahou a Středočeským krajem. Svoje bydliště v roce 2018 z Prahy do Středočeského kraje změnilo 15 200 obyvatel (o 1 149 více než v roce 2017) a opačným směrem šlo 7 336 osob (o 389 méně než v předchozím roce). Čtvrtina všech případů vnitřního stěhování tak připadla na tento proud (platilo nejen v roce 2018, ale i v celém sledovaném období). S velkým odstupem další intenzivní proudy byly v roce 2018 mezi Ústeckým krajem a Prahou (1 926 osob z Ústeckého kraje a 1 241 zpět) a Ústeckým a Středočeským krajem (1 618 osob z Ústeckého kraje a 1 434 opačným směrem). Nejméně početný proud byl evidován mezi Karlovarským a Zlínským krajem (21 osob z Karlovarského kraje a 26 osob opačně), přičemž kromě geografické vzdálenosti zde určitě hrála roli i menší populační velikost krajů.

V případě nejméně početného druhu stěhování, meziokresního stěhování v rámci kraje, je dlouhodobě nejsilnější proud mezi Brnem-městem a Brnem-venkovem. Z Brna-města se do Brna-venkova přestěhovalo v roce 2018 celkem 2 848 osob, v opačném směru to bylo 1 403. Další významné proudy byly registrovány mezi okresy Moravskoslezského kraje nebo mezi okresy Plzeň-město na jedné straně a Plzeň-sever a Plzeň-jih na straně druhé.

Silnější meziokresní proudy ovšem existují, pokud stěhování neomezíme podmínkou hranice kraje. V tom případě byl v roce 2018 nejobjemnější proud mezi Hlavním městem Prahou a Prahou-východ (z Prahy 4 480 osob a opačným směrem 1 826), který byl následovaný pouze o něco málo frekventovaným proudem

³³ Tradiční dělení vnitřního stěhování ve výstupech ČSÚ.

mezi Prahou a Prahou-západ (z Prahy 3 655 osob a 1 784 do Prahy). Toto pořadí nejpočetnějších proudů platilo v celém zkoumaném období 2008–2018.

Podíl cizinců na vnitřním stěhování se od roku 2013 pohybuje okolo 8 %, přičemž na začátku sledovaného období byl vyšší – zhruba 17 %, když absolutní počet zaznamenaných změn adresy pobytu cizinců poklesl z hodnot okolo 40 tisíc v letech 2008–2009 na úroveň pod 20 tisíc v roce 2013 a později³⁴. V roce 2018 se změna obce bydliště týkala nejčastěji občanů Ukrajiny (5 314), Vietnamu (3 705) a Slovenska (3 161). Tyto tři skupiny tvořily 63 % ze všech případů vnitřního stěhování cizinců. Ve srovnání s rokem 2008 narostl objem vnitřního stěhování, z nejčastěji zastoupených subpopulací cizinců, pouze u občanů Slovenska (z 2 708). V dalších případech byl patrný výrazný pokles a to zejména u Ukrajinců (z 22 767 v roce 2008 na čtvrtinové hodnoty o deset let později).

Tab. 7.9 Vnitřní migrace podle státního občanství*, 2008–2018

Státní občanství migranta	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ČR	207 328	214 730	219 850	222 860	231 651	227 385	228 086
ostatní celkem	42 743	19 364	18 489	19 253	19 071	18 685	19 328
z toho: Ukrajina	22 767	5 376	4 517	4 930	4 930	4 746	5 314
Vietnam	7 789	5 173	4 683	4 557	4 104	3 888	3 705
Slovensko	2 708	2 640	2 980	3 247	3 355	3 242	3 161
Rusko	1 582	1 208	1 345	1 424	1 456	1 270	1 210
Mongolsko	1 686	548	672	574	625	648	702
Podíl cizinců na vnitřním stěhování (%)	17,1	8,3	7,8	8,0	7,6	7,6	7,8

* Výběr a řazení občanství podle četnosti v roce 2018.

³⁴ Vývoj počtu vnitřního stěhování cizinců mohla ovlivnit změna datového zdroje. Od roku 2008 do poloviny roku 2012 přebíral ČSÚ data o stěhování cizinců z ISEO, zatímco od poloviny roku 2012 z CIS.

Zdroje dat

Demografická statistika – výsledky zpracování statistických hlášení řady Obyv (Hlášení o uzavření manželství, narození, úmrtí a rozvodu).

Stěhování – Informační systém evidence obyvatel (Ministerstvo vnitra ČR), Cizinecký informační systém (Ředitelství služby cizinecké policie).

Potraty – Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.

Veškeré údaje se týkají občanů ČR a cizinců, kteří mají v České republice trvalé bydliště, cizinců třetích zemí s vízy k pobytu nad 90 dnů nebo s povolením k dlouhodobému pobytu, občanů zemí EU s přechodným pobytem a cizinců s přiznaným azylem. Údaje zohledňují rovněž události (sňatky, narození a úmrtí) českých občanů s trvalým pobytem na území ČR, které nastaly v cizině.

Další statistické údaje o obyvatelstvu naleznete na následujících internetových stránkách ČSÚ:

Rozcestník – Obyvatelstvo	http://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide
Publikace o obyvatelstvu	http://www.czso.cz/csu/czso/publikace-o-obyvatelstvu
Čtvrtletní Rychlé informace	http://www.czso.cz/csu/czso/pohyb-obyvatelstva
Pramenná díla od roku 1919	http://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie
Časové řady – Obyvatelstvo	http://www.czso.cz/csu/czso/oby_cr
Úmrtnostní tabulky	http://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky
Veřejná databáze	https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf